

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
POLITIKOS MOKSLŲ IR DIPLOMATIJOS INSTITUTAS
VIEŠOSIOS KOMUNIKACIJOS KATEDRA

KAMILĖ POCEVIČIŪTĖ

**Nusikalstamo įvykio komunikavimo aspektai
žiniasklaidos ir teisėsaugos institucijų
požiūriu**

Komunikacijos ir informacijos magistro darbas

Integruotos komunikacijos magistro studijų programa

Vadovas: **doc. Dr. Kristina Juraitė**

Apginta:.....
(data, instituto direktoriaus parašas)

KAUNAS 2008

SANTRAUKA

Pocevičiūtė K. Nusikalstamo įvykio komunikavimo aspektai žiniasklaidos ir teisėsaugos institucijų požiūriu: Integruotos komunikacijos magistro darbas / darbo vadovė doc. dr. Kristina Juraitė; Vytauto Didžiojo Universitetas. Politinių mokslų ir diplomatijos institutas. Viešosios komunikacijos katedra. – Kaunas, 2008. – 60p.

Lietuvos valdžia apribojo savo funkcijas žiniasklaidos priemonių licencijavimo bei jų veiklos kontrolės srityje. Kai kurios žiniasklaidos priemonės, sąmoningai arba nesąmoningai, propagavo žiaurumą, abejingumą smurtui, kriminalinio gyvenimo būdo patrauklumą. Kriminalinės tematikos publikacijų gausa žiniasklaidoje, stebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos ir tikros kriminogeninės situacijos visuomenėje, smurto įtaka pablogėjusiai žmonių psichologinei būsenai, nusikalstamumo augimui, visuotiniam baimės jausmo atsiradimui bei neigiamas teisėsaugos darbo vertinimas paskatino panagrinėti šios problemos priežastis giliau.

Darbo objektas – Nusikalstamo įvykio komunikavimo aspektai.

Darbo tikslas – išanalizuoti nusikalstamo įvykio komunikavimo aspektai žiniasklaidos ir teisėsaugos institucijų požiūriu.

Teorinėje dalyje aptariamas žiniasklaidos ir visuomenės santykis: žiniasklaidos funkcijos, kriminalinės informacijos poveikis visuomenės nuomonei ir elgesiui (Habermas'as, David L. Altheide, M. Y. Feilzer, D. Gauntlettas); naujienų atranka bei vertės nustatymas (D. Randall, W. Lippmann, B. Naylor bei B. Chapman ir kt); smurto žiniasklaidoje sklaida ir paplitimo priežastys, propagandos modelis bei dezinformacijos procesas žiniasklaidoje (K. Dowler, Herman ir Chomsky); aptariami žiniasklaidos ir teisėsaugos komunikaciniai ypatumai: teisėsaugos institucijų ryšių su visuomene veiklos ypatumai, pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis formavimas (S. Chermak, M. Innes, V. Andrejevas, R. Gražulienė), teisiniai ir etiniai aspektai, pateikiama nusikalstamumo Lietuvoje statistika.

Pagrindinis **tyrimo tikslas** – išsiaiškinti skirtingų tikslinių grupių nuomonę tiriamuoju klausimu bei atlikti lyginamąją respondentų nuomonių analizę. Tyrimo metodai - atliktas giluminis interviu su trimis tikslinėmis grupėmis (žurnalistais, teisėsaugos institucijų viešųjų ryšių specialistais ir ekspertais) bei atlikta kiekybinė antrinių šaltinių analizė, siekiant įvertinti pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis.

Remiantis gautais rezultatais galima būtų iš dalies patvirtinti išsikelto hipotezę, jog neatitikimą tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos ir realios kriminogeninės

situacijos sąlygoja komercinės priežastys ir visuomenės poreikis. Tačiau siekiant nustatyti komercinių priežasčių svarbą, reikalingi išsamesni tyrimai. Tyrimo metu dar kartą patvirtintos sąsajos tarp smurto gausos viešojoje erdvėje ir pablogėjusios žmonių psichologinės būsenos bei nusikalstamumo augimo. Gauti rezultatai atskleidė pagrindinius naujienų atrankos kriterijus, tačiau taip pat patvirtino teiginį, jog neapsieinama be subjektyvumo ir asmeninių interesų.

Analizuojant antrinius šaltinius, paaiškėjo, jog policija pasitiki beveik pusė respondentų. Remiantis pirminiais ir antriniais duomenimis nustatyta, jog teigiamas teisėsaugos institucijų įvaizdžio formavimas, pasirenkant tinkamas išorinės komunikacijos priemonės gali sustiprinti visuomenės pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis ir pakeisti viešąją nuomonę apie kriminogeninę situaciją šalyje. Patvirtinta hipotezė, kad kriminalinės tematikos publikacijų gausa žiniasklaidoje stiprina neigiamą teisėsaugos institucijų įvaizdį

SUMMARY

Pocevičiūtė K. Communication aspects of the criminal offence from the point of view of the media and law institutions: Master Thesis of Integrated communication: Scientific advisor doc. Dr. Kristina Juraitė. - Kaunas: Vytautas Magnus University, 2008. – 60 p.

Lithuanian government restricted its functions in the licensing of the media tools and in the control of their actions. Some media tools promoted brutality, indifference to violence, and the appeal of criminal lifestyle. A big number of criminal publications in the media, big inadequacy between the criminal information in the media and the real statistics, the impact of violence on the deteriorating psychological state of the humans, the increase of the crime rate and negative evaluation of the work of law institutions stimulated to explore the reasons of this problem.

Object of this study - Communication aspects of the criminal offence.

Aim of this study – to examine communication aspects of the criminal offence from the point of view of the media and law institutions.

In the theoretical part of the study, the relations between the media and society, the impact of criminal information on the public opinion and behavior (A. Bandura, Habermas, David L. Altheide, M. Y. Feilzer, D. Gauntlett); the selection of the news and its evaluation (D. Randall, W. Lippmann, B. Naylor bei B. Chapman ir kt); dissemination of violence in the media and the reasons of spreading it, the model of propaganda and misinformation process in the media (K. Dowler, Herman ir Chomsky) are discussed. The paper also deals with the communication aspects between the media and the law institutions as well as the aspects of the public relations of the law institutions, and building up the trust for law institutions (S. Chermak, M. Innes, V. Andrejevas, R. Gražulienė), legal and ethical aspects of law and the crime statistics in Lithuania.

The goal of the study is to explore the opinion on the problem, that is evaluation of trusting law institutions by three target groups – journalists, public relation employees of law institutions and experts, and to carry out a comparative analysis based on the depth interview and quantitative analysis of secondary sources.

The results of this study showed that there are two main reasons of misinformation about crime in the media: commercial needs of journalists and society needs. However, to confirm the commercial reasons, it is necessary to perform a deeper investigation. The results once more confirmed the relationship between the abundance of violence in the

media and subdued mental state of the population as well as increase in crime. The results of this study also showed the main criteria for the selection of the news, and it was confirmed that this process is influenced by subjectivity and individual interests.

The results of the secondary sources showed that almost half of all the recipients trust the police. With reference to primal and secondary sources it can be concluded that the use of effective means of external communication and positive formation of the image of law institutions can change the public opinion about crime, and enhance trust for law institutions. The hypothesis that the abundance of crime stories in the media promotes the negative image of law institutions has been confirmed.

TURINYS

IVADAS	2
I. TEORINĖS KRIMINALINIO ĮVYKIO KOMUNIKAVIMO PRIELAIIDOS	
1. ŽINIASKLAIDOS IR VISUOMENĖS SANTYKIS	5
1.2 Žiniasklaidos funkcijos.....	5
1.3 Žiniasklaidos poveikis visuomenės nuomonei ir elgesiui.....	8
2. Smurto žiniasklaidoje sklaida, paplitimo priežastys	14
3. NAUJIENŲ ATRANKA/VERTĖS NUSTATYMAS.....	18
3.1 Tvarkaraščio sudarymo teorija.....	19
3.2 Dezinformacijos procesas žiniasklaidoje.....	21
3.3 Propagandos modelis.....	22
4. ŽINIASKLAIDOS IR TEISĖSAUGOS INSTITUCIJŲ KOMUNIKACINIAI ASPEKTAI	25
4.1 Nusikalstamumo Lietuvoje statistika.....	25
4.2 Teisėsaugos institucijų ryšių su visuomene veiklos ypatumai.....	27
4.3 Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis formavimas.....	31
4.4 Teisiniai ir etiniai aspektai.....	32
II. EMPIRINIO TYRIMO APRAŠYMAS	
5. Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės.....	34
5.1 Tyrimo metodai, tiriamieji, tyrimo eiga.....	35
III. REZULTATAI	
6. Kokybinio tyrimo rezultatai.....	36
6.1 Kriminalinės informacijos pateikimas žiniasklaidoje, dezinformacijos procesas.....	36
6.2 Neatitikimo tarp kriminalinių naujienų žiniasklaidoje ir realios kriminogeninės situacijos priežastys.....	38
6.3 Žiniasklaidos funkcijų kaita.....	41
6.4 Smurto žiniasklaidoje poveikis pablogėjusiai nuotaikai ir nusikalstamumo augimui....	42
6.5 Žurnalistų ir teisėsaugos institucijų atstovų bendradarbiavimas, nušviečiant visuomenę apie kriminalinius įvykius.....	43
6.6 Kriminalinių naujienų atranka.....	47
7. Teisėsaugos institucijų įvaizdžio tyrimas.....	47

8. Lietuvos policijos ryšių su visuomene koncepcija ir jos vykdymas.....	54
9. REZULTATŲ APTARIMAS.....	59
IŠVADOS.....	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	64
PRIEDAI.....	67

IVADAS

Visuomenės informavimo priemonės – tai socialinis institutas, turintis įtakos visuomenės moralės ir dorovės normų formavimuisi. Po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos valdžia apribojo savo funkcijas žiniasklaidos priemonių licencijavimo bei jų veiklos kontrolės srityje. Kai kurios žiniasklaidos priemonės, sąmoningai arba nesąmoningai, propagavo žiaurumą, abejingumą smurtui, kriminalinio gyvenimo būdo patrauklumą.

Į pirmą vietą žiniasklaida iškelia emocijas, potyrius, aistrą, judėjimą, greitį, nuolatinį susijaudinimą ir triukšmą, siūlo viską priimti kaip pasilinksminimą, prasiblaškimą ir tuoj pat patirti malonumą. Paradoksalu, tačiau telekomunikacijos amžiaus žmonės vis labiau nemoka bendrauti, susikalbėti, griebiasi fizinių veiksmų, kurie savaiame yra smurtiniai. Taigi kai kuriais atvejais jaunuoliams smurtas tampa vieninteliu saviraiškos būdu.

Smurtinio pobūdžio informacija, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme apibrėžiama, kaip informacija, kai detalai rodomas žmonių, gyvūnų žudymas, žalojimas, kankinimas ar kitoks prieš žmogų, bet kokią kitą gyvą būtybę nukreiptas elgesys, sukeliantis skausmą, diskomfortą arba darantis kitokią žalą (fizinę, psichologinę, materialinę), taip pat vandalizmas ir (ar) teigiamai vertinama, skatinama prievarta, žiaurumas ar mėgavimasis tuo.

Nepilnametės žeminimo vaizdai, žiaurios egzekucijos su gyvūnais, paauglių merginų linčo teismas, išplatintas internete rodo, jog pačius žiauriausius nusikaltimus įvykdo ir vidurinių mokyklų moksleiviai, todėl būtina ne tik atkreipti dėmesį į žiaurumo visuomenėje ir per žiniasklaidą problemą, bet imtis konkrečių priemonių tai problemai spręsti.

Neįmanoma paneigti, jog komercinėse televizijoje kriminalinio pobūdžio laidų atsiradimui daro įtaką žiūrovo pageidavimai. Specializuotose laikraščių kriminalinės kronikos puslapiuose dažnai netelpa visos kriminalinio pobūdžio naujienos, jų galima aptikti ir kituose puslapiuose, užgožiant kultūrinę informaciją. Toks didelis kriminalinės informacijos srautas paskatino panagrinėti šios problemos priežastis giliau.

Darbo aktualumas. Ši problema buvo pasirinkta nagrinėti dėl keleto priežasčių:

1. Visuomenės poreikis. – Lietuvos visuomenė viešai prabilo apie šią problemą, tai skatina išsamiau ją nagrinėti. Visuomenės domėjimasis kriminaliniais įvykiais yra gerai žinomas fenomenas. Žmonės nori žinoti daugiau apie tai, kas pavojinga ar uždrausta, bet pirmiausia dėl noro žinoti asmeninio saugumo sąlygas visuomenėje, kurioje gyvena. Jau ne vieneri metai, kai visuomenėje pradėta diskutuoti apie nusikalstamumo pateikimą žiniasklaidoje. Nemaža dalis piktinasi, jog esą pernelyg dažnai pateikiamos nusikaltėlių nuotraukos, žiaurūs smurtiniai vaizdai neigiamai veikia jaunuolių auklėjimą, galbūt net netiesiogiai skatina nusikalstamumą.
2. Kriminalinės tematikos publikacijų gausa žiniasklaidoje bei stebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos ir tikros kriminogeninės situacijos visuomenėje. Kompleksiniame A. Dobrynino atliktame nusikaltimų, jų įvaizdžio žiniasklaidoje ir poveikio žmonėms tyrime pateikti skaičiai rodo, „kaip greitai ir dramatiškai spaudoje daugėjo kriminalinių straipsnių, ir kaip kriminalinių žinių gausėjimas žengė koja kojon su komercine TV kanalų sėkme. Nors nebuvo tikslo analizuoti kriminalinių straipsnių turinio, jų įprastos stilistinės priemonės ir kiti ypatumai pranešimuose ir pasakojimuose apie nusikaltimus, paprastas bendros kriminalinių įvykių, pristatytų spaudoje bei per TV kanalus, struktūros palyginimas su policijos ir aukų statistika parodė, kiek žiniasklaida iškraipo informaciją apie kriminogeninę situaciją visuomenėje.“ Taip pat užsienyje atlikti tyrimai parodė, jog ne tik Lietuvoje skirtumas tarp virtualios kriminalinės tikrovės ir socialinės nusikaltimų tikrovės yra labai ryškus.
3. Daugumos atliktų tyrimų rezultatai parodė, jog smurto gausa viešojoje erdvėje turi įtakos pablogėjusiai žmonių psichologinei būsenai, nusikalstamumo augimui, visuotiniam baimės jausmo atsiradimui.
4. Visuomenės nuomonė apie esamą kriminogeninę situaciją šalyje neatsiejama nuo teisėsaugos institucijų vertinimo, todėl labai svarbu yra išsiaiškinti gyventojų pasitikėjimą teisėsauga bei kiek dėmesio skiriama teigiamam šių institucijų įvaizdžio formavimui. Vyrauja nuomonė, jog nusikalstamumas sparčiai auga, o teisėsaugos institucijos yra bejėgės kovoti su šia problema. „70-80 procentų informacijos apie policijos veiklą visuomenė gauna iš žiniasklaidos. Dažniausiai tai būna vienpusė, neretai iškreipta, o kartais ir tendencingai pateikta informacija. Teigiamas policijos įvaizdžio formavimas paliekamas savieigai.“ (V. Andrejevas, R. Gražulienė, 2003, p.15)

Darbo objektas – nusikalstamo įvykio komunikavimo aspektai.

Darbo tikslas – išanalizuoti nusikalstamo įvykio komunikavimo aspektus, žiniasklaidos ir teisėsaugos institucijų požiūriu.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti žiniasklaidos funkcijas, informuojant visuomenę apie nusikalstamus įvykius.
2. Nustatyti realios kriminogeninės situacijos neatitikimo Lietuvos ir užsienio dienraščiuose bei televizijoje priežastis.
3. Nustatyti, kokį poveikį smurtas viešojoje erdvėje turi visuomenės nuomonės formavimui, elgesiui ir psichologinei būsenai.
4. Išanalizuoti pagrindinius naujienų atrankos principus bei vertės nustatymo mechanizmą.
5. Ištirti žiniasklaidos bendradarbiavimo su teisėsaugos institucijomis principus.
6. Nustatyti policijos, kaip vieno pagrindinių informacijos šaltinių vaidmenį, nušviečiant visuomenę apie kriminogeninę situaciją.

Darbo metodika: Mokslinės literatūros analizė; kokybinis tyrimas (pusiau struktūruoti giluminiai interviu su trimis tikslinėmis grupėmis); Kiekybinė antrinių duomenų analizė; dokumento (Lietuvos policijos ryšių su visuomene koncepcijos) analizė.

Atskleidžiant teorines kriminalinio įvykio komunikavimo prielaidas, išskirtos trys pagrindinės dalys: žiniasklaidos ir visuomenės santykis, naujienų atranka/vertės nustatymas spaudoje ir žiniasklaidos bei teisėsaugos institucijų komunikaciniai aspektai. Empirinėje darbo dalyje pateikiami tyrimo rezultatai, pirminių ir antrinių duomenų analizė, rezultatų aptarimas bei išvados. Prieduose pateikiamas klausimynas, kuris buvo pateikiamas interviu dalyviams ir respondentų atsakymai.

I. TEORINĖS KRIMINALINIO ĮVYKIO KOMUNIKAVIMO PRIELAIIDOS

1. ŽINIASKLAIDOS IR VISUOMENĖS SANTYKIS

1.2 Žiniasklaidos funkcijos

„Žurnalistikos funkcija – tai visuma jos „pareigų“ ir jų atlikimo pobūdis. Nustačius funkcijas, išryškėja žurnalistikos paskirtis, vaidmuo ir vieta visuomenėje, o kartu ir žurnalistų veiklos būdai“. (Urbonas, 2007, p.90)

Dažniausiai literatūroje išskiriamos šios žiniasklaidos funkcijos:

- Informacinė funkcija – nauja ir aktuali informacija visuomeniniams, politiniams, ekonominiams, moksliniams ir kitais klausimais padeda plėsti žmonių akiratį. Informacija – tai žinios, naudingos tikrovei pažinti, kūrybai, tobulinimuisi.
- Aiškinamoji funkcija – žiniasklaidos priemonės paaiškina visuomenei konkretaus įvykio, reiškinių ar proceso esmę, priežastis ir pasekmes, išryškina trūkumus ir klaidas, padaromas logiškos išvados.
- Auklėjamoji funkcija – tai viešosios nuomonės formavimas, žmonių sąmoningumo, normų, idealų ir vertybių ugdymas.
- Kultūrinė ir pramoginė funkcija – žiniasklaida, naudodamasi šiuolaikiniais komunikacijos kanalais, padeda visapusiškai ugdyti auditorijos kultūrą. Pramoginė funkcija pastaruoju metu ima vyrėti kai kuriuose leidiniuose, todėl neretai menkos meninės ir žurnalistinės vertės kūriniai apie nusikaltimus, intymaus gyvenimo smulkmenas, sensacingus įvykius, detektyvines istorijas nustelbia kitas žiniasklaidos funkcijas, kitokio pobūdžio publikacijos tiesiog nepastebimos.

L. Bielinis (2005m.) išskiria masinės komunikacijos lygmenis:

1. Informacinis. Masinės komunikacijos dėka gauname ir teikiame informaciją. Kai tie šaltiniai dideli, imame teigti, esą formuojasi informacinė visuomenė.
2. Perceptinis. Masinės komunikacijos dėka suvokiame, įsivaizduojame aplinką, įvykius. Jaučiame terpę, kurioje gyvename.

3. Interaktyvus. Masinės komunikacijos dėka bendraujame, veikiamo vienas kitą. Tai ne tik pasikeitimas bendravimo ženklais, bet ir bendro veikimo organizavimas, bendras darbas.

4. Seduktyvinis. Žaidžiame, patiriame malonumą, tenkiname kitus.

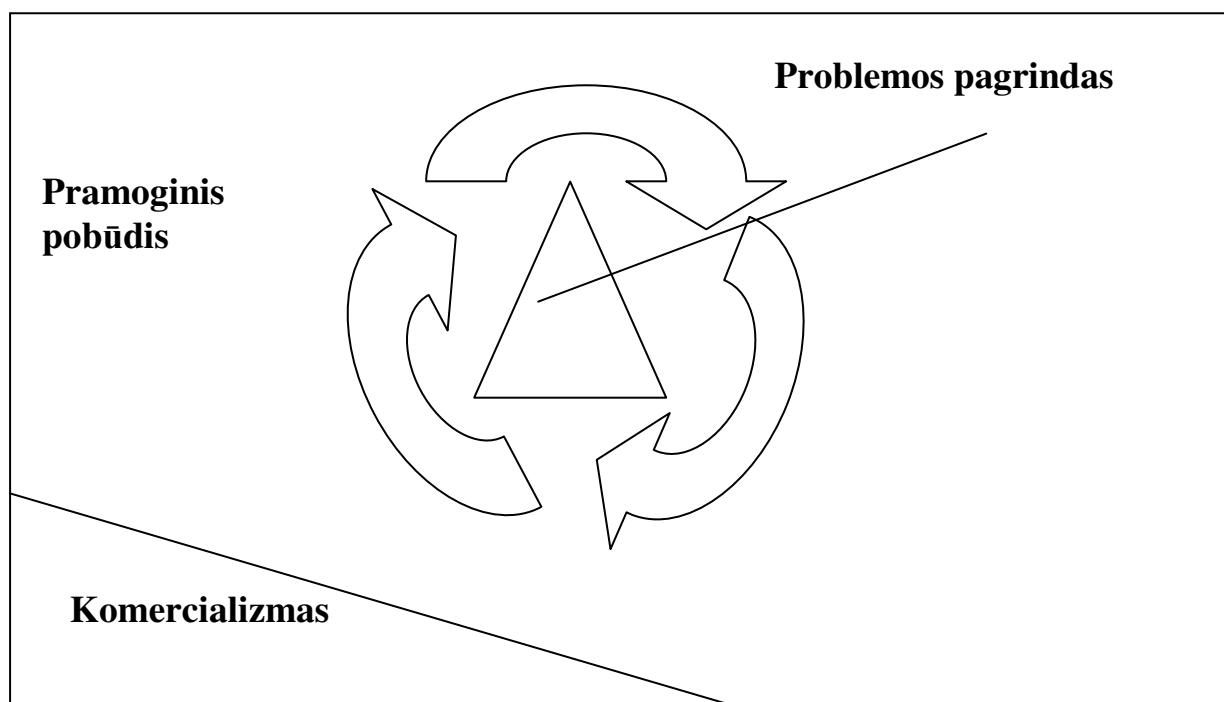
5. Dėmesio atitraukimas gali pasireikšti kaip stimuliacijos paieška – noras išsklaidyti nuobodulį, nuovargį arba kaip emocinė iškrova – noras nugalėti frustraciją. Dėmesio atitraukimas yra socialiai naudingas tiek valdžioms, tiek visuomenei – visuomeniniame ir politiniame gyvenime jis neutralizuoja arba nukreipia neutralia kryptimi susikaupusias emocijas, nuovargį, baimes. Tai greičiau komunikacinė „pasitraukimo į save“ išraiška. (p.29)

Viešoji erdvė, anot Habermaso, yra adekvati demokratinei valstybei ir priklauso nuo formuojamo diskurso kokybės bei dalyvaujančiųjų tame diskurse kiekio. Habermasas mini idealų viešosios erdvės variantą, kuris modernioje erdėje yra sunkiai pasiekiamas, todėl savo darbe apie viešumo transformaciją, "viešąją erdvę" jis apibrėžia kaip virtualią ar įsivaizduojamą bendruomenę, kuri nebūtinai turi egzistuoti tam tikroje apibrėžtoje erdvėje. Viešoji erdvė idealiu atveju turi būti sudaryta iš privačių asmenų, susirinkusių viešai ir aptariančių visuomenės poreikius su valstybe. Taigi dialogo būdu viešoji erdvė kuria nuostatas ir požiūrius, kuriais individai pritaria ir stimuliuoja diskursą. Kaip pažymi Habermasas, struktūriškai viešoji erdvė ėmė kisti tuomet, kai, pirma, išaugo privačių organizacijų galia viešojoje erdvėje ir antra, kai valstybė ėmė vis labiau brautis į privačiąją sferą. Valstybė ir visuomenė, kažkada buvę atskiros, tapo artimai susijusios. Ribos tarp viešųjų ir privačių erdvių tapo vis miglotesnės. viešoji erdvė tapo labiau reklamuotojų kovos lauku, o ne vieta kurti racionalų kritišką diskursą. Žiniasklaida tampa įrankiu, kurio dėka vartotojas gali solidarizuotis su kitais. Tačiau dabar vartotojo vieninteliu atsaku tampa pritarimas arba susilaikymas nuo pritarimo, o galimybė kurti kritišką diskursą atmetama. Viešoji erdvė tapo labiau reklamuotojų kovos lauku, o ne vieta kurti racionalų kritišką diskursą. Žiniasklaida tampa įrankiu, kurio dėka vartotojas gali solidarizuotis su kitais. Tačiau dabar vartotojo vieninteliu atsaku tampa pritarimas arba susilaikymas nuo pritarimo, o galimybė kurti kritišką diskursą atmetama. (Dagytė, 2007)

Žiniasklaida ir populiarioji kultūra daro įtaką socialiniam visuomenės gyvenimui skirtingais būdais. Nemaža dalis medijos tyrinėtojų susitelkė ties žiniasklaidos turiniu. Žiniasklaidos ir populiariosios kultūros studentai sutinka su dviem pagrindiniais socialiniais faktais: 1. Populiarioji kultūra įtraukia palyginti didelę dalį informacijos ir

įvaizdžių susijusių su baime; 2. Auditorija suvokia socialinį gyvenimą kaip labai pavojingą. Santykis tarp šių dviejų socialinių faktų išlieka neaiškus. (David L. Altheide, 1997)

Informacinių technologijų ir komunikavimo pobūdžio pokyčiai paveikė visuomenės mąstymą apie socialines problemas. Pramoginis naujienų pobūdis yra problemos atsiradimo pagrindas. Esmė ta, jog skirtumas tarp naujienų ir ne-naujienų statomas remiantis pramoginiais kriterijais, kurie charakterizuoja šią „postžurnalistinę“ erą. Iš tiesų realioji televizija pernelyg išryškina naujienų reportažus apie nusikalstamumą ir baimę. David L. Altheide (1997) pateikia naujienų žiniasklaidos ir baimės produkcijos modelį:

Paveikslas 1. Problema konteksto rėmuose.

Atlikti tyrimai, kaip visuomenė reaguoja į kriminalines publikacijas spaudoje, rodo, kad dauguma skaitytojų tikisi informacijos apie kriminogeninę padėtį šalyje. Žmonės labiausiai domina nusikaltimai gyvybei, sveikatai ir orumui. Visuomenė nori būti labiau informuota, apie nusikaltimus žinoti daugiau ne dėl smalsumo, kiek dėl asmeninio saugumo ir galimų grėsmių visuomenėje, kurioje gyvena. (Andrejevas, Gražulienė, 2003, p.9)

2001-2004 metais užėmęs Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos pirmininko pareigas Gintaras Songaila teigia, jog tiek daug smurtinių laidų žiniasklaida pateikia todėl,

kad visuomenė iš jos reikalauja tokios informacijos. Jo manymu, kriminalistinių visuomenės įvaizdį labai sunku ištrinti iš žmonių sąmonės, nes dauguma piliečių yra linkę manyti, kad kriminaliniai elementai bet kuriuo atveju valdo valstybę, tad žiūrovai ir skaitytojai nori žinoti to “valdymo” smulkmenas. (Lietuvos žurnalistų sąjunga, 2004)

1.3 Žiniasklaidos poveikis visuomenės nuomonei ir elgesiui

Žiniasklaida atlieka svarbų vaidmenį konstruojant socialinį nusikalstamumą taip pat kaip ir viešąją nuomonę apie nusikalstamumą ir teisėtvarkos institucijas. Mokslininkai ir kriminalistai pastaruoju metu nemažai ginčijosi, tačiau buvo pasyvūs kalbant apie žiniasklaidos kuriamas nusikalstamumo reprezentacijas, vengdami bandymų daryti įtaką naujienų atrinkimo mechanizmui. Didžiojoje Britanijoje atlikto tyrimo tikslas buvo iširti, ar realios informacijos apie nusikalstamumą bei teisėtvarką pateikimas savaitinių laikraščių skyreliuose turės įtakos vietinio laikraščio skaitytojams. Pagrindinis šio tyrimo klausimas – ar rašydamas savaitinėje skiltyje autorius prisidėjo prie diskusijos apie nusikalstamumą ir teisėtvarką, paplitusios viešojoje erdvėje ir ar padarė įtaką visuomenės nuomonei? (Feilzer, 2007).

Žiniasklaidos svarba, įtakoje viešąją nuomonę kriminalistinėje literatūroje buvo patvirtinta ne kartą tokiais teiginiais kaip „media yra centre visų įtakos srovių“ santykiuose tarp visuomenės ir teisėtvarkos institucijų. Žiniasklaida suvokiama, kaip suteikianti pavidalą priimtinau nusikalstamumo tikrovei tiesiogiai ir netiesiogiai kuriant augančią tarpusavio priklausomybę tarp žiniasklaidos reprezentacijų ir socialinės tikrovės. Šis santykis buvo priežastis susikoncentruoti ties tvirtinimais, jog žiniasklaidos įtaka veda prie išpūstos nusikalstamumo baimės visuomenėje.

Nepaisant nuolatinio nusikalstamumo reitingų kritimo pastaruosius dešimt metų (atsižvelgiant į policijos statistiką ir Britų nusikalstamumo apžvalgą), straipsnio autoriaus M. Y. Feilzer (2007) teigimu, dauguma visuomenės narių vis dar tiki, jog nusikalstamumas sparčiai auga. Šis neteisingas suvokimas yra susijęs su žemu pasitikėjimo sistema lygiu. Dar daugiau, tuo tarpu, kai susidomėjimas kriminalinės tematikos informacija palyginti didelis, stebimas akivaizdus tikslios informacijos apie nusikalstamumą ir teisėtvarką trūkumas. Visuomenė suvokia teisėtvarkos institucijų ir ypač teismų sistemą, kaip pernelyg atlaidžią nusikaltėliams.

Taigi buvo tiriamas žiniasklaidos, perduodančios tikrą informaciją apie nusikalstamumą vaidmuo, taip kaip galimas kriminalistų vaidmuo, prisidedant prie viešų debatų apie nusikalstamumą ir teisėtvarkos sistemą. Šis pavadintas „Nusikaltimo atvaizdavimas“ tyrimas buvo sudarytas iš 3 dalių: natūralus Kvazi-eksperimentas, giluminiai interviu su respondentais ir kontekstinių duomenų, gautų per tiriamuosius interviu su žiniasklaidos darbuotojais, stebėjimas, faktinės medžiagos rinkimo iš pirminių šaltinių užrašai. Pagrindinis elementas buvo natūralus kvazi eksperimentas, kurio metu buvo matuojama viešoji nuomonė tam tikra skale. Kaip priemonė šiam eksperimentui buvo pasirinktas vietinis savaitraštis „The Oxford Times“, turintis didžiąją dalį skaitytojų Oxfod'o mieste¹. Tyrime dalyvavo 954 respondentai. Anketą sudarė 14 klausimų, kuriais buvo siekiama nustatyti respondento žinias apie nusikalstamumo reitingus, reportažų apie specifinius nusikaltimus reitingus, nuosprendžių statistiką ir pan.

Tyrimo rezultatai parodė, kad tik 9% respondentų atsakė teisingai į 7 ar daugiau klausimų ir geriausius rezultatus pasiekė (atsakė į 9 iš 14 klausimų teisingai) tik 6 respondentai. Lyginant apklaustuosius pagal demografinius kintamuosius (lytį, rasę, gyvenamąją vietą, amžių, išsilavinimą), vienintelis statistiškai patikimai reikšmingas faktorius buvo išsilavinimas.

Tyrimo dalyviai taip pat buvo paprašyti pasirinkti vieną iš aštuonių socialinių problemų, dėl kurių yra susirūpinę labiausiai tam, kad būtų galima įvertinti atitinkamą nusikalstamumo svarbą. 21% respondentų teigė esą labiausiai sunerimę šalies sveikatos tarnybų standartais („The standard of the National Health Service), 19% apklaustųjų pasirinko infliaciją/gyvenamojo būsto kainas, 17% pasirinko išsilavinimo kokybę, na o nusikalstamumo problemą iškėlė kaip svarbiausią 14% respondentų.

Tyrimo rezultatai parodė, jog dauguma apklaustųjų mano, kad pastaraisiais penkeriais metais nusikalstamumo reitingai augo, jog teisėtvarkos sistema yra neefektyvi ir neišsprendžia problemų, teisėjai lieka nuošalyje, neišitraukia į procesą, o nuosprendžiai, kuriuos jie skiria pernelyg švelnūs. Šie rezultatai kaip ir ankstesnės studijos, patvirtina pasitikėjimo teisėtvarka trūkumą. Tačiau kiti atsakymai buvo prieštaraujantys pastariesiems: mažiau nei ketvirtis respondentų tiki, jog kalėjimo bausmė yra efektyvi, du trečdaliai teigė tikintis, jog nusikaltėliai gali pasikeisti, padedant jiems ir netgi daugiau nei

---

¹ 26 straipsniai buvo atspausdinti laikraščio naujienų skiltyje 2004 metų rugsėjo – 2005 metų balandžio laikotarpiu. Pirmoji skiltis apibrėžė autoriaus ketinimą atsakyti į klausimus apie vietinį nusikalstamumą ir teisėsaugos veiksmus bei pateikti nusikalstamumo reportažus platesniame kontekste. Straipsnių tikslas buvo pateikti faktinę medžiagą, pagal kurią buvo sudaromas klausimynas respondentams.

pusės apklaustųjų nuomone, kalėjimas turi būti naudojamas kaip paskutinė išeitis. Atsakymų prieštaringumas leidžia daryti prielaidą, jog visuomenės nerimas dėl teikiamų bausmių gali būti sumažintas skiriant daugiau ir ilgesnes bausmes kalėti.

Giluminiai interviu buvo struktūruojami pagal šiuos pagrindinius dalykus:

- respondentų domėjimąsi nusikalstamumo problema;
- tai kaip jie priėmė skiltyse pateiktą informaciją: sugebėjimas atgaminti atmintyje, poveikis, požiūris į straipsnių turinį bei stilių;
- gauta patirtis, dalyvaujant tyrime.

Atlikus giluminius interviu, paaiškėjo, jog 45%, t.y. 17 dalyvių apibūdina save, kaip „bendrai besidominčiais nusikalstamumo problema“. 5 asmenys teigė, jog domisi vidutiniškai, kiti 7 dalyviai save apibūdino kaip nelabai besidominčiais, ir vienas asmuo tvirtino neturįs jokie susidomėjimo. Paklausti, ar norėtų gauti daugiau tikslesnės informacijos šia problema, beveik ketvirtis teigė, jog jiems neįdomu ir nėra taip labai susidomėję arba nepasitiki gaunama informacija. Tačiau iš kitos pusės didžioji dauguma teigė skaitę kriminalines istorijas savaitraštyje „The Oxford Times“. Tai patvirtina faktą, jog didžiąją daugumą skaitytojų traukia kriminalinės dramos, tačiau tai nereiškia, jog jie itin domisi nusikalstamumo problema. (Feilzer, 2007).

Siekdami patraukti skaitytojų, televizijos žiūrovų ar radijo klausytojų auditorijos dėmesį, neretai specialistai sutirština spalvas. Vidinė žiniasklaidos ideologija paprastai lemia kriminalinės informacijos gavimą, atranką ir sklaidą, todėl tuo galima iš dalies paaiškinti kriminalinės informacijos iškreipimo faktą. Tai, jog įvairiose visuomenės apklausose žiniasklaidos reitingai aukšti, rodo, kad ir pati visuomenė nekritiškai priima visuomenės informavimo priemonių formuojamus įvaizdžius.

VDU magistrantė E. Vaitkūnienė (2002) atliko tyrimą, kurio tikslas buvo išanalizuoti Lietuvos spaudos kriminalinio pobūdžio informaciją pagal temų sklaidos ypatybes. Įvertinti žiniasklaidos poveikį pateikiant bei interpretuojant kriminalinius įvykius visuomenei, įvertinti minėtos specifikos tendencijas. Taip pat pasigilinti, ar spaudos žurnalistai linkę laikytis profesinės etikos. Tyrimo metu, atlikus publikuojamų kriminalinių publikacijų žanrinę sklaidą, buvo padaryta išvada, kad spauda, atsižvelgdama į visuomenės poreikius, tinkamai atlieka tik informacinę funkciją, operatyviai pateikdama visuomenei informacinius pranešimus apie naujausius kriminalinius įvykius. Informuojant visuomenę apie kriminalinius įvykius visuose leidiniuose dominuoja žinutės žanras, todėl E.

Vaitkūnienė (2002) teigia, kad pati informacija yra savaime „dėkinga“ dėl savo specifikos. Jau pats įvykęs faktas yra įdomus visuomenei, todėl žurnalistas gali pateikti „pliką“ faktą, nereikalaujantį didesnių pastangų. Tyrimas parodė, kad spauda mažiausiai dėmesio skiria auklėjamajai funkcijai. Hipotezė, kad finansiniai tikslai gali būti vienu svarbiausių veiksnių, skatinančių pateikti kriminalinę informaciją žiniasklaidoje pasitvirtino tik iš dalies. Hipotezė, kad kriminaline tematika rašantys žurnalistai vardan tikslo linę peržengti profesinės etikos ribas, pasitvirtino.

„Kriminalinės informacijos pateikimo tendencijas neretai lemia žurnalistų kvalifikacija bei profesionalumas, paties žurnalisto asmenybė ir gyvenimiškos vertybės. Labai svarbus aspektas šiuo atveju yra žurnalisto turimi informacijos šaltiniai, jo paties įsitikinimai, bendra leidinio orientacija, komercinis leidinio (stoties, kanalo) interesas, reitingas, kolegų ir redaktorių įvertinimas, auditorijos reakcija.“ (Andrejevas, Gražulienė, 2003, p.12)

Jau pasidarė beveik banalu pareikšti, kad nepaisant visų tyrinėjimų ir studijų, ryšiai tarp žiniasklaidos vartojimo ir paskesnio žmonių elgesio išliko neperregimi. Vis dar nėra aiškių atsakymų į klausimus apie žiniasklaidos poveikį.

Kriminologai, siekdami profesionaliai paaiškinti nusikaltimus ir jų priežastis, nuosekliai ieško paaiškinimų ne žiniasklaidoje, bet socialiniuose faktoriuose, tokiuose kaip skurdas, nedarbas, gyvenimo sąlygos, šeimos ir socialinių grupių elgesys.

Davidas Gauntlettas (2006m.), britų žiniasklaidos bei interneto tyrinėtojas ir teoretikas, teigia, jog „tokie veiksmai kaip žodinė agresija ar negyvo objekto mušimas užregistruojami kaip smurtiniai veiksmai, lygiai kaip ir televizinės žmogžudystės, taip sukonstruojant gąsdinančiais (ir neatitaisomais) niūrius duomenis. Praktiškai neįmanoma atskirti, ar labai maži arba ypatingai rimti „smurtiniai“ veiksmai, vaizduojami žiniasklaidoje, laikomi įtakojančiais gana skaudžius, ar tik nereikšmingus veiksmus realiaame pasaulyje. Matyt, daug svarbiau yra tai, kad tas retai laikoma problema: žiniasklaidos poveikių sferoje nesąžiningos „išvados“ priimamos su neiliniu svetingumu.“

Mokslinėje literatūroje išskiriama keletas **teorinių poveikio modelių**:

- **Agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo** – Alberto Banduros ir jo kolegų socialinio išmokimo teorija yra viena pagrindinių teorijų apie žmogaus elgesį, bet jos autorius, atkreipdamas dėmesį į masines komunikacijas, panaudojo ją žiniasklaidos poveikiui aiškinti. Tai viena įtakingiausių teorijų, aiškinančių smurto televizijoje poveikį. Tyrimais Europoje ir JAV nustatyta, kad apie 75 proc. atvejų agresoriai nesulaukia jokių neigiamų pasekmių ar net jiems būna atlyginta

(Groebel, 1998). Vėlesni A. Banduros tyrimai parodė, kad elgesio atkartojimo tikimybė padidėja, jei žmogus už tai buvo paskatintas, o ne nubaustas. Suvokdami rodomą smurtą kaip sėkmingą problemų sprendimo būdą, žiūrovai gali imituoti televizijoje rodomus elgesio modelius. Socialinio išmokimo teorija nustato 3 pagrindinius priežastinio ryšio tarp smurto televizijoje ir psichinės žalos asmeniui elementus: dėmesys, įsiminimas ir motyvacija. (Stangls, 1998)

- **Jautrumo sumažinimo** – *Leonardo Berkowitziaus* teorija. Daugelis žiniasklaidos poveikių yra tiesioginiai, laikini ir trumpalaikiai. Tačiau net trumpalaikiai efektai gali būti sudėtingi, nes juos įtakoja įvairūs psichologiniai procesai. Žiūrovai daugiau ar mažiau save identifikuoja su smurto televizijoje subjektais. Todėl asmenys, stebintys smurtą, yra labiau pasiruošę naudoti smurtą tarpasmeniniuose santykiuose. (Berkowitz, 1993)
- **R. Huesmanno skriptų (scenarijų) teorija** – pagal šią teoriją žmogus ankstyvoje vaikystėje išmoksta situacijų scenarijus, kuriais vėliau vadovaujasi. Išmokti scenarijai padeda suprasti ir interpretuoti aplinkos įvykius, pateikia atitinkamus elgesio planus, taip pat leidžia prognozuoti elgesio pasekmes. Agresyvūs žmonės dažniausiai išmoksta ir taiko tokius scenarijus, kurie skatina agresyvias reakcijas. Tam, kad žmogus vadovautųsi išmoktu scenarijumi, turi konkrečioje situacijoje jį atkurti ir įvertinti. Egzistuoja elgesio programos, kurios buvo išmoktos ir įtvirtintos asmens jo ankstyvojo vystymosi metu. Šios programos arba elgesio scenarijai yra atmintyje ir jais vadovujamasi pasirenkant elgesio variantus bei sprendžiant problemas. Esantys atmintyje elgesio scenarijai sukelia asociacijas, kas turi įvykti aplinkoje, kaip asmuo turi reaguoti į šiuos įvykius ir kokie tikėtini šio elgesio padariniai. Smurtas televizijoje tarsi užkoduojamas žiūrovo atmintyje. Vėlesnis smurto televizijoje žiūrėjimas padeda išlaikyti šias agresyvias mintis ir elgesio variantus. Ilgainiui smurto televizijoje žiūrėjimas gali padėti susiformuoti smurtinio elgesio nuostatoms – smurtas laikomas normalia ir adekvačia šiuolaikinės visuomenės savybe. Šį procesą veikia daugybė aplinkos veiksnių: socialinių, kultūrinių, šeimos. Apibendrinti išmoktų scenarijų blokai tampa socialinio elgesio principais. R. Huesmann išskiria du pagrindinius procesus, įtakančius scenarijaus įtvirtinimą, tai:
  - paties žmogaus elgesys (išmokimas eksperimentuojant), ir
  - kitų žmonių elgesio stebėjimas (išmokimas stebint).

Taigi, tam, kad scenarijus įtakotų būsimą elgesį, jis turi būti ne tik užkoduotas ir įtvirtintas atmintyje, bet taip pat aktyvuotas ir pastiprintas susidūrus su socialine problema. (Groebel, 1998)

Televizija daro daugiau nei moko naujų elgesio formų. Kai per TV žmonės yra baudžiami už smurtinius veiksmus, ši bausmė reiškia visuomenės sankcijas už įstatymų pažeidimus. Bet kai kiti veikėjai priima smurtą ar skatina jėgos panaudojimą, tai silpnina žiūrovo nuostatą apie smurto draudžiamumą. (Stangls, 1998)

Didesnė tikimybė, kad matyta smurto scena sukels agresiją yra tuo atveju, kai smurtas pristatomas kaip:

1. Dovanotinas;
2. Jaudinantis;
3. Tikras ir
4. Pateisinamas; tuo atveju, kai kaltinamasis smurtu
5. Nekritikuojamas ir pristatomas kaip
6. Ketinantis daryti žalą savo aukai.

Dažnai matydamas smurto scenas, žmogus mažiau rūpinasi kitais, tampa irzlesnis, ir visa tai padidina agresyvaus elgesio tikimybę. (Raymond, 2003)

Mokslinėje literatūroje išskiriami šie veiksniai, darantys įtaką smurto televizijoje poveikiui vaikams:

- **Transliuojamos programos rūšis, forma ir turinys.**
- **Žiūrėjimui skirtas laikas.** Kuo daugiau vaikas žiūri smurtą, tuo daugiau yra jo veikiamas, ir tuo didesnė tikimybė, kad bus neigiamai paveiktas.
- **Vaiko asmeninės savybės.** Linkę smurtauti vaikai labiau mėgsta žiūrėti smurtą, dėl to yra daugiau veikiami ir didesnė tikimybė, kad paveikiami.
- **Socialinė aplinka** (tėvai, šeima, bendraamžiai, mokykla, situacinės ir kultūrinės sąlygos). Rodomo vaizdo interpretacija priklauso nuo tradicijų, papročių, situacijos ir kitų socialinės kultūrinės aplinkos ypatybių. Rodomi agresijos vaizdai gali būti skirtingai suprantami skirtingose šalyse ir net vienos šalies skirtingų žiūrovų grupių. Priklausomai nuo interpretacijos, smurtą žiūrovas gali priimti teigiamai, neigiamai ar neutraliai. Atitinkamai ir to paties rodomo smurto poveikis žiūrovui gali būti skirtingas.
- **Psichologinės ir socialinės žiūrovo būsenos,** kurios nukreipia žiūrovo motyvus. Žiūrovai, kurie yra frustracijos būsenos (yra nubausti, sumušti,

įžeisti ar gyvenantys visiškame skurde ir kt.), smurtą televizijoje suvokia kaip signalą nukreipti savo frustraciją į agresiją. Todėl vaikai, kurie gyvena didesnių socialinių problemų aplinkoje, yra atviresni smurto televizijoje poveikiui. (Kiškis, 2004)

Įvairūs tyrimai rodo, kad žmonėms daro labai didelę įtaką tai, ką jie mato per TV ar skaito spaudoje. Pavyzdžiui, paaugliai, kurie per televizorių žiūri daug seksualinio turinio programų, yra gerokai labiau linkę turėti lytinių santykių, negu tie bendraamžiai, kurie tokias laidas žiūri rečiau. Vakaro žinias per TV žiūrintys amerikiečiai pasaulį laiko du – tris kartus agresyvesniu, negu nežiūrintys žinių per TV. Anot kai kurių Lietuvos kriminologų, žiniasklaidos mėgavimasis nusikaltimų nušvietimu skatina daugumą lietuvių manyti, jog saugumo stoka šalyje yra didesnė problema negu nedarbas. Be to, tyrimai atskleidžia, kad vaikus labiau gąsdina pasakojimai apie terorą žiniose bei dokumentinėse laidose, negu prievarta vaidybiniuose ar animaciniuose filmuose. Daugelis psichologų tvirtina, kad per televiziją matytas smurtas gali paskatinti jaunas žmones nusikalsti. Seksas ir smurtas yra pagrindinės prekės augančioje TV rinkoje daugelyje pasaulio šalių. (Lietuvos žurnalistų sąjunga, 2005)

Esant tokiai situacijai visuomenės informavimo sferoje formuojasi ir tam tikri mitai: 1) bloga žinia – geriausiai parduodama prekė visuomenei; 2) gera žinia – skelbiama tik susimokėjus. Tačiau iš viso to matyti, kad žiniasklaida tokiuose „prekių ir paslaugų“ mainuose laimi du kartus, informacijos užsakovas – vieną, visuomenė, užuot laimėjusi, abu kartus pralaimi. (Gudaitis, 2007)

2. Smurto žiniasklaidoje sklaida, paplitimo priežastys

Visas žiniasklaidos priemonės galima suskirstyti į dvi dideles grupes:

- 1) spausdintinės žiniasklaidos priemonės (spausdintinė žiniasklaida) - knyga, laikraštis, žurnalas, spaudos fotografija;
- 2) audiovizualinės (garso ir vaizdo) žiniasklaidos priemonės (audiovizualinė žiniasklaida) - informacijos agentūra, dokumentinis kinas, radijas, televizija, elektroninis leidinys, internetas.

VDU magistrantas M. Rimkevičius, atlikęs tyrimą apie smurto prieš nepilnamečius pateikimą regioninėje spaudoje, teigia, jog šios temos pristatymas dažnai apsiriboja trumpais pranešimais, kurie sudaro net 61% visų tekstų, ir tik 39% visų tekstų yra išsamesni analitiniai straipsniai. Atliktas tyrimas parodė, jog straipsnių tekstuose dominuoja agresyvios retorikos stilius, dažnai yra stengiamasi pateikti šokiruojančią antraštę, tekste nupasakoti smulkias smurto detales, tokie tekstai nepretenduoja į gilesnę problemos analizę. M. Rimkevičiaus teigimu, ekspertai nėra patenkinti, kaip žiniasklaida pristato šią problemą. Dažnai ji yra paverčiama sensacija, paviešinama informacija apie auką, o tai tik padidina patiriamą žalą.

Šiandien smurtas kine dažniausiai traktuojamas kaip pasilinksminimas, laisvalaikio praleidimas. 1995 m. jauna pora iš Oklahomos nužudė kelis asmenis; kai žudikai buvo suimti, jie pareiškė, kad tai padaryti juos įkvėpė filmas, sukurtas pagal Oliverio Stone'o juostą „Gimę žudyti“ (1994), ir padavė į teismą jo režisierių. JAV Aukščiausiasis Teismas jų skundą atmetė: ne, filmas negali pastūmėti į nusikaltimus. Nors daug specialistų nesutinka su tokiu vertinimu, aišku tik viena: neįmanoma įrodyti tiesioginės kino filmų ir smurtinių nusikaltimų sąsajos. (Galiaskas, 2007)

Šiandien smurtas įsitvirtino visose žiniasklaidos priemonėse, video-žaidimuose, televizijos serialuose, jo vaizdai mirgėte mirga internete ir belaidžiuose telefonuose. Naujaisiais skaitmeniniais fotografavimo bei telefono aparatais bet kas, bet kur, bet kaip ir bet kada gali bet ką užfiksuoti ir tuoj pat išplatinti internete, tad mūsų santykis su vaizdais labai pasikeitė. Žiniasklaidoje pilna šiurpių degančių bokštų vaizdų, nufilmuotų Rugsėjo 11-ąją apsaugos videokamerų ir mėgėjų. 2004 m. Išspausdintos 6 nuotraukos, vaizduojančios, kaip amerikiečių kareiviai Abu Ghraib kalėjime netoli Bagdado kankina irakiečius kalinius, o visai neseniai buvo išplatinti Sadamo Huseino egzekucijos vaizdai. Šios mėgėjiškos fotografijos darytos nepaisant jokios etikos ar estetikos, jomis nieko naujo nepranešama, tik siekiama šokiruoti ir paskleisti žiniasklaidos kanalais.

Rodyti tikroviškus žiaurumo vaizdus pasaulyje tiesiogiai paskatino 2004 m. Londone išplitęs vadinamasis happy slapping („linksmas smūgis“). Čia kalbama apie paauglius, kurie pradėjo užpuldinėti praeivius gatvėje, juos filmuodavo mobiliaisiais telefonais, o paskui šias scenas platindavo internete. Taip elgiantis smurtaujama dvigubai, nes atvira agresija papildoma platinamų vaizdų smurtu. Šis reiškinys sparčiai plinta ir Lietuvoje, kur mokiniai irgi filmuoja savo bendraamžius ir platina tokius vaizdus belaidžiais telefonais bei internetu. Smurto internete banga didėja ir įgauna vis kitokias

formas: mušamos moters, nepilnametės žeminimo vaizdai, žiaurios egzekucijos su gyvūnu, paauglių merginų linčo teismas Lietuvos mokykloje.

Strasbūre vykusios Europos Parlamento (EP) plenarinės sesijos metu europarlamentarė Laima Andrikienė pareiškė, jog Europos Sąjunga (ES) turi įteisinti nulinę toleranciją internetu platinamai medžiagai, kuri propaguoja pornografiją, smurtą ir narkomaniją. Anot Lietuvos europarlamentarės Laimos Andrikienės, praktika rodo, jog siekiant užtikrinti nepilnamečių apsaugą nuo žalingos interneto medžiagos nebepakanka interneto paslaugų teikėjų savireguliacijoms. Jos manymu, būtina įteisinti interneto teikėjų prievolę kartu su interneto paslauga įdiegti apsaugai nuo žalingų tinklalapių skirtą filtrą ir įteisinti pareigą filtruoti tokius tinklalapius paties teikėjo tarnybinėje stotyje. Planuojama mokyklose rengti kursus vaikams ir jų tėvams apie galimus interneto pavojus ir apsaugos nuo jų priemones, taip pat įsteigti nemokamas telefono tarnybas, kurioms paskambinę žmonės galėtų pranešti apie vaikams žalingus tinklalapius. Pasak L. Andrikienės, turėtų pasiteisinti ir pasiūlymas sukurti vaikams skirtą domeną, kuriame registruotų tinklalapių turinį nuolat prižiūrėtų nepriklausoma institucija. (Andrikienė, 2007)

Kiekviena interneto svetainė yra visuomenės informavimo priemonė, nes, pagal Visuomenės informavimo įstatymą, šiai kategorijai priskiriami ne tik tradiciniai laikraščiai, žurnalai, knygos, televizija ar radijas. Įstatymui nustatant, kad visuomenę informuoja bet kokios priemonės, kuriomis platinama informacija, svarbu suvokti ir atsižvelgti į teisinius interneto svetainės aspektus.

Pagal ES pavyzdį praėjusių metų kovą įsigaliojo LR Vyriausybės patvirtinta tvarka "Dėl Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo". Tokį vykdomosios valdžios žingsnį lėmė analogiškas Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas, patvirtinęs daugiametį veiksmų planą dėl saugesnio naudojimosi internetu skatinimo, kovojant su neteisėtu ir žalingu turiniu pasauliniuose tinkluose. Priimta tvarka teoriškai sukuria prielaidas ir skatins saugiau naudoti internetą, informaciją bus atpažinti paprasčiau. Bus diegiamos vertinimo sistemos, kurios apibūdins interneto tinklalapius pagal tam tikras schemas (pavyzdžiui, tarkim, seksas ar smurtas bus atitinkamai įvertinti), ir filtravimo sistemas, kurios leis vartotojui pasirinkti jo norimą informaciją. Vertinimus suteiks arba turinio teikėjas arba trečiosios šalies vertinimo paslaugų tarnyba. Jau šiuo metu keletas galimų filtravimo ir vertinimų sistemų veikia, tačiau jų lygis vis dar menkas ir nė viena dar nepasiekė "kritinės vartotojų masės", kai vartotojai galės būti tikri, kad juos dominanti informacija ir informacija, kurios jie norėtų išvengti, bus tinkamai įvertinta, o nežalinga informacija nebus blokuojama.

Europos informacijos teikėjai ir vartotojai vis dar lėtakai diegia tokias vertinimo sistemas, todėl ir Lietuvoje padėtis vargu ar pasikeis, nors ši tvarka ir bus patvirtinta. (Verslo žinios, 2004)

Smurto paplitimui žiniasklaidoje turi įtakos keletas veiksnių. Pirma, smurtas iš dalies sėkmingas veiksnys žiniasklaidos versle. Perpildytoje žiniasklaidos rinkoje šiurkštus, šokiruojantis turinys patraukia žiūrovų dėmesį. Natūralu, kad smurto scenos atkreipia žiūrovų dėmesį, nes tai yra žmogaus, kaip sociobiologinės būtybės, savybė. Antra, žiniasklaidos smurtinė veiksmo produkcija yra santykinai pelningesnė negu kitų žanrų. Veiksmo filmuose reikia santykinai mažiau sudėtingų siužetų ir charakterių. Veiksmo kalba yra paprasta ir visuotinai suprantama. Norint pritraukti žiūrovą veiksmo filmuose, lyginant su komedija ar drama, ne toks svarbus yra geras scenarijus ar gera vaidyba. Visa tai veikia išlaidų ir pajamų santykį žiniasklaidos versle ir atitinkamą pasirinkimą – smurto produkciją. (Kiškis, 2004)

A. Dobrynino teigimu, yra mažiausiai du šio fenomeno paaiškinimai. Pirmas siejamas su 1988-1992 metų politiniais, ekonominiais ir socialiniais procesais, kurie gali būti apibūdinti kaip politinė kova už nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą. Nieko keisto, kad nepriklausomybės įtvirtinimo, sovietų armijos išvedimo, ekonominių reformų ir kitos į jas panašios problemos vyravo visuomenės diskusijose bei žiniasklaidoje. Išsprendus šią nacionalinio išlikimo ir valstybingumo problemą, ankstesnes problemas pakeitė naujos, labiausiai susijusios su vidiniais demokratinės visuomenės institucionalizacijos aspektais. Suprantama, nusikaltimai ir kriminalinės justicijos problemos labai greitai užėmė „garbingą“ vietą skaudžiausių Lietuvos socialinių problemų sąrašė. Antrasis paaiškinimas gali būti tiesiogiai siejamas su žiniasklaidos vaidmeniu šiuolaikinėje visuomenėje ir komerciniais informacijos rinkimo aspektais. Po ilgo ideologinio diktato laikotarpio Lietuvos žiniasklaida tapo laisva ir įgijo didelę paklausą visuomenėje. Tuo metu žiniasklaidos problemos buvo labiau administracinės ir ideologinės. Situacija smarkiai pasikeitė nuo 1992 metų, kai intensyviai ėmė kurtis žiniasklaidos rinkos infrastruktūra, ir pirmiausia leidiniai, vėliau ir radijo stotys bei televizijos kanalai pradėjo konkuruoti tarpusavyje dėl skaitytojų, klausytojų bei žiūrovų. Atėjo nusikaltimų kaip geriausiai parduodamos informacinės prekės aukso amžius. (Dobryninas, 2001, p. 12-13)

3. NAUJIENŲ ATRANKA/VERTĖS NUSTATYMAS

Naujienos yra neįprastos arba įdomios. Jos turi būti ne tik šviežios, žmonėms dar negirdėtos, bet ir privalo turėti bendrąjį interesą. „Sąvoka „bendras interesas“ yra geresnė už dažniau vartojamą „visuomenės interesas“, kuri ypač svarbi politikos teorijoje. Visuomenės interesas yra tai, kas veikia visuomenę ir turi poveikį bei lemia visuomenės gyvenimą. Ir nors tai apima daug naujienų, visų vis tiek neapima. Reikėtų skirti, kas įdomu visuomenei ir kas jai rūpi; tai dažnai nėra tas pats.“ (Randall, 2005)

Naujienos nėra abstrakti pati savaime egzistuojanti koncepcija. Ji galima tik daugelio kitų veiksmų kontekste, kurie siejasi su auditorija ir su konkrečiu pasakojimo siužetu. Jie mums padeda nustatyti, ką iš tikrųjų norime sužinoti, ir siužeto jėgą bei informacijos vertę. Naujienų vertės veiksniai, anot D. Randall, skirstosi į specifinius (tai konstatuojami faktai, kurių reikšmė aptariama) ir bendruosius, kurie kur kas subjektyvesni.

Lentelė 1

Naujienų vertės veiksniai

Specifiniai	Bendrieji
Straipsnio objektas Pasakojimo plėtotė (Šaltinis) (Laikas) (Žinios)	Skaitytojai Kontekstas

Kiekvieno sprendimo priėmimas, kad ir kaip žurnalistai stengtųsi profesionaliai atrinkti temas, siejasi su asmeniniu nusistatymu. Temos viduje esančių įvykių konkreti jungtis sudaro viso straipsnio šerdį. O pagrindinė vertybė – įvykių retumas – egzistuoja nepriklausomai nuo auditorijos. Retumas – tiesioginis įvertinimas to, kiek konkretus įvykis yra neįprastas. Menka retumo vertė ir nepakankamas operatyvumas yra pagrindinė straipsnio atmetimo priežastis. Įvykiai apima dar tris elementus: šaltinį, informuotumą ir laiką. (Randall, 2005)

3.1 Tvarkaraščio sudarymo teorija

Tvarkaraščio sudarymo teorija - tai galbūt yra pagrindinis masinės komunikacijos aspektas - jos gebėjimas mintyse formuoti mūsų pasaulį mums. Masinė komunikacija nenurodo kaip mums reikėtų galvoti, tačiau ji puikiai geba nurodyti, apie ką mums reikėtų galvoti. Teorijos pagrindas yra svarbumo perteikimas, kitais žodžiais tariant tai disponavimas galia, kad būtų galima perduoti tam tikrų visuomenės pozicijų ar įvykių svarbą. Medijų tvarkaraštis – tai tam tikro probleminio rato ar problemų tematikos rinkinys ir medijos ši probleminį ratą nukreipia į visuomenės gyvenimą, įkelia į visuomenės tvarkaraštį, taip šias problemas visuomenė pradeda vertinti kaip esmines, svarbias ir jiems (Miller, 2005, p. 165).

Vartų saugojimas (“*Gate keeper*”) - žiniasklaida kontroliuoja tai, kas jose diskutuojama, kontroliuojamas diskusijų turinys perduodamas į visuomenę. Tai, dėl ko visuomenė jaudinasi ar rūpinasi yra vartų saugojimo produktas.

Formavimas (*priming*) - tam tikro konteksto informacijai teikiamas prioritetas, informacija iš konkretaus konteksto yra atgaivinama interpretacijų pagalba. Medijų turinys suteikia daug laiko ir erdvės būtent tam tikroms problemoms, padarydama tų problemų tematiką lengvai prieinama ir gyvybinga viešajai sąmonei.

Įrėminimas - tai tam tikras procesas, kai manipuluojama žiniasklaidos turinio forma. Įrėminimas apibrėžia kaip konkretus medijos turinys yra apipavidalinamas ar pateikiamas, kad sukeltų konkrečias reiškinių interpretacijas. Tai pasiekama pateikiant pranešimo turinį kažką akcentuojant, kai ko nepasakant ir kai ką išplėtojant iki smulkmenų. Tai ypač būdinga antram tvarkaraščio sudarymo lygiui. (Miller, 2005, p. 165).

Agenda setting procesą aprašė M. McCombs ir D. Shaw 1972 metais. Buvo pastebėta, kad auditorija įvykio reikšmingumą nustato pagal tai, kiek jam dėmesio yra skiriama žiniasklaidoje. Žiniasklaida gali nurodyti žmogui, kas šiuo metu visuomenėje yra svarbu. Žiniasklaida visuomenei pasako, ne ką galvoti, bet apie ką galvoti. (Dagytė, 2007).

Naujienų galia patraukti visuomenės dėmesį ties keliomis problemomis yra labai galinga ir lengvai įrodoma. Žmonės gauna ne tik daug faktinės informacijos, jie taipogi sužino, ar daug dėmesio yra skiriama problemai. Laikraščiai perduoda replikas (ženklus) apie tai kas yra svarbu. Kaip tai yra padaroma? Pagrindinio puslapio straipsnis, šalia matomas visų pagrindinių straipsnių turinys su pagrindinėmis antraštėmis. Televizija taipogi turi daug būdų kaip parodyti, kas yra svarbu, kokie yra to ženklai. Tai žinių laidos

pagrindinis, t. y. pirmasis reportažas, svarbus laikas kuris yra skiriamas reportažui (kiek minučių konkrečiam reportažui skiriama). Tokie ženklai yra transliuojami diena iš dienos sufleruojant, kas yra svarbu. Kitais žodžiais tariant, naujienų žiniasklaida gali sukurti visuomenės dėmesio tvarkaraštį per mažas problemų grupes, per kurias formuojama viešoji nuomonė. (Lippmann, 1922, p. 29-35)

Mirtis ir prievarta per pastarąjį dešimtmetį tapo pagrindinėmis dienraščių ir televizijos programų temomis. Pagrindiniuose nacionaliniuose britų dienraščiuose net 65% visų pateikiamų pranešimų apie nusikalstamąją veiką sudaro prievarta prieš asmenį, kai tuo tarpu oficiali statistika rodo, jog realiai tokia prievarta sudaro tik apie 6% visų nusikaltimų. Šiuos neatitikimus veikia komercinės priežastys ir tai kaip naujienų prodiuseriai vaidina savo rolę, t.y. kaip vyksta „vertingos informacijos“ atrankos mechanizmas.

Australijoje atliktas tyrimas rėmėsi visų smurtinių reportažų, pateiktų dienraščiuose „The Times“, „The Guardian“, „The Sun“, „The Daily Mirror“. (Naylor, 2001) analize. Reportažai buvo suskirstyti pagal nusikaltėlių ir aukų lytį. 6 mėnesių tiriamuoju laikotarpiu tris ketvirčius (72,9%) visų straipsnių sudarė vyro ar grupelės vyrų padaryti nusikaltimai. Moterų nusikaltimai sudarė 21,3% visų reportažų smurto tema. Straipsnių apie smurtaujančias moteris spaudoje proporcija buvo žymiai didesnė nei reali statistika. Daugiau nei pusė visų analizuotų smurtinių straipsnių, nusikaltimo auka buvo moteris. Reali statistika rodo reikšmingus skirtumus – realiai tiriamuoju laikotarpiu aukomis tapo 38,6% moterų ir 61,4% vyrų. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, jog daugumą spaudoje pasirodžiusių straipsnių, kuriose aprašyti smurto prieš asmenį atvejai, sudarė moters prievarta prieš kitą moterį (suaugusią arba nepilnametę) bei vyro smurtas prieš moterį (suaugusią arba nepilnametę).

Pasakojimai apie smurtinius nusikaltimus spaudoje yra skirtingų formų. Kai kurie yra sensacingi, tačiau ši studija atskleidė, jog didžioji dauguma – įtraukiant ir žmogžudystes – laikomi kasdieniškais, įprastiniais (arba net pateikiami humoristiškai), pristatomi straipsniuose trumpai, be jokio analizavimo ar tyrimo. Šis tyrimas parodė, jog net ir labai rimti smurto atvejai gali būti traktuojami spaudoje itin trumpai, o sensacingos istorijos atskleidžiamos su visomis smulkmenomis. Smurtiniai nusikaltimai akivaizdžiai skirstomi į vertus naujienų skilčiai ir ne. Galbūt tai yra viena priežasčių, kodėl straipsniai apie rimtus smurto atvejus pateikiami itin glaustai. Naujienos pateikimas į pirmuosius spaudos puslapius priklauso nuo sugebėjimo pasakojimą sukonstruoti kaip netelpantį į normalius rėmus, kaip neigiamą, vaizdingą, tinkantį egzistuojančiai pasakojimų kolekcijai, svarbiausia, patraukiantį skaitytojų dėmesį. (Naylor, 2001)

3.2 Dezinformacijos procesas žiniasklaidoje

Gandas – socialinis lygmuo, su kuriuo susiduriame viešojoje erdvėje, bet jis, patekęs į žiniasklaidą, nustoja būti gandu, ir tampa tik informacija: teisinga arba klaidinga. Gandą sustabdyti yra labai sunku. Kuo įtikinamesnis gandas, tuo greičiau įsitvirtina visuomenėje.

Yra trys gandų grupės:

- Gando pageidavimo;
- Gąsdinimo;
- Agresyvūs.

Savitransliacijos ypatumai:

- gandas turi informaciją, kurią masinės komunikacijos priemonės nutyli viešojoje erdvėje.
- gandas nekartoja to, kas jau masinėmis komunikacijos priemonėmis yra perduota.
- gandas netiesioginis kolektyvinis atspindys.
- paslėpti ketinimai. Gandas-tam tikra minios bendradarbiavimo forma.
- Gandas priklauso ne tekstinei informacija. Gandais gali tapti tik ypatingi įvykiai. (Dagytė, 2007)

Klaidingumo išryškinimą, arba kitaip tariant dezinformaciją žiniasklaidoje geriausiai apibūdina teiginys, kad naujienų pateikimas ir suvokimas yra minimalizavimas arba sunaikinimas pripažinimo, kad žmonių kasdienio gyvenimo sąlygoms didžiausią įtaką daro jų veiksmai: kad laimėjimai, pasiekimai, patologijos, ir nusikalstamumas išsivysto didžiąja dalimi nuo privalumų ir trūkumų, kuriuos žmonės patiria suaugę ir kai siekia savo aktyvios veiklos. Tai reiškia, jog mintys apie socialinę veiklą ir socialinius pokyčius kelia sąmyšį ir kad optimaliausios priemonės problemoms spręsti yra retai taikomos. (Edelman, 2001m., p.5)

Minčių ir inovacijų vaidmuo suteikiant pavidalą įvaizdžiams ir jų poveikiams, faktiškai yra apibrėžimas tokių dimensijų ir stereotipų, kaip gėris-blogis, aktyvus-pasyvus, vietinis-pasaulinis, realus-nerealus, ir kiti.

Žiniasklaida yra viena iš pagrindinių institucijų, skatinančių ir neretai pateikiančių dezinformaciją. Nors masinės komunikacijos priemonės yra visuomenės žinių, įsitikinimų ir reakcijų į politinius įvykius šaltinis, tačiau žiniasklaidoje daugiau nei

įsitikinimai ar įspūdžiai yra pateikiamos interpretacijos, kurios neretai ir yra dezinformacija. Interpretacijos turi tendenciją būti vienodos įvairiose žiniasklaidos priemonėse, nes beveik visi jų stengiasi padidinti iki maksimumo savo auditorijos skaičių ir pajamas, todėl tos interpretacijos natūraliai tampa panašios. Šį aspektą lemia tai, jog komunikacijos specialistai daro labai panašias prielaidas apie tai, kas pritraukia jų skaitytojus, žiūrovus ar klausytojus. Dabartinei žiniasklaidai ypač būdingas susitelkimas ties sensacijomis, smurtu, įžymybėmis ir pramogomis, tačiau vis dėlto kitos naujienos suteikia dažnai auditorijai tikresnes išvalgas apie tam tikrų įvykių vystymąsi ir galimas ateities perspektyvas. Šiuo lemiamu būdu žiniasklaidos įtaka šiandien prieštarauja įprastinei nuomonei, kad per masinės komunikacijos priemonės žmonės įgyja informaciją, pasitarnaujančią jų asmeniniams interesams ir požiūriams išsiugdyti. Dauguma laikraščių ir iš esmės visi naujienų reportažai perteikia mažai informacijos, naudingos jų auditorijai (terminas, jog televizijos naujienos yra „ryškus oksimoronas“).

Turbūt didžiausias žiniasklaidos naujienų poveikis yra stiprus įnašas – abejingumas tokioms socialinėms problemoms, kaip pajamų stygius, sveikatos gyvenimo standartai, statuso ir privilegijų nelygybė. Atrankos procesas vyksta susitelkiant ties įžymybėmis, neįprastais įvykiais ir situacijomis, atkartojimais tokių ceremonijų, kaip rinkimai, inauguracijos ir nusikaltimai: trumpiau tariant susitelkiant į pramogas, kurios patraukia auditoriją.

Šis kompleksiškas žiniasklaidos poveikis yra didžiosios daugumos visuomenės lūkesčių, jog naujienos bus pramoginio pobūdžio ir plačiai paplitusio nesidomėjimo rimtais gerovės, nepritekliaus ir diskriminacijos analizės aprašymais socializacija. (Edelman, 2001m., p.74-76)

3.3 Propagandos modelis

Dauguma atliktų tyrimų patvirtina, jog žiniasklaidoje nusikalstamumo veiksmai pateikiami kaip sensacija, drama, neretai pateikimas esti perdėtas ir neatitinka realybės. Nors nusikalstamumo priežastys yra beveik netyrinėjamos, smurtiniai nusikaltimai žiniasklaidoje pateikiami iš ties neproporcingai. Nusikalstamumo reportažai kritikuojami, nes ignoruoja ryšį tarp nusikaltimo ir platesnių socialinių aplinkybių. Galiausiai kriminaliniai portretai dažnai grindžiami vien asmeninėmis charakteristikomis ir nusikaltimo priežastys priskiriamos dažniau asmeniniam silpnumui, nesigilinant į

socialinius aiškinimus. Siekiant išanalizuoti šią problemą, labai svarbu yra atsakyti į šiuos klausimus: kodėl naujienų žiniasklaida pateikia netikslumus ar net mitus apie nusikalstamumą ir teisėtvarkos sistemą? Koks tikslas yra transliuoti tokią klaidinančią informaciją? Žiniasklaida iškraipo nusikalstamumo problemą, tačiau kartais tai paremia kapitalistų klasės interesus.

Herman'o and Chomsky'io propagandos modelis siūlo nenuginčijamą kriminalinės kronikos pateikimo suvokimą. Pagal šį modelį, egzistuoja penki tarpusavyje sąveikaujantys ir vienas kitą papildantys komponentai:

- susitelkimas ties pelno/naudos motyvu;
- reklama kaip pagrindinis pajamų šaltinis;
- priklausomybė nuo „oficialių“ šaltinių;
- kritika kaip būdas kontroliuoti žiniasklaidą;
- antikomunizmas, kuris taip pat yra vienas kontrolės mechanizmų. (Dowler, 2004)

Iš esmės, šių „filtrų“ pagalba nustatomi naujienų pranešimai, ir apibrėžiama, kas yra „verta“ visuomenės dėmesio. Galime teigti, jog naujienų sudarymas prilygsta propagandinei kampanijai. Tačiau nėra atliktų tyrimų, kurie pritaikytų propagandos modelį vietinės televizijos kriminalinių naujienų pateikimui. Vienas Kenneth Dowler atliktos kontent-analizės tikslų – pritaikyti šį modelį analizuojant panašumus ir skirtumus tarp Kanados ir JAV vietinių kriminalinių naujienų pateikimo. Kontent-analizę sudarė 1042 kriminalinės istorijos iš 5 pasirinktų miestų televizijų laidų. Buvo tiriama naujienų, kuriose pateikiamas nusikaltimo veiksmas, nusikaltėliai, aukos tiek žodinė, tiek vizualinė komunikacija. Tyrimo metu buvo siekiama išanalizuoti ir akivaizdų, paviršutinių, ir užslėptą laidos turinį. Pirmiausia identifikuojamas žinių laidos miestas, šalis, rinka, transliavimo kanalas, data ir laikas. Sekanti pakopa – nustatyti laidos rūšį, įtraukiant:

- nusikaltimo tipą – pagal nusikaltimo rimtumą, psichologinę žalą aukai (pirminis, antrinis tretinis);
- kokie ginklai buvo naudojami;
- pasakojimo tipą - gyvenimiška istorija, pirmaujanti reitinguose istorija ar vietinė istorija;
- reporterio lytis bei rasė;
- vietinio ar tautinio lygio istorija, nusakomas regionas, kuriame nusikaltimas buvo įvykdytas;

- pasakojimo trukmė buvo matuojama sekundėmis, nes dauguma istorijų tęsėsi trumpiau, nei minutę;
- nusikaltimo stadija (iki arešto, arešto ir tesimo metu);
- interviu skaičius;
- motyvų pateikimas reikalavo tyrėjo subjektyvaus vertinimo, tačiau šis vertinimas buvo paremtas tiksliais nuostatomis. Motyvas galėjo būti numatomas arba pasiūlytas; jis neprivalėjo būti patvirtintas.

Taip pat tyrime buvo bandoma nustatyti ir emocinę kriminalinių istorijų pusę. Išskiriami baimę sukeltys pasakojimai, sensacingos istorijos bei papiktinantys ir užjaučiantys auką pasakojimai. Baimę sukeltys pasakojimai buvo nustatomi pagal naudojimus išsireiškimus, pvz.: „Niekada negali žinoti, kas tau nutiks“, „Bijau dėl savo vaikų saugumo“, „Baisu išeiti į gatvę“, „Būk apdairesnis“ ir pan. Sensacingos istorijos dažniausiai įtraukia žymius žmones: dainininkus, aktorius, politikus ir kitus dažnai pastebimus visuomenės narius.

Tyrimo rezultatai parodė, jog didelių skirtumų tarp Kanados ir JAV naujienose pateikiamų nusikaltimų tipų nebuvo². Daugumoje nagrinėtų kriminalinio pobūdžio istorijų pateikiama nusikaltimo stadija – iki arešto (45,8% Kanadoje ir 53,9% JAV). Tai suteikia galimybę daryti išvadą, jog svarbiausia pats nusikalstamumo veiksmas, o ne kokią bausmę gaus kaltinamasis.

Nagrinėjant emocinę kriminalinio pobūdžio informacijos pateikimo pusę, paaiškėjo, jog labiausiai paplitusios žinių laidose sensacingos nusikaltimų istorijos (32,1% Kanadoje ir 40,9% JAV). To priežastis greičiausiai – siekis pritraukti vartotoją.

Šiame tyrime nustatyta, jog tik 52 iš 1042 kriminalinių istorijų sudaro baltųjų – juodaodžių nusikaltimai. Tai leidžia daryti išvadą, jog be abejonės naujienų sudarytojams daug svarbesnis atrodo „gatvės“ nusikalstamumas. Žiniasklaidos atstovai tvirtina, kad naujienų pateikimas pirmiausia grindžiamas auditorijos poreikiais, ir kad visuomenė labiausiai tikisi išvysti „gatvės“ nusikaltimus. Net jeigu tokie nusikaltimai iš tiesų

---

² Buvo daryta prielaida, kad žiniasklaidoje smurtinių nusikaltimų pateikimo reitingai šalyse skirsis. Iš tiesų, nors Kanadoje smurtinių persekiojimų esti mažiau, šios šalies naujienų planuotojai vis dar teikia svarbą smurtiniam nusikalstamumui ir sukuria istorijas, iškreipiančias realybę. Taigi abiejose šalyse dažniausiai transliuojama apie įvykdytas žmogžudystes (33,6% - abiejose šalyse nustatytas vienodas pasakojimų procentas). Antroje vietoje pagal nusikaltimų tipą dažniausiai pateikiamos istorijos apie vagystes bei apiplėšimus (12,6% Kanadoje ir 15% JAV), trečioje vietoje – seksualiniai išnaudojimai (11,6% Kanadoje ir 9,4% JAV). Taip pat neretai žinių laidose buvo rodomi pasakojimai apie užpuolimus (8,1% Kanadoje ir 8,7% JAV). Pagal pasakojimo tipą, nustatyta, jog dažniausiai pasitaiko vietinės istorijos (72,8% Kanadoje ir 81,2% JAV).

labiausiai domina vartotoją, dažniausiai smurtinio pobūdžio ar taip vadinami „gatvės“ nusikaltimai esti ganėtinai paviršutiniški, tad tai leidžia teigti, jog naujienų sudarinėtojai nesiekia pateikti auditorijai informatyvesnės analizės apie taip vadinamą „gatvės“ nusikalstamumo problemą. Auditorija užplūstama smurtinių nusikaltimų tematikos laidomis, informacija, kai tuo tarpu tokios problemos, kaip korporaciniai nusikaltimai, medicinos aplaidumas, nesaugios darbo sąlygos, naujienų planuotojų nuomone, „nenusipelno“ eterio laiko.

Pagrindinė naujienų planuotojų atsakomybė jau nebe šališkos, subalansuotos informacijos pateikimas, tačiau reitingų pagerinimas reklamuotojų ar potencialių reklamuotojų naudai. Apie reklamą, kaip pagrindinį pajamų šaltinį kalbama Herman'o bei Chomsky'io propagandos modelyje.

Neigiama interesų grupių ar piliečių reakcija – dar vienas komponentas, padedantis suvokti kriminalinės kronikos pateikimą žiniasklaidoje.

Kitas Herman'o bei Chomsky'io modelio komponentas – priklausomybė nuo oficialių šaltinių. Žiniasklaidą su policija sieja abipusis bendradarbiavimas. Dauguma policijos tarnybų, turi savo atstovą, kuris bendradarbiauja ar kitaip tariant naudojami žiniasklaida, siekiant informuoti visuomenę. Tuo tarpu dauguma televizijoje ar spaudoje pateikiamų kriminalinės tematikos pranešimų remiasi policijos atstovų teikiama informacija. Tačiau abiejų institucijų tikslus suderinti tampa sudėtinga. „Policijos propaganda“ siekia padidinti bei išlaikyti įstatymo ir tvarkos vertę, kai tuo tarpu žiniasklaidos pagrindinis tikslas išlieka pritraukti žiūrovą, o ne auklėti. (Dowler, 2004)

4. ŽINIASKLAIDOS IR TEISĖSAUGOS INSTITUCIJŲ KOMUNIKACINIAI ASPEKTAI

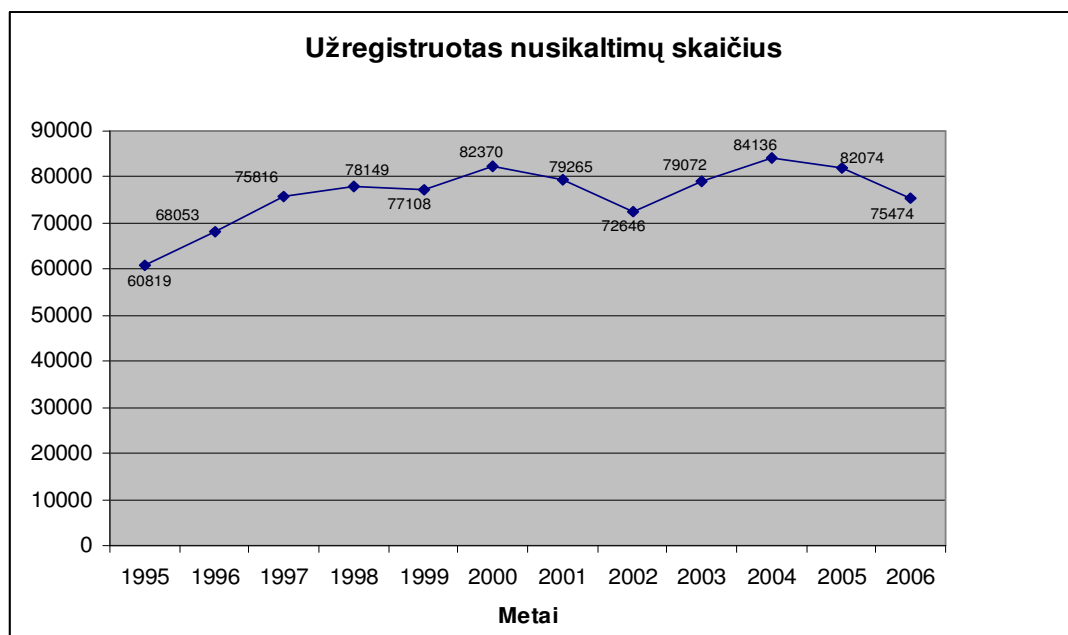
4.1 Nusikalstamumo Lietuvoje statistika

Šiandien smurtas Lietuvoje plinta lyg virusas. Žiaurūs kriminaliniai įvykiai šalies kaimuose ir miestuose užpildė pirmuosius dienraščių puslapius, jie vis neišnyksta iš televizijos žinių pranešimų. Vieni teigia, jog smurto kulto plitimui didelės įtakos turi televizija, jog ekrane rodomas blogis glaudžiai susijęs su didėjančiu pačios visuomenės žiaurumu. Kiti tvirtina, jog tai susiję su augančiu alkoholizmu, narkomanija, nedarbu ir kitais negatyviais socialiniais reiškiniais. Pastaruoju metu visą pasaulį sukretė terorizmo

protrūkis. Kodėl tampame vis agresyvesni? Ką privalo padaryti valdžia, visuomenė ir kitos institucijos, kad būtų užkirstas kelias smurto kultui? (Žižienė, 2002)

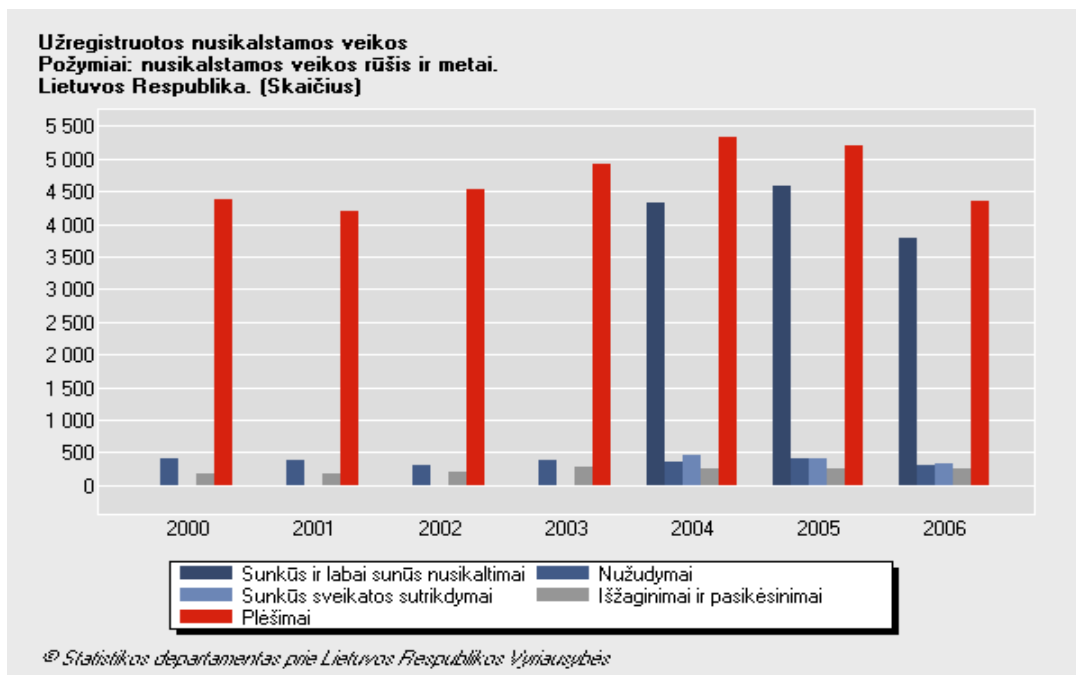
Spartus nusikalstamumo Lietuvoje didėjimas atkūrus Nepriklausomybę, nepalankūs jo struktūriniai pokyčiai, kriminogeninės situacijos kontrolės administracinėmis priemonėmis nesėkmės parodė, kad Valstybė nusikalstamumo prevencijoje be visuomenės pagalbos neišsivers. Stebimas neigiamas visuomenės ir policijos darbuotojų požiūris į bet kokias permainas. Tuo tarpu didėjantis nusikalstamumas, atsirandantys nauji nusikaltimai, sukėlė baimę ir sumaištį piliečių visuomenėje, didino nesaugumo jausmą. Visuomenės abejingumas - terpė, kurioje gimsta ir klesti nusikaltimai. (Dovidaitis, 2006)

Lentelė 2

Duomenys iš Lietuvos statistikos departamento.

Nors statistikos duomenys rodo, kad nuo 2004-ųjų užregistruotų nusikaltimų skaičius šiek tiek sumažėjo (nuo 84136 iki 75474 užregistruotų nusikaltimų), iš tiesų po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo stebimas itin ryškus nusikaltimų skaičiaus augimas. Dėl šios priežasties būtų galima teigti, jog didėjantis žurnalistų susidomėjimas šiomis problemomis yra natūralus ir reikalingas, siekiant atlikti pagrindinę - visuomenės informavimo – funkciją. Tačiau kriminalinės tematikos viešojoje erdvėje tapimas viena populiariausių verčia analizuoti kitą problemą – ar tai, kaip žiniasklaida formuoja nusikaltimų ir kartu teisėsaugos institucijų įvaizdį yra teisinga ir gerai apgalvota, ar tinkamos priemonės ir būdai yra pasirenkami atskleidžiant kriminalinę situaciją visuomenėje.

Lyginant nusikalstamas veikas ne tik pagal metus, bet ir pagal rūšį, galime pastebėti, jog daugumos nusikalstamų veikų skaičiaus padidėjimas matomas 2004–2005 metais, o 2006 – aisiais skaičiaus mažėjimas. Šie statistikos departamento duomenys taip pat parodo, jog daugiausia 2000-2006 metais daugiausia įvykdyta plėšimų, o nuo 2004 – prisidėjo ir didelis skaičius sunkių ir labai sunkių nusikaltimų.

4.2 Teisėsaugos institucijų ryšių su visuomene veiklos ypatumai

Iš tiesų ryšiai su visuomene padeda harmonizuoti santykius tiek su visuomene, tiek ir su pačios įmonės darbuotojais. Jie pasireiškia kaip abipusis procesas,

sąveika, kuriai būdingas grįžtamasis ryšys. Taigi, ryšiais su visuomene siekiama abipusio supratimo ir pasitikėjimo.

Bet kurios organizacijos ryšių su visuomene tikslai gali būti:

- ◆ kurti ir skleisti teigiamą organizacijos įvaizdį;
- ◆ kurti, palaikyti, prireikus – gelbėti organizacijos reputaciją;
- ◆ informuoti apie organizacijos veiklą;
- ◆ užtikrinti visuomenės palaikymą;
- ◆ užtikrinti ir didinti finansavimą;
- ◆ didinti paklausą ir matomumą;
- ◆ palaikyti grįžtamąjį ryšį;
- ◆ koreguoti organizacijos strategiją ir taktiką. (Glosnienė, p. 31)

Visgi, esminis ryšių su visuomene tikslas – pakeisti neigiamą požiūrį į teigiamą, ypač tokioms institucijoms kaip policija, kuomet kasdien susiduriama su neigiama informacija ir dideliu nusikalstamumo skaičiumi. Informacijos apie instituciją žinojimas sukuria pagrindinį ryšių su visuomene tikslą – supratimą tarp visuomenės ir institucijos. Tai labai aktualu valdžios institucijoms, siekiančioms tapti skaidriomis.

Institucijos įvaizdį galima orientuoti į tam tikras ypatybes. Iš anksto apgalvotos ir išskirtos ypatybės, kurias siekiama priskirti institucijai (t. y. siekiama, kad institucija būtų suvokiama tam tikru būdu, turinti tam tikras savybes), supaprastina įvaizdžio formavimą, suteikia komunikacijai kryptingumo, leidžia nuosekliau interpretuoti įvykius ir procesus. Ypatybių nustatymas padeda tirti esamą įvaizdį, pagrįsti ir planuoti veiksmus, vertinti rezultatus, taip pat sisteminti skirtingus darbus.

Žiniasklaida turi itin didelę galią. Iš ties be galo sudėtinga išlaikyti teigiamą įvaizdį apie teisėsaugos institucijas, kai ypač neigiami jų vertinimai žiniasklaidoje. Itin svarbu tinkamai bendrauti su žiniasklaida. Informacijos stoka tik skatina klaidingą nuomonę.

J. Grunig teigimu, ryšių su visuomene raidoje susiformavo ir šiandien įvairių tipų organizacijose praktikuojami keturi *ryšių su visuomene modeliai*:

- 1) *Atstovavimo spaudai/viešumo*. Šiame modelyje komunikacija yra vienakryptė, tiesa čia ne visada svarbi, tikslas yra propaganda, priemonės – įtikinėjimas. Ji taikoma maždaug 15 % organizacijų, dažniausiai – sporto, teatro, taip pat tais atvejais kai informacija yra teikiama, kartais netgi brukama bendruomenei.
- 2) *Visuomenės informavimo modelis*. Jame komunikacija taip pat vienakryptė, tikslas – informacijos apie organizaciją paskleidimas per žiniasklaidą. Informacijos pilnumas ir

teisingumas čia yra svarbūs. Šis modelis populiariausias, taikomas 50% organizacijų, paplitęs vyriausybėse, nepelno organizacijose.

- 3) *Dvikryptis asimetrinis modelis* yra grindžiamas moksliniais tyrimais ir socialinių mokslų žiniomis. Informacija apie organizaciją ne tik skleidžiama, bet ir nustatomas grįžtamasis ryšys, tačiau pagrindiniais metodais išlieka įtikinėjimas, manipuliavimas žmonėmis siekiant “gerų tikslų”. Dažniausiai taikomas versle.
- 4) *Dvikryptis simetrinis modelis* yra toks, kai siekiama abipusio supratimo; visuomenės nuomonės ir elgesio tyrimai panaudojami ne publikai įtikinti, o supratimui, išiklausymui ir, jei reikia, organizacijos veiklai koreguoti. Šį modelį taiko 15% organizacijų, dažniausiai – ryšių su visuomene firmos, kartais – verslo organizacijos (Glosnienė, p. 19)

Valdžios institucijų ryšių su visuomene paskirtis – viešai pateikti kuo daugiau reikalingos informacijos, kuri įgalintų visuomenę teisingai įvertinti priimamus sprendimus. Gali būti naudojami visi ryšių su visuomene modeliai nuo propagandinio iki dvipusio simetrinio.

Efektyvūs ryšiai su žiniasklaida reikalauja specifinių žinių, įgūdžių ir savybių. Ryšių su visuomene atstovas turi užmegzti ir palaikyti gerus santykius su žurnalistais ir redaktorais, žinoti žiniasklaidos priemonių ir žurnalistinės veiklos specifiką, t.y. žinoti reikalavimus, kuriais vadovaujasi žurnalistai, ir prisitaikyti prie jų, pasiekti didžiausios naudos organizacijai.

Atkreipiant dėmesį, kad efektyvi komunikacija nėra duotybė, tai įgūdis, labai svarbūs yra ryšių su visuomene specialisto (kaip ir bet kurio kito specialisto) turimi bei lavinami ir tobulinami komunikacijos įgūdžiai.

Pagrindinis kriminalinėmis temomis rašančių žurnalistų informacijos šaltinis – teisėsaugos institucijos. Svarbiausi įvykiai, atrenkant ir formuojant kriminalinį šalies vaizdą – operatyviai gauta informacija apie įvykius, t.y. dažniausiai tos dienos, blogiausiai atveju – vakarykštės dienos faktai, garsenybės dalyvavimas, įvykio brutalumas. Televizija, ruošdama reportažus kriminalinėmis temomis, irgi vadovaujasi logika – informacijos pateikimas laiku, žinios svarba, žinomi visuomenės veikėjai, vieta, paties įvykio aktualumas, žmonių interesai.

Pateikiant visuomenei kriminogeninę situaciją šalyje, be galo svarbus tampa policijos institucijų bendradarbiavimas su žurnalistais. Labai svarbu yra išsiaiškinti kaip dirba policijos ryšių su visuomene poskyrių specialistai bei kokie veiksniai lemia šių institucijų išorinės komunikacijos sėkmę. Tik nustačius kaip vykdoma išorinė

komunikacija, galima būtų svarstyti, ką reikėtų daryti, kad policijos komunikacija taptų efektyvesnė ir tarp policijos ir visuomenės užsimegztų glaudus ryšys. VDU magistrantė S. Aleksandravičiūtė (2006m.) atliko tyrimą, kurio tikslas buvo ištirti, ar visų Lietuvos apskričių vyriausiuose policijos komisariatuose vykdoma ryšių su visuomene veikla ir kokios išorinės komunikacijos priemonės naudojamos šiai veiklai įgyvendinti.

Tyrimo metu nustatyta, jog ne visuose Lietuvos apskričių komisariatuose skiriama pakankamai dėmesio bendravimui su visuomene. Pagrindiniai veiksniai lemiantys tokią situaciją yra tai, jog vis dar ne visuose komisariatuose įkurti atskiri ryšių su visuomene poskyriai, ryšių su visuomene specialisto funkcijas atlieka ne profesionalūs pareigūnai, be to šios pareigos jiems yra ne pagrindinės, o tik šalutinės. Taip pat magistrantė S. Aleksandravičiūtė (2006m.) darbo išvadose teigia, jog „ryšių su visuomene poskyrių pareigūnai susiduria su informacijos atrankos ir objektyvumo problema – ne visos naujienos apie policijos veiklą patenka į visuomenę. Kol informacija pasiekia visuomenę ji pereina redaktorių (informacijos sargų) kontrolę. Į visuomenę patenka tik skandalingos naujienos, o informacija apie pareigūnų rengiamas įvairias akcijas ar prevencines programas žurnalistų nedomina.“ Lietuvos policijos išorinės komunikacijos vykdymas bei jos sėkmė priklauso ne tik nuo ryšių su visuomene specialistų darbo, bet ir nuo visos policijos sistemos funkcionavimo. Kaip savo darbe teigia S. Aleksandravičiūtė (2006), „Lietuvos policijos ryšių su visuomene specialistai turėtų formuoti teigiamą policijos įvaizdį: kurti ir tobulinti internetines svetaines, bent kartą per mėnesį leisti informacinį leidinį (laikraštį), taip pat leisti įvairius informacinius leidinius, brošiūras, kurti TV laidas, rengti kuo daugiau prevencinių priemonių ir apie jas kuo išsamiau informuoti bendravimo su žiniasklaida priemones – visada žurnalistams teikti naujausias ir tiksliausias žinias.“

Pasitaiko ir tokių atvejų, kai žiniasklaida pasitarnauja kriminalistams tiriant bylas. Martin Innes (1999) atliko tyrimą, kurio pagrindinis tikslas buvo išanalizuoti, kaip policija stengiasi panaudoti žiniasklaidą, kaip priemonę, kaip tyrimo šaltinį, bandant išsiaiškinti žmogžudystės bylas. Pirmiausia, autoriaus teigimu, būtina ištirti žiniasklaidos ir policijos tarpusavio santykį. Žiniasklaida nėra visų pirma funkcinis policijos instrumentų pagrindas, tai yra įvairiapusė industrija, turinti savo pačios principus ir siekius. Daugeliu atveju žiniasklaidos ir policijos institucijų norai ir tikslai yra ne tik skirtingi, tačiau dažnai ir prieštaringi. Policija didele dalimi priklauso nuo visuomenės, kuri gali suteikti informacijos tiriant bylas. Viena pagrindinių kriminalistų problemų – informacijos gavimas, kur žiniasklaida iš ties galėtų pasitarnauti. Žiniasklaida kasdien tampa vis svarbesniu moderniosios kriminalinės teisėtvarkos sistemos elementu.

Išanalizavus atliktus interviu ir bylų tyrimo medžiagą, paaiškėjo realūs policijos bandymai panaudoti žiniasklaidą kaip bylos tyrimo šaltinį. Visais atvejais pateikiant nagrinėjamą bylą viešai, bent vienas motyvas bendradarbiauti buvo viltis, jog išviešinant bylą nusikaltėlis gali nebeištverti kaltės jausmo arba suvokti slapstymosi beprasmiškumą. Pasinaudojant žiniasklaidos kreipimūsi, daromas psichologinis spaudimas asmenims, žinantiems, kas įvykdė nusikaltimą. Taip pat policijos pareigūnai naudoja žiniasklaidą, kaip instrumentą, paviešindami įtariamųjų nuotraukas ir aprašymus, kas suteikia didesnę galimybę atpažinti gatvėje nusikaltėlį. Su žiniasklaidos pagalba, kriminalistai taip pat ieško liudininkų, mačiusių nusikaltimo detales. Tiriant daugumą paviešintų bylų nemažai informacijos tyrėjai gavo iš visuomenės. Tačiau gautos informacijos patikimumo vertinimas vis dar lieka sudėtingas klausimas. (Innes, 1999)

4.3 Pasitikėjimo teisėtvarkos institucijomis formavimas

Becca Chapman ir kt. atliko tyrimą, siekiant įvertinti ir kartu pagerinti visuomenės požiūrį į kriminalinės teisėtvarkos sistemą (The criminal justice system – CJS) bei išsiaiškinti efektyviausią informacijos perdavimo visuomenei metodą. Tyrime dalyvavo 1022 asmenys, įvertintos jų žinios apie kriminogeninę situaciją, požiūris į bausmes ir pasitikėjimas CJS. 109 tyrimo dalyviams buvo pateiktas vizualiai patrauklus ir lengvai suprantamas bukletėlis. 37 asmenys lankė seminarus, į kuriuos buvo įtraukiamos ir ekspertų prezentacijos. 74 tiriamieji stebėjo video filmuotą medžiagą.

Tyrimo rezultatai parodė bendrą žinių apie nusikalstamumą ir kriminalinės teisėtvarkos sistemą (CJS) menkumą. Dauguma respondentų tikėjo, jog nusikalstamumas auga, nors realiai nusikalstamumo reitingai mažėjo. Po to, kai tiriamiesiems vienokiu ar kitokiu būdu buvo pateikta informacija, teisingų atsakymų žymiai padaugėjo. Taip pat sumažėjo baimės pojūtis, kuris buvo nustatytas prieš pateikiant informaciją.

Atliekant tyrimą paaiškėjo, jog esti labai skirtingų žmonių (tautinių mažumų atstovai bei asmenys, kurių žinios apie nusikalstamumą buvo ypač žemos), todėl vieni respondentai buvo labiau tinkantys studijai nei kiti. Analizuojant gautą tyrimo medžiagą pagal šaltinių pobūdį, buvo padaryta išvada, jog efektyviausias buvo bukletų naudojimo metodas, kadangi jis buvo naudingas visiems tiriamiesiems (Chapman ir kt., 2002)

Naujienu žiniasklaida gali būti pirminis šaltinis, kurio pagalba piliečiams formuojamas suvokimas apie policijos teisėtumą. JAV 2004 metais atliktas tyrimas,

siekiant išsiaiškinti kaip plačiai išgarsėjusios bylos, teismo procesai, tiriantys policijos pareigūnų aplaidumą paveikė visuomenės požiūrį į policijos institucijas (Chermak ir kt., 2006). Vis dar lieka neatsakytas klausimas kokią įtaką teisėtvarkos įvaizdžio formavimui turi kasdieniai reportažai apie nusikaltimus. Ankstesni tyrimai parodė, jog pagrindinės žinių laidos daro teigiamą poveikį policijos įvaizdžiui, tačiau netradicinės laidos, tokios kaip politinių debatų šou, atvirkščiai neigiamai veikia visuomenės požiūrį į policiją. Taip pat buvo atrasta, jog patikimai statistiškai reikšmingas faktorius, tiriant policijos įvaizdį, buvo rasių skirtumai. Afrikos amerikiečiai turėjo neigiamesnę požiūrį į teisėtvarkos institucijas po realybės šou „Farai“ žiūrėjimo, nei baltieji. Amžius ir lytis ankstesniuose tyrimuose nebuvo statistiškai reikšmingi faktoriai. Grįžtant prie JAV atlikto tyrimo, rezultatai parodė, jog žiniasklaida neturėjo statistiškai patikimai reikšmingo poveikio tiriamųjų požiūriui į policiją. Tačiau kaip ir galima buvo tikėtis, pasitvirtino išvada, jog didėjant piliečių susidomėjimui nusikalstamumo problema, teigiamas požiūris į policiją mažėja. Įdomu tai, jog juodaodžių suvokimas apie teisėtvarkos institucijas buvo žymiai prastesnis lyginant su baltaodžių suvokimu, tačiau tik po plačiai išgarsėjusios bylos apie pareigūnų aplaidumą.

Taip pat šiame tyrime nustatyta, jog baikštesni respondentai turėjo mažiau palankų požiūrį policijos atžvilgiu, o tiriamieji, kurie nuomojosi gyvenamąjį būstą pozityviau žiūri į teisėsaugos institucijas, nei gyvenantys nuosavuose namuose tiriamieji. Dar vienas tyrimo elementas – respondentams buvo pateikiami reportažai apie nusikaltimą, kuriame kaltinamieji buvo pareigūnai. Gauti rezultatai parodė, jog kuo daugiau tiriamieji peržiūrėjo reportažų apie šią bylą, tuo tvirčiau jie buvo įsitikinę pareigūnu kaltumu.

Policijos departamentams svarbu yra nustatyti savo santykį su žiniasklaidos organizacijomis ir tai, kaip geriausia būtų galima panaudoti žiniasklaidos priemonės komunikacijai ir tikslams pasiekti (Chermak ir kt., 2006).

4.4 Teisiniai ir etiniai aspektai

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje teigiama, jog kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis netrukdo valstybėms licencijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigų. Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar

sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos dėl valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.

2006 metų Žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos ataskaitoje pateikiama išvada, jog daugelis žmogaus teisių pažeidimų kyla ir pagrindas skundams atsiranda tada, kai pasikliaujama temos sensacingumu, kai netikrinamas informacijos atitikimas tikrovei, kai remiasi išankstinėmis nuostatomis, vienu šaltiniu ir jo tiesa, kada žmogus neišklausomas ir jo pozicija neatspindima.

Priėmus naujos redakcijos Visuomenės informavimo įstatymą, žurnalistų etikos inspektoriui buvo patikėtos dvi naujos funkcijos:

1) vadovaujantis ekspertų išvadomis, priskirti spaudos leidinius, audiovizualinius kūrinius, radijo ir televizijos programas ar laidas, informacinės visuomenės informavimo priemonės ar kitas visuomenės informavimo priemonės ir (ar) jų turinį erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms ir informuoti Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos apie erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio spaudos leidinius;

2) atlikti viešosios informacijos stebėseną visuomenės informavimo priemonėse, išskyrus radijo ir televizijos programose.

Remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 5 dalimi ir įgyvendinant aukščiau išvardintas funkcijas, prie žurnalistų etikos inspektoriaus buvo sudaryta grupė ekspertų, teikiančių išvadas dėl spaudos leidinių, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų ar laidų, interneto svetainių ar kitų visuomenės informavimo priemonių ir (ar) jų turinio priskyrimo erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio kategorijoms. Ekspertų grupių veiklai organizuoti ir išvadoms pateikti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje įsteigtas Viešosios informacijos ekspertizės skyrius.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ikiteisminio tyrimo duomenys yra neskelbtini; šie duomenys iki bylos nagrinėjimo teisme gali būti paskelbti tik prokuroro leidimu ir tik tiek, kiek pripažįstama leistina. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 247 straipsnio 1 dalyje už ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimą numatyta baudžiamoji atsakomybė.

2006 metų Žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos ataskaitoje, remiantis padarytais teismo sprendimais ataskaitiniu laikotarpiu, apibendrinama, jog tiek ikiteisminio

tyrimo duomenis, tiek valstybės paslaptis privalo saugoti tas, kam tokia informacija yra patikėta. Ir jeigu kartais šią informaciją sužino žurnalistas, kuris paprastai tokios informacijos neturi žinoti – ne jis dėl to kaltas, kaltas tas, kas tokią informaciją jam atskleidė ar suteikė. Tačiau beveik neabejotina, kad toks informacijos pasikeitimo procesas niekada nebus žinomas. Šioje srityje žurnalistų naudai slapta besidarbuojantys teisės normas pažeidinėjantys asmenys žurnalistų sėkmingai įvardijami anoniminiais informacijos šaltiniais. Todėl galima prognozuoti, kad ir ateityje nesėkmingai bus ieškoma informaciją nutekinusių asmenų, o žurnalistų informacijos šaltinio konfidencialumas šio lygio informacijos mainuose bus pakankama nebaudžiamumo garantijos sąlyga.

II TYRIMO APRAŠYMAS

5. Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotetiniai teiginiai

Pagrindinis **empirinio tyrimo tikslas** – įvertinti nusikalstamo įvykio komunikavimo aspektus, remiantis teisėsaugos, žiniasklaidos atstovų ir visuomenės nuomone; patvirtinti arba paneigti hipotetinius teiginius, suformuluotus remiantis literatūros analize.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip tikslinių grupių tiriamieji vertina tai, jog žiniasklaida, pateikdama visuomenei kriminalines naujienas, iškreipia realią kriminogeninę situaciją.
2. Išsiaiškinti pagrindinius neatitikimo tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos ir realios kriminogeninės situacijos faktorius.
3. Įvertinti žiniasklaidos funkcijų kaitą per pastarąjį dešimtmetį.
4. Įvertinti visuomenės pasitikėjimą teisėtvarkos institucijomis, remiantis antriniais duomenimis.
5. Palyginti, kokias išorinės komunikacijos priemones naudoja skirtingų miestų vyriausiojo policijos komisariato ryšių su visuomene specialistai ir generalinės bei apygardų prokuratūrų atstovai spaudai ir nustatyti jų reikšmę siekiant sustiprinti visuomenės pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis bei pakeisti viešąją nuomonę apie kriminogeninę situaciją šalyje.

Hipotezės:

1. Neatitikimą tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos ir realios kriminogeninės situacijos sąlygoja komercinės priežastys ir visuomenės poreikis.
2. Kriminalinės tematikos publikacijų gausa žiniasklaidoje stiprina neigiamą teisėsaugos institucijų įvaizdį.

5.1 Tyrimo metodai, tiriamieji, tyrimo eiga

Siekiant įvykdyti tyrimo uždavinius bei patvirtinti arba paneigti išsikeltas hipotezes, buvo pasirinktas aprašomasis kokybinis metodas – atliktas giluminis interviu, kiekybinė antrinių duomenų analizė ir dokumento analizė.

Kaip pagrindinis pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, nes jis naudingas, „siekiant išsiaiškinti esamą reiškinio (požiūrio, elgsenos) kokybę ir nustatyti ją ne išoriškai (kaip atrodo), o tarsi iš vidaus – per žmogaus asmeninio santykio su tuo reiškiniu prizmę“. (Valackienė, 2004, p.31)

Išskirtos trys tyrimo dalyvių tikslinės grupės:

1. Žurnalistai. Tyrime dalyvavo 6 tiriamieji iš tokių Lietuvos laikraščių, kaip „Lietuvos žinios“, „Lietuvos rytas“, „15 min.“, „Akistata“ bei televizijos „5 kanalas“. Visų tyrime dalyvavusių žurnalistų darbas yra susijęs su kriminalinių naujienų pateikimu žiniasklaidoje.
2. Teisėsaugos ryšių su visuomene specialistai. Atliktas interviu su 6 Klaipėdos, Kauno ir Panevėžio vyriausiojo policijos komisariato ryšių su visuomene specialistais bei Vilniaus Generalinės, Klaipėdos ir Vilniaus Apygardos prokuratūrų atstovais spaudai.
3. Ekspertai. Šią tikslinę grupę sudarė Kauno medicinos universiteto profilaktinės medicinos katedros docentė dr. Nida Žemaitienė bei Mykolo Riomerio universiteto Teisės fakulteto Kriminologijos katedros docentas dr. Alfredas Kiškis. Taip pat buvo remtasi Žurnalistų etikos inspektoriatu A. Gudaičio metinėmis ataskaitomis bei prof. A. Dobrynino atlikto kompleksinio tyrimo Lietuvoje rezultatais.

Kiekvienai tikslinei grupei buvo sudarytas klausimynas, kurio pagrindiniai klausimai buvo pateikiami visiems tiriamiesiems vienodai 2007 gruodžio mėn. – 2008 vasario mėn. laikotarpiu. (priedas Nr. 1) Žurnalistams bei teisėsaugos institucijų atstovams buvo užtikrinamas asmeninių duomenų konfidencialumas, siekiant gauti kuo atviresnius atsakymus. Todėl nuspręsta minėtų tyrimo dalyvių pavardes šifruoti raidėmis A, B, C, D, E, F.

Tyrimo eiga:

- Pirmajame tyrimo etape atliktas pusiau struktūruotas interviu. Pasirinkau būtent šį interviu tipą, kadangi kai kurie klausimai buvo sudaromi be išankstinių atsakymų skirstymų į kategorijas. Su 5 tyrimo dalyviais buvo susisiepta tiesioginiu būdu, su kitais likusiais 7 – elektroniniu būdu.
- Antrasis tyrimo etapas – antrinių duomenų analizė: Šiaulių universiteto Socialinių tyrimų mokslinio centro atlikto Šiaulių apskrities gyventojų viešosios nuomonės apie policijos veiklą tyrimo duomenys, socialinių ir politinių procesų visuomenės nuomonės tyrimų duomenys bei UAB „Baltijos tyrimai“ atliktos apklausos apie pasitikėjimą policija duomenys.
- Trečiasis tyrimo etapas – dokumento analizė: 2005 metų Lietuvos generalinio komisaro patvirtintos Lietuvos policijos ryšių su visuomene koncepcijos analizė.

III REZULTATAI

6. Kokybinio tyrimo rezultatai

6.1 Kriminalinės informacijos pateikimas žiniasklaidoje, dezinformacijos procesas

Nors dauguma atliktų tyrimų, išanalizuotų literatūrinėje analizėje patvirtina, jog žiniasklaidoje nusikalstamumo veiksmai pateikiami perdėtai, iš ties neproporcingai ir neatitinka realybės, daugumos žurnalistų nuomone, neatitikimas tarp žiniasklaidoje pateikiamos ir realios kriminogeninės situacijos gali būti labai neryškus arba jo visai nėra: *„aš norėčiau paprieštarauti teiginiui, kad žiniasklaida stipriai iškreipia kriminogeninę situaciją. Juk straipsniuose pasirodantys pranešimai nėra sugalvoti. Tai tikrai nutikusių istorijos.“*, tvirtina žurnalistė A. Žurnalistė C išsako panašią nuomonę, teigdama, jog

žurnalistai kruopščiai tikrina faktus ir nors kartais įvyksta klaidų, supainiojant pavardes ar ko nors nesupratus, ji teigė nežinanti nei vieno atvejo, kai tyčia buvo iškraipyti faktai. Taip pat kai kurie žurnalistai atsakydami į pateiktą klausimą, tvirtino, jog klaidų pasitaiko ir kuomet pareigūnai kalba tarsi „puse lūpų“ – lyg suteikdami informaciją, tačiau tuo pačiu metu kalbėdami neaiškiai.

Susidariusią situaciją, t.y. neatitikimo atsiradimą žurnalistė E sieja su atskirų kriminalų rubrikų įvedimu. Jos manymu, informacija tapo ryškesnė, išsiskirianti, nes nebėra talpinama bendrose naujienose

Tuo tarpu kai kurie teisėsaugos atstovai labiausiai linkę neatitikimo priežastį priskirti žurnalistų interesams bei neprofesionalumui: „*Realybė visada daugiau ar mažiau skiriasi nuo spaudoje paskelbtos informacijos. Dėl to nemaža kaltė tenka ir žurnalistams, nes kiekvienas jų nori, jog jo pranešimas būtų įdomesnis už kolegų, labiau skaitomas, žiūrimas. Kartais dėl šios priežasties kai kurie žiniasklaidos atstovai tyčia ar netyčia persistengia, kai ką nuslepia, kai ką pagražina. Būna, kad kai kurie žurnalistai gina įvairių firmų, kitokių verslo struktūrų interesus, todėl apie kai kuriuos nusikaltimus netgi nutyli ar tyčia juos pateikia tendencingai.*“, teigia policijos atstovas spaudai B.

Pagrindinė priežastis, anot policijos atstovo spaudai A, tai ne tik profesionalių savo darbą išmanančių žurnalistų trūkumas, neįsigilinimas į esamą situaciją ar aprašomą problemą, tačiau taip pat ir žurnalistų nusistatymas prieš pačią policijos sistemą. Prokuratūros atstovės spaudai C manymu, neatitikimą tarp kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės padėties lemia tai, kad bet kurią istoriją žurnalistai stengiasi pateikti kaip konfliktą arba nusikaltimą.

Nemaža dalis teisėsaugos institucijų atstovų spaudai (4 iš 6) patvirtino, jog yra tekę pastebėti savo pateiktos informacijos iškreipimą žiniasklaidoje. Kai kurie jų tai taip pat priskiria žurnalistų nepatirimui, faktų tikslumo netikrinimui ir taipogi dažnai darbuotojų žurnalistų tarpe kaitai.

Mykolo Riomerio universiteto Teisės fakulteto Kriminologijos katedros docentas dr. Alfredas Kiškis teigia, jog „*žiniasklaidoje pateikiami kriminaliniai įvykiai, padedantys patraukti vartotojus, tenkinti jų žemiausius jausmus. Analitinės apžvalgos nepritrauktų tokios didelės vartotojų grupės dėmesio. Todėl kriminalinio pobūdžio informacija žiniasklaidoje pateikiama nesubalansuotai. Pateikiami žiaurūs nusikaltimai, o apie tuos, kurių įvyksta daugiausia, neinformuojama. Susidaro vaizdas, kad tikrovėje vyksta labai daug sunkių nusikaltimų, nors realiai tikimybė tapti jų auka yra labai maža.*“

Kauno medicinos universiteto profilaktinės medicinos katedros doc. Dr. Nida Žemaitienė taip pat įsitikinusi, jog neatitikimas yra tikrai ryškus ir pateikia pavyzdį, kaip neteisingai yra reprezentuojami savižudžiai žiniasklaidoje: *„Išanalizavus savižudybių atvejų Lietuvoje statistinius duomenis nustatyta, jog daugiausia nusižudo vidutinio amžiaus žmonių, ypač kaimo aplinkos pagyvenusių vyrų, tačiau palyginus šiuos duomenis su tai, kaip žiniasklaidoje reprezentuojama savižudybė, stebimas didelis neatitikimas, kadangi spaudoje ir televizijoje dažniausiai pateikiami jaunų savižudžių atvejai. Kalbant apie kriminalinės tematikos pateikimą žiniasklaidoje, dėsniumai esti, mano manymu, panašūs, ieškoma kuo šiurpesnių nusikaltimų, o tie, kurie įvykdomi dažniausiai retai pateikiami spaudoje ar televizijoje. Tai ir formuoja tam tikrą neteisingą nuostatą, žmonių pasąmonėje kuriamas iškreiptas pasaulio vaizdas.“*

Apibendrinant tiriamųjų pasisakymus, galima būtų teigti, jog daugelis žurnalistų nesutinka su teiginiu, jog žiniasklaidoje formuojasi ar yra formuojamas kriminalinės informacijos neatitikimas. Galbūt tai nenoras pažvelgti į problemą giliau, taip pat negalima atmesti žurnalistinio solidarumo įtakos bei atvirumo stokos. Tačiau tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog dažniausiai virtualioji nusikaltimų tikrovė iškreipiama nesąmoningai.

Lyginant teisėsaugos atstovų spaudai ir žurnalistų pasisakymus apie galimus kriminalinės informacijos iškraipymus žiniasklaidoje, pastebima abipusė kritika. Tai leidžia daryti išvadą, kad reikalingas glaudesnis tarpusavio bendradarbiavimas, siekiant teisingai nušviesti visuomenę apie kriminogeninę situaciją.

6.2 Neatitikimo tarp kriminalinių naujienų žiniasklaidoje ir realios kriminogeninės situacijos priežastys

Vertinant kriminalinės informacijos spartų gausėjimą žiniasklaidoje bei informacijos iškraipymą išsiskyrė keletas nuomonių:

Auditorijos poreikis. Šią priežastį nurodė dauguma žurnalistų bei kai kurie teisėsaugos institucijų atstovai spaudai. Žurnalistės A manymu, *„Paprasčiausia būtų atsakyti, kad žiniasklaida tenkina auditorijos poreikius. T.y. jei yra kas skaito apie nužudymus ir kitas baisybes, visada atsiras, kas tokią informaciją pateiks. Todėl dėl to, kad tokio pobūdžio informacijos gausėja žiniasklaidoje iš dalies „kalta“ pati visuomenė – įvykių nemažėja, juos noriai skaito/žiūri/klauso, todėl tokių naujienų pagausėjo.“*

Prokuratūros atstovė spaudai A pateikia savo svarstymus: „*tai yra sąlygota Lietuvos rinkos, kuri yra per maža žiniasklaidai. Tai yra, Lietuvoje per daug žiniasklaidos priemonių tenka vienam gyventojui. Rinka perpildyta, temos tos pačios. Visi verda tame pačiame katile. Kita priežastis – žiūrovams (skaitovams) dėl man asmeniškai sunkiai suvokimų priežasčių šios temos dar yra patrauklios. Čia reiktų klausyti psichiatrų, bet manau, kad tai slypi ir lietuvių „genetikoje“: a) kaip gerai, kad tai atsitiko ne su manimi, b) ačiū Dievui, kitiems dar blogiau, c) taip jam ir reikia ir pan. Žiniasklaida, siekdama išlaikyti žiūrovą (skaitovą), jam pataikauja. Visgi, manyčiau, veikia rinkos dėsnis: kokia paklausa, tokia ir pasiūla. Kai ims mažėti šios produkcijos vartotojų, ir „produkcija“ sumažės. Lemia objektyvūs visuomeniniai veiksniai.“*

20 metų kriminalinės tematikos srityje dirbanti žurnalistė C taip pat kaip pagrindinę priežastį nusako visuomenės poreikį: „*Skaitytojai labai domisi kriminalinėmis publikacijomis. Štai „Lietuvos Žinių“ 2007 metų internete dažniausiai skaitomos temos: pirma vieta – „Dienos temos“, antra vieta – „Kriminalinės paraštes“, trečia vieta – „Orai ir horoskopai“. Pirmas tris vietas užėmusios tematikos skaitytojų skaičius beveik lygus. O štai „Verslas“ atsidūrė 10 vietoje, „Pasaulis“ 11-je, „Sportas“ – 13-je. Ką jau kalbėti apie „Kultūrą“, stabiliai užimančią paskutiniąsias vietas.“ „*Galiu pateikti paprastą pavyzdį, kaip Lietuvos radijuje buvo bandoma nutraukti ar tiesiog pakeisti kas rytą transliuojamos valandinės laidos apie kriminalus laiką, po to sulaukiama daugybės pasipiktinusių ir nusivylusių klausytojų skambučių. Manau, kad žmonėms jau įprasta girdėti visas naujienas apie padarytus nusikaltimus, tai jau tapo tradicija. Ta vadinamoji „liūdnoji“ kronika tapo neatskiriamią laikraščio dalis.“, savo mintis dėsto žurnalistė C.**

Prokuratūros atstovė spaudai C labai išsamiai ir konkrečiai apibrėžė, jos nuomone, pagrindines priežastis, nulėmusias smurto tematikos paplitimą žiniasklaidoje, formuojantis lietuviškojo eterio kultūrai:

a) Natūralus visuomenės susidomėjimas draudžiamu dalyku, nelaimėmis. Menkas visuomenės teisinis raštingumas lėmė ne racionalaus, bet emocinio viešo diskurso įsivyravimą ir ilgalaikį populiarumą;

b) Nepakankamai veiksmi žiniasklaidos atskaitomybės kontrolė – žiniasklaidos lauke susiformavo nebaudžiamumo pojūtis;

c) Sparti technologijų raida, laisva prieiga prie norimų vaizdų, knygų, filmų;

d) Auditorijos pasitikėjimas: nuo nepriklausomybės pradžios iki R. Pakso skandalo žurnalistai (dabar labiau žiniasklaidos savininkai) naudojami ir naudojami visuomenės pasitikėjimu, menku žmonių raštingumu šiuo klausimu;

e) Visiškai priešingas žurnalistinį ir teisinį išsilavinimą turinčių asmenų požiūris į visuomeninius įvykius ir reiškinius, abipusis nepasitikėjimas, jokių dialogo bandymų, abipusis užsispyrimas nekeisti turimo požiūrio ir tarpusavio bendravimo;

f) teisėsaugos ir teismų pareigūnų, šiose institucijose dirbančių spaudos atstovų nemokėjimas bendrauti su žiniasklaidos atstovais, jų komunikavimo klaidos.

Kai kurie žurnalistai užsimena ir apie **komercines priežastis**, teigdami, kad didžioji dauguma Lietuvos dienraščių išsilaiko patys, negauna jokios dotacijos iš valstybės, išskyrus keletą kultūros ir politikos leidinių. Taigi, žurnalistės C teigimu, tam, kad laikraštis gyvuotų, jis turi būti skaitomas, o labiausiai skaitomi kriminalai. Taip visada buvo ir bus.

Tiriamosios srities ekspertas doc. dr. Alfredas Kiškis taip pat mini komercines priežastis kaip svarbiausias: *„Perpildyta žiniasklaidos rinka ir dėl to esanti labai didelė konkurencija. Kad atkreiptų vartotojų dėmesį žiniasklaidos produkcijoje į pirmą planą dedamas smurtas, sensacijos ir kiti dalykai. Kad būtų pasiektas analogiškas vartotojų dėmesys yra daug pigiau (sąnaudų prasme) pateikti smurtą, negu sukurti kitokio pobūdžio produkciją. Sąnaudų ir gaunamos naudos santykis nulemia smurto produkcijos pasirinkimą.“*

Pagrindiniai motyvai, anot ekspertės doc. Dr. N. Žemaitienės, yra komerciniai, kadangi naudojant kriminalinius stimulus yra lengviausia šokiruoti, sujaudinti, pateikti tai, kas baisu, kas sukrečia – tai galbūt patogiausias būdas atkreipti skaitytojo, žiūrovo ar klausytojo dėmesį. Tokie dalykai, anot ekspertės, traukia žmogų, tai natūralu, nes tokia žmogaus prigimtis. Kita priežastis, kurią pateikia doc. Dr. N. Žemaitienė, yra ta, jog iš ties kriminogeninė situacija šalyje yra sudėtinga ir duoda pakankamai peno apie tai rašyti.

Prof. A. Dobrynino atlikto kompleksinio tyrimo pradžioje „buvo rimtai manoma, jog pateikiant nusikaltimus, įvairių rūšių žiniasklaidos vidinėje politikoje vyravo finansiniai interesai. Tačiau giluminiai interviu su Lietuvos spaudos, radijo ir televizijos žurnalistais, taip pat kontaktai su jų kolegomis kitose Baltijos šalyse nepatvirtino šios hipotezės.“ (p. 76) Pagrindiniai akivaizdūs motyvai, išryškėję tyrime, tai žmonių poreikiai ir sudėtinga kriminogeninė situacija visuomenėje.

Policijos atstovas spaudai A pateikia dar vieną pasvarstymą apie spartų kriminalinės tematikos gausėjimą žiniasklaidoje: *„į šalį reikia pritraukti daugiau pinigų, kurie bus skirti smurto prevencijai. Tokiu būdu galės pasipelnyti lektorai, leidėjai, pinigų administruojančios bendrovės ar įmonės ir pan. Norint pinigų pritraukti, reikia problemą viešinti.“*

I klausimą kokia tema labiausiai domina Jūsų skaitytoją, beveik visi žurnalistai atsakė, jog kriminalai daugeliu atvejų dominuoja.

Apibendrinant galima būtų teigti, jog pagrindine priežastimi žurnalistai ir kai kurie teisėsaugos atstovai spaudai laiko visuomenės poreikį, tačiau keletas tyrimo dalyvių (tiek žurnalistų, tiek teisėsaugos atstovų spaudai), užsiminė ir apie komercines priežastis. Ekspertų nuomonė taip pat patvirtina, jog tai svarbi ir galbūt net lemianti priežastis. Tačiau prof. A. Dobrynino atliktas tyrimas nepatvirtino ryšio tarp finansinių interesų ir kriminalinių naujienų gausos bei neatitikimo. E. Vaitkūnienės magistrinio tyrimo rezultatai taip pat nepatvirtino šio ryšio: hipotezė, kad finansiniai tikslai gali būti vienu svarbiausių veiksnių, skatinančių pateikti kriminalinę informaciją žiniasklaidoje patvirtino tik iš dalies. Taigi, remiantis gautais rezultatais galima būtų iš dalies patvirtinti išsikelto hipotezė, jog neatitikimą tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos ir realios kriminogeninės situacijos sąlygoja komercinės priežastys ir visuomenės poreikis. Tačiau siekiant nustatyti komercinių priežasčių svarbą, reikalingi išsamesni tyrimai.

6.3 Žiniasklaidos funkcijų kaita

David L. Altheide (1997) pateikia naujienų žiniasklaidos ir baimės produkcijos modelį (aptartą literatūros analizėje), teigdamas jog pramoginis naujienų pobūdis yra problemos atsiradimo pagrindas – autoriaus teigimu, skirtumas tarp naujienų ir ne-naujienų statomas remiantis pramoginiais kriterijais. Atliekant tyrimą, žurnalistams buvo užduota keletas klausimų apie žiniasklaidos funkcijų kaitą. Dauguma atsakymų tik patvirtino David L. Altheide modelio egzistavimą, teigdami, jog pastaraisiais metais žiniasklaida geriausiai vykdo vieną funkciją – skatina pramogauti. Tokios funkcijos kaip šviečiamoji, anot žurnalistės A liko toli užnugaryje.

Beveik visi žurnalistai išsakė kaip vieną pagrindinių žiniasklaidos, ir ypač kriminalinės žiniasklaidos bruožą – tai, jog atskleidami nusikaltimo detales, nušviesdami visuomenę tuo pačiu žurnalistai ir pamoko ją, kaip išvengti nusikaltimo ar netapti jo auka. Žurnalistė C pateikia ir keletą pvz.: „*Lietuvos žinios*“, *išanalizavusios kelis moksleivių mergaičių išprievartavimo Vilniaus rajone atvejus paskelbė, kad panašu, jog siautėja maniakas. Policija paneigė šią prielaidą. O dar po metų buvo sulaikytas vyriškis, prievartavęs nepilnametės. Laikraštyje aprašytas būdas, kad jis įsiviliodavo mergaites i automobilį pažadėjęs pavežėti iki namų, patvirtino. Maniako braižą spauda buvo*

aprašiusi, perspėjo tėvus ir moksleives, kad nesutiktų būti pavežamos pakeliui iš mokyklos. Tikiu, kad kai kam tai padėjo išvengti smurto.“

Apibendrinant šias nuomones galima būtų teigti, jog žiniasklaidos atstovai kriminalinių naujienų gausą pateisina tikslu informuoti ir kartu apsaugoti visuomenę nuo galimų nusikalstamų įvykių. Iš tiesų šis siekis yra labai svarbus, tačiau greičiausiai tai nėra lemiantis faktorius, kadangi tokių kriminalinių įvykių, pateiktų Žurnalistės C, nėra dauguma, negalime šio faktoriaus pritaikyti daugumai kriminalinės tematikos straipsnių ir televizijos laidų.

E. Vaitkūnienės (2002m.) magistro darbo tyrimas, aptartas teorinėje dalyje, parodė, kad spauda mažiausiai dėmesio skiria auklėjamajai funkcijai.

Apibendrinant šią tyrimo rezultatų dalį, galime teigti, jog pramoginė žiniasklaidos funkcija daro vis didesnę įtaką kriminalinių naujienų atrankai ir pateikimui. Žinoma, negalime neigti tokių funkcijų, kaip mokomoji, informacinė, šviečiamoji egzistavimo, tačiau prioritetų pokytis iš ties akivaizdus – žiniasklaidos funkcijos priartėjo prie žemiškiausių auditorijos poreikių.

6.4 Smurto žiniasklaidoje poveikis pablogėjusiai nuotaikai ir nusikalstamumo augimui

Dauguma literatūrinės analizės dalyje aptartų tyrimų rezultatų parodė, jog neretai žiniasklaida formuoja neteisingą nuomonę, perteikiant kriminalinę informaciją. Siekiant patvirtinti arba paneigti atliktų tyrimų rezultatus, tiriamosios srities ekspertams buvo pateikiami klausimai apie žiniasklaidos poveikį viešosios nuomonės konstravimui, kriminalinių naujienų antplūdžio įtaką žmonių sveikatai, elgesiui bei nusikalstamumo augimui.

Doc. dr. A. Kiškio manymu, žiniasklaidos poveikis visuomenei yra labai didelis, kriminalinės tematikos gausa baugina. Iš šios informacijos žmonės sužino, kas vyksta, ir dėl to jaučiasi mažiau saugūs. Dėl šio antplūdžio, anot eksperto, žmonės labiau linkę manyti, kad blogai dirba teisėsaugos institucijų sistema.

Profilaktinės medicinos katedros docentės dr. Nida Žemaitienės teigimu, poveikių žmonių sveikatai ir elgesiui yra iš ties daug. Ekspertė mini eksperimentinius A. Bandūros darbus įrodančius, kaip yra veikiama žmonių psichika. Žiniasklaidos formuojamas pasaulėvaizdis, anot doc. dr. N. Žemaitienės skatina, ypač vaikus, moko

atitinkamai elgtis, moko įvairių agresijos būdų, ypač vaikai yra labai imlūs išmokimui. Taip pat pastebėta, jog yra slopinami agresijos impulsai ta prasme, jog išliejant susikaupusį pyktį dažniau pasirenkami destruktivūs būdai, kai viešojoje erdvėje yra pateikiami tam pavyzdžiai. *„Nusikalstamumo tematikos gausa žiniasklaidoje mažina jautrumą smurtui aplinkoje t.y. rečiau suteikiama pagalba aukai, kadangi smurtas tampa natūralia gyvenimo dalimi, formuojasi tam tikras pripratimas ir prisitaikymas. Visi šie efektai yra moksliskai įrodyti ir parodo, ko galima tikėtis neatsakingai reprezentuojant smurtą žiniasklaidoje,“* teigia ekspertė.

Abiejų ekspertų nuomonės sutapo, kalbant apie kriminalinės tematikos gausą žiniasklaidoje kaip apie nusikalstamumo, ypač nepilnamečių tarpe, augimo priežastį. Doc. dr. A. Kiškis teigia, jog tai galima laikyti viena priežasčių, tačiau šis faktorius nėra svarbiausias ar lemiantis, kalbant apie nusikalstamumo šalyje augimą. Doc. dr. N. Žemaitienės manymu, *„sąveika tarp nusikalstamumo augimo, ypač nepilnamečių tarpe ir smurto žiniasklaidoje gausos yra sunkiai įrodoma, tačiau remiantis tyrimais galima būtų teigti jog ši sąveika tikrai egzistuoja.“*

Interviu su ekspertais patvirtino teiginį, suformuluotą literatūros analizės metu, jog smurto gausa viešojoje erdvėje turi įtakos pablogėjusiai žmonių psichologinei būsenai. Teoriškai šias sąsajas įrodo tokie poveikio modeliai, kaip agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo teorija, Leonardo Berkowitziaus Jautrumo sumažinimo modelis, R. Huesmanno skriptų teorija, tačiau praktiškai šias sąsajas įrodyti yra labai sunku. Reikalingi išsamesni tyrimai, siekiant atsakyti į klausimą, kokią reikšmę nusikalstamumo augimui turi smurto pateikimas žiniasklaidoje – beveik neįmanoma atskirti ar labai maži, o gal ypač rimti smurtiniai veiksmai, vaizduojami viešojoje erdvėje, yra daugiau ar mažiau reikšmingi skaudžias pasekmes turintiems veiksams realiame pasaulyje.

6.5 Žurnalistų ir teisėsaugos institucijų atstovų bendradarbiavimas, nušviečiant visuomenę apie kriminalinius įvykius

Siekiant išsiaiškinti, kaip yra pateikiama kriminalinė informacija visuomenei, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, kokius informacijos šaltinius naudoja žurnalistai. Žinoma, visų žurnalistų išsakytas *„pirmas šaltinis – Policijos departamento įvykių suvestinės, rajonų ir miestų policijos komisariatų darbuotojai, prokuratūros, teismų atstovai.“* (Žurnalistė D)

Kiti žurnalistų išsakyti informacijos apie kriminalinius įvykius šaltiniai:

- Nusikaltimo liudininkai, aukos artimieji: „*Jei įvykis reikšmingas – susisiekiama su artimaisiais, kad būtų išklaudyta jų įvykio versija.*“ (Žurnalistė C)
- Patys skaitytojai: „*Pastaruoju metu vis dažniau informaciją suteikia patys skaitytojai/žiūrovai, atsiųsdami filmuotą medžiagą mobiliaisiais telefonais, ar kitomis priemonėmis.*“ (Žurnalistė E)
- Internetas, visos prieinamos duomenų bazės: „*Išsiaiškinus pavardes kiekvienas žurnalistas peržvelgia savo duomenų bazę, ieškodamas, ar nebuvo šis asmuo paminėtas anksčiau. Taip pat ieškoma internete, visose įmanomose duomenų bazėse.*“ (Žurnalistė C)
- „*Asmeniniai kontaktai – bene svarbiausias kanalas, kuriuo gaunama informacija.*“ (Žurnalistas F)
- Kolegos: „*dar vienas informacijos šaltinis - mūsų kolegos, mes patys (vaikštome ir "ieškome" naujienų)*“ (Žurnalistė A)
- Atsitiktiniai praeiviai: „*Neretai nemažai informacijos suteikia ir atsitiktiniai praeiviai, ir beje jų informacija vėliau pasirodo buvusi tiksliausia.*“ (Žurnalistas F)

Siekiant pateikti informaciją tikslingai, motyvuotai, atitinkamai atsižvelgiant į dominuojančias nusikaltimo rūšis, nusikaltėlių amžių ir pan., labai svarbu, kad bendradarbiavimas su teisėsaugos atstovais spaudai, ryšių su visuomene poskyrių specialistais būtų abipusiai naudingas ir padedantis įgyvendinti kiekvienos pusės tikslus ir uždavinius. Todėl savo darbe stengiausi išsiaiškinti kokios yra dažniausiai kylančios problemos tiek žurnalistams, tiek teisėsaugos atstovams:

1. Žurnalistų išsakytos problemos: Žurnalistės A teigimu, „*problemų kyla kone kasdien. Ypač, kai reikia gauti informaciją, jau po institucijų darbo laiko. Tokiu atveju gelbsti asmeninės pažintys.*“ Žurnalistų atsakymai liudija, jog dažniausiai stengiamasi susitikti su pareigūnais, nuvykti į įvykio vietą, o atstovas spaudai dažniausiai apibūdinamas kaip mažiausiai suteikiantis aiškesnės informacijos šaltinis: „*Aš asmeniškai stengiuosi susitikti su pačiais pareigūnais, prokurorais, tyrėjais, taip pat atlikti savo „tyrimą“, nuvažiuoti į įvykio vietą, pasikalbėti su liudininkais, išsiaiškinti kuo daugiau detalių ir tik tada patikslinti jas su atstovu spaudai. Sunkiausia yra išsiaiškinti nusikaltimo dalyvius, jų pavardes, įvykio vietą, nes šitos informacijos iš teisėsaugininkų negausi. Šitas procesas – bereikalingas laiko švaistymas, nes tos pavardės vis tiek visada išsiaiškinamos. Tai didžiausia problema bendradarbiaujant.*“ (Žurnalistas F)

2. Teisėsaugos institucijų atstovų spaudai išsakytos problemos: „*Mūsų miesto policija turi tiek regioninėje TV, radijuje, spaudoje savo puslapius. Todėl galima skelbti įvairią mums reikalingą informaciją, kurios žurnalistai negali iškraipyti ar jos nerodyti, nespausdinti. Trūksta kvalifikuotų žurnalistų, kurie teisingai ir kvalifikuotai nušviestų policijos darbą, įvykių tyrimą.*“ (Policijos atstovas spaudai A) „*Bėgant laikui ir palaipsniui įgyjant vis daugiau patirties, bendrauti su žurnalistais sekasi vis lengviau su seniai dirbančiais žiniasklaidos atstovais, nes atsiranda savitarpio pasitikėjimas ir supratimas. Tačiau juos keičia jauni žurnalistai, su jais bendraujant kyla problemų,*“ teigia policijos atstovas spaudai B.

Teisėsaugos institucijų atstovams spaudai buvo pateiktas klausimas apie tai, kaip kito bendradarbiavimas su žurnalistais, jų pageidavimai, požiūris bėgant laikui. Dauguma apie šiuos pokyčius kalbėjo teigiamai. Prokuratūros atstovė spaudai A šiek tiek išsamiau atsakė į pateiktą klausimą: „*Bendravimas kito iš esmės. Pradžioje rašydavome straipsnius į spaudą, kokius 2-3 metus, o pranešimus siųsdavome retai. Daugiau informacijos teikdavome telefonu, skelbdavome įtariamųjų pavardes, išsamiai pasakodavome nusikaltimų detales. Žiūrinti iš šių dienų pozicijų - dirbome labiau kaip žurnalistai, bet ne kaip atstovai spaudai, pažeidinėdami nekaltumo prezumpcijos, asmens duomenų, privataus asmens gyvenimo principus, tačiau spauda dėl to buvo labai patenkinta. Nebuvo tradicijos, elektroninio pašto, nebuvo jokių mokymų, kiekvienas dirbome pagal savo supratimą. Pranešimus siųsdavome faksu, kartais dozuodavome informaciją ta prasme, kad teikdavome ne visoms žiniasklaidos priemonės ir pan.*“

Siekiant pagerinti šių institucijų bendradarbiavimą, teisėsaugos atstovai spaudai siūlė dažnesnius susitikimus neformalioje aplinkoje, taip pat policijos pareigūnų dažnesnį bendravimą su žurnalistais. Labai svarbus ir abipusis geranoriškumas, geri, žmogiški kontaktai, abipusis pasitikėjimas. „*Taip pat reikia diegti (pradžiamokslį) rašančių, dirbančių TV ir radijuje žurnalistų teisinį išprusimą*“, teigia prokuratūros atstovas B. Kaip priemonės, gerinančios teisėsaugos institucijų ir žurnalistų bendradarbiavimą taip pat buvo pateiktos pratybos prokurorams, kaip elgtis prieš kameras, mokymai, skatinantys žiniasklaidos ir žurnalistikos funkcionavimo suvokimą. Griežtesnė žurnalistų profesinio rengimo sistema, taip pat žiniasklaidos savininkų pozicija nesamdyti asmenų be žurnalistinio išsilavinimo darbui žiniasklaidoje, puoselėti socialinę atsakomybę, ne vien siekti pelno.

Tyrimo rezultatai parodė, jog iš tiesų daugeliu atveju žiniasklaidos ir policijos institucijų norai ir tikslai yra ne tik skirtingi, tačiau dažnai ir prieštaringi. Pagrindinė problema, kurią dažniausiai minėjo žurnalistai - neteikiama informacija apie nusikaltimo dalyvių asmenybes ir neteikimas informacijos pasibaigus teisėsaugos institucijų darbo laikui, tačiau ne vienas tyrimo dalyvis teigė, jog kitais kanalais ji anksčiau ar vėliau išgaunama. Tuo tarpu teisėsaugos institucijų atstovai spaudai linkę teigiamai vertinti šiuos pokyčius. Pagrindinė etinė dilema, kylanti žurnalistų ir teisėsaugos institucijų atstovų spaudai bendradarbiavimo proceso metu, tai ikiteisminio tyrimo informacijos išviešinimas, ir pagrindinis diskusinis klausimas, kas turėtų būti atsakingas už neleistinos informacijos „nutekinimą“. Savo 2006 metų veiklos ataskaitoje, išanalizavęs vykusius teismo sprendimus R. Gudaitis teigia, jog pagrindinė atsakomybė tenka teisėsaugos institucijų atstovams.

Žurnalistikos etikos inspektoriaus R. Gudaičio teigimu, rimta šiuolaikinės lietuviškosios žurnalistikos problema, savotiška etikos yda – tai ikiteisminio tyrimo medžiagos viešinimas, pagal ją kuriamos nusikaltimo versijos. Ypač daug klausimų kelia rezonansinių bylų ikiteisminio tyrimo faktai, detalės. Kaip pavyzdį R. Gudaitis pateikia Valstybės saugumo departamento pulkininko V. Pociūno žūties aprašymus dienraščiuose.

Užsienio literatūroje pateikiami atvejai, kuomet policija stengiasi panaudoti žiniasklaidą, kaip priemonę, kaip tyrimo šaltinį, bandant išsiaiškinti žmogžudystės bylas (Martin Innes atliktas tyrimas, pateiktas literatūros analizėje). Kalbant su Lietuvos teisėsaugos institucijų atstovais spaudai, taip pat buvo pateiktas klausimas, ar esti atvejų, kai kriminalistai panaudoja žiniasklaidą kaip priemonę nusikaltimo bylos tyrimui. Iš gautų tiriamųjų atsakymų iš ties galima spręsti, jog tokių atvejų pasitaiko, vieni teisėsaugos institucijų atstovai spaudai teigė, jog tokių atvejų esti retai, tačiau dauguma jų patikino dažnai susiduriantys. Pvz. policijos atstovas spaudai B teigia: „*Labai daug tokių atvejų žinau, nes ir pats esu prie to prisidėjęs. Labai dažnai prašome paskelbti informaciją apie pasislėpusius nusikaltėlius, dingusius be žinios asmenis, surastus vogtus daiktus, aptiktus mirusius žmones, nes reikia surasti jų artimuosius ar nustatyti asmenybę.*“ Tai įrodo, jog vis dėlto šių dviejų institucijų komunikavimas darosi bent jau šiek tiek reikšmingesnis abiem pusėms.

6.6 Kriminalinių naujienų atranka

Naujienų atrankos principus savo darbe panašiai apibrėžė dauguma žurnalistų. Dauguma jų teigė, jog svarbiausia sudominti skaitytoją, jog „naujienos svarbios tiek, kiek jos svarbios visuomenei“ (žurnalistė D). Susistemintus atsakymus galima būtų išskirti keletą naujienų atrankos kriterijų:

- Aktualumas;
- Lokalumas;
- Naujumas;
- Reikšmingumas;
- Netikėtumas;

Tyrimo dalyviai patvirtino, teorinėje dalyje pateiktus bendruosius ir specifinius naujienų atrankos kriterijus. Tačiau, kaip ir buvo galima numanyti, dauguma žurnalistų patvirtino teorinėje dalyje pateiktą D. Randall (2005) teiginį, jog kiekvieno sprendimo priėmimas, kad ir kaip žurnalistai stengtųsi profesionaliai atrinkti temas, siejasi su asmeniniu nusistatymu. Taip pat daugumos žurnalistų teigimu, neretai naujienų atranka priklauso nuo redaktoriaus. Tai taip pat patvirtina, jog vienaip ar kitaip naujienų atranka neapsieina be subjektyvumo ir asmeninių interesų.

Labai svarbu, siekiant nustatyti, kaip vyksta kriminalinių naujienų atrankos žiniasklaidoje procesas, yra išsiaiškinti, kaip šioje srityje dirbantys žurnalistai suvokia naujienų vertę. Šiuo atžvilgiu buvo įvairių nuomonių. Žurnalistė A teigia, jog „*vertinga naujiena yra ta, kuri skatina diskusiją. Kurią perskaičius, kyla dar daugiau klausimų ir noras rasti atsakymų į juos. Svarbiausia yra atrasti įdomų požiūrio kampą.*“

Žurnalistikos etikos inspektorius R. Gudaitis pateikia savo vertinimą apie antraščių kūrimo principus: „Žiniasklaida, norinti patraukti skaitytoją reikšmingomis pirmo puslapio antraštėmis, kurių turinyje tėra tik nežymi dalis tiesos – neverta skaitytojo, informacijos vartotojo pasitikėjimo ir paramos. Šios pakraipos leidiniams nesvarbus asmenybės intelektualinis potencialas – visas dėmesys sutelkiamas į banalų ir buitišką aprašinėjimą.“

7. Teisėsaugos institucijų įvaizdžio tyrimas

Siekiant suformuoti teisingą visuomenės nuomonę apie kriminogeninę situaciją, sumažinti visuotinį baimės jausmą, labai svarbu yra pagerinti visuomenės pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis, išsiaiškinti kaip jis kito pastaraisiais metais.

Kai kurių teisėsaugos institucijų atstovų spaudai bei ryšių su visuomene specialistų nuomone, šių institucijų įvaizdis kasmet gerėja. Dalis respondentų įvaizdį vertino kaip nepastovų – atsitikus neigiamam įvykiui (korupcijos atvejis, girtu pareigūno eismo įvykis) įvaizdis krenta, po rimtesnių nusikaltimų išaiškinimo įvaizdis savaiame gerėja. Prokuratūros atstovas spaudai B teigia, jog tik objektyviai pateikta informacija pakeis visuomenės nuomonę apie teisėsaugos institucijas: „*Ypač tai priklausys nuo teisėsaugos institucijose dirbančių pareigūnų, darbuotojų elgesio, kai žmonės juose matys ne tik priespaudos aparato darbuotojus, bet ir visuomenės intereso gynėjus, kai kiekvienas nusikaltimas bus atskleistas, o kaltieji nubausti, kai žmogus, kreipdamasis į prokurorą, policininką ras užtarėją ir gynėją.*“

Policijos atstovės spaudai C nuomone, teisėsaugos institucijų įvaizdžiu niekada labai ir nesirūpinta. Tačiau, tokia institucija kaip policija negali turėti aukštų reitingų, nes tai jėgos struktūra, joje dirbantys žmonės susiduria tik su neigiamomis emocijomis, juos lydi pastovi įtampa, į šią instituciją, anot policijos atstovės C, žiūrima „pro padidinamąjį stiklą“.

Siekiant išsiaiškinti realią visuomenės nuomonę apie teisėsaugos institucijas, pasitikėjimo jomis pokyčius, buvo išanalizuoti keletas viešosios nuomonės tyrimų. Vienas jų - Šiaulių universiteto Socialinių tyrimų mokslinio centro darbuotojų Šiaulių apskrityje 2007 metais atliktas gyventojų viešosios nuomonės apie policijos veiklą tyrimas. Apklausoje dalyvavo 1177 Šiaulių apskrities gyventojai iš visų apskrities savivaldybių. Tyrimo rezultatai reikšmingi tuo, jog leidžia kalbėti ne tik apie Šiaulių apskrities policijos įvaizdį, bet ir apie policijos įvaizdį šalies mastu³ Tyrimo klausimai:

- Kaip Šiaulių apskrities gyventojai vertina **saugumą** savo gyvenamojoje vietovėje?
- Kiek Šiaulių apskrities gyventojai **pasitiki** policiją?
- Kaip Šiaulių apskrities gyventojai vertina **gyventojų santykius su policija**?
- Koks Šiaulių apskrities gyventojų **informuotumas** apie policijos veiklą?
- Kokius **patarimus** policijai išreiškia Šiaulių apskrities gyventojai?

---

³ Remiamasi tyrimo ataskaita, kuri yra prieinama adresu:

<http://www.policija.lt/siauliuvpk/dokumentai/tyrimo_apie_policija_ataskaita.doc>

Atsakymų į klausimą „Ar Jūs pasitikite policija?“ pasiskirstymas (proc.)

Atsakymai	Respondentų skaičius	Procentai
Visiškai pasitikiu	63	5
Pasitikiu	575	49
Nepasitikiu	472	40
Visiškai nepasitikiu	60	5
Iš viso	1170	100
Neatsakė	8	

Iš lentelėje pateiktų rezultatų galime pastebėti, jog beveik pusė respondentų pasitiki policija. Lyginant tiriamųjų nuomonių pasiskirstymą pagal amžių, paaiškėjo, jog šiek tiek labiau policija pasitiki vyresni žmonės, t.y. virš 60 metų. Jaunesnio amžiaus respondentai, t.y. iki 25 ir iki 40 metų, mažiausiai teigė, pasitikintys policija. Taip pat respondentų pasitikėjimo pasiskirstymas buvo palygintas pagal įgytą išsilavinimą. Rezultatai parodė, jog daugiausia nepasitikinčių šia teisėtvarkos institucija respondentų yra tarp turinčių aukštąjį išsilavinimą, na o labiausiai pasitiki policija asmenys, įgiję pradinį, pagrindinį ar aukštesnįjį išsilavinimą.

Tyrimo rezultatai parodo, kad visuomenėje nėra vieningos nuomonės apie policiją. Vieni ja pasitiki, kita dalis – ne. Tam įtakos gali turėti asmeninė patirtis, bendros nuostatos, amžius ar išsilavinimas. Labai svarbu yra išsiaiškinti nepasitikėjimo policija priežastis.

Atsakymų į klausimą „Jei nepasitikite policija, parašykite kodėl?“ pasiskirstymas

Kategorija	Respondentų skaičius	Procentai
Neprofesionalumas, neatlieka pareigų	135	33
Korupcija policijoje	117	29
Netinkamas policijos elgesys su gyventojais	77	19
Netinkamos patruliavimo vietos, operatyvumo stoka	37	9
Neišaiškinami nusikaltimai	26	6
Pati policija daro nusikaltimus	10	2
Mažas atlyginimas	7	2
Iš viso	409	100

Pasitiki arba neatsakė	769	
------------------------	-----	--

Kaip galime pastebėti iš pateiktos lentelės, pagrindine nepasitikėjimo policija priežastimi tyrimo dalyviai laiko pareigūnų neprofesionalumą. Kita priežastis, kurią nurodė 29% respondentų – tai korupcija policijoje. Mažiausiai daliai respondentų (2%) nepasitikėjimą sukelia tai, jog „Pati policija daro nusikaltimus“ ir mažas atlyginimas.

Lentelė 5

Atsakymų į klausimą „Kaip Jūs manote, ar žiniasklaida Lietuvoje objektyviai pateikia informaciją apie Lietuvos policijos darbą?“ pasiskirstymas (proc.)

	Respondentų skaičius	Procentai
Visiškai objektyviai	128	11
Greičiau objektyviai	534	46
Greičiau neobjektyviai	315	27
Visiškai neobjektyviai	65	6
Nežinau	116	10
Iš viso	1158	100
Neatsakė	20	2

Analizuojamame tyrime taip pat buvo siekiama išsiaiškinti Šiaulių apskrities gyventojų nuomonę klausimu, ar žiniasklaida objektyviai pateikia informaciją apie policijos darbą. Daugiau nei pusė apklaustųjų (57 proc.) mano, kad žiniasklaida objektyviai nušviečia tikrovę, pateikdama informaciją apie policijos darbą. Šios nuomonės pasiskirstymas rodo, kad visuomenė ne tik pasitiki, bet ir tiki žiniasklaidos pateikiama informacija ir remdamasi ja formuoja savo nuomonę. Taip pat tyrimo rezultatuose pateikiamas nuomonių šiuo klausimu pasiskirstymas pagal išsilavinimą. Objektyviausiai žiniasklaidoje pateikiamą informaciją vertina mažiau išsilavinę žmonės, įgiję pradinį ar pagrindinį išsilavinimą.

*Atsakymų į klausimą „Iš kurių šaltinių Jūs gaunate informacijos apie policijos darbą?“
pasiskirstymas (proc.)*

Informacijos apie policijos darbą šaltiniai	Ne	Taip
Iš kitų visoje šalyje veikiančių komercinių TV stočių (LNK, TV3, BTV)	29	71
Iš nacionalinės TV (LRT)	42	58
Iš radijo stočių	49	52
Iš nacionalinių laikraščių	56	44
Iš vietinės (rajono, miesto) spaudos	61	39
Iš interneto	63	37
Iš giminių, draugų, pažįstamų	64	37
Iš regioninių televizijos stočių	79	22
Iš viešųjų renginių	90	10
Iš kitų žurnalų	92	8
Iš žurnalo „Policija“	96	4
Iš kitur	97	3

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti pagrindinius šaltinius, iš kurių tiriamieji dažniausiai gauna informacijos apie policijos veiklą. Daugiausia respondentų nurodė komercines TV stotis LNK, TV3, BTV kaip pagrindinį šaltinį. Taip pat kaip vienas dažnesnių šaltinių pateikiama nacionalinė TV LRT bei radijo stotys. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog mažiausiai reikšmės šiuo klausimu turi žurnalas „Policija“, kiti žurnalai ir viešieji renginiai. Nacionalinius laikraščius kaip šaltinį gaunant informaciją apie policijos veiklą nurodė 44% respondentų, vietinę (rajono, miesto) spaudą nurodė 39% tyrimo dalyvių. Šie rezultatai tik patvirtina žiniasklaidos reikšmę, pateikiant informaciją tiek apie kriminogeninę situaciją tiek apie pačios policijos darbą. Tokie žurnalai kaip „Policija“ neturi didelio poveikio teisėsaugos institucijų įvaizdžiui gerinti.

Respondentų atsakymų į klausimą „Ką Jūsų nuomone policija turėtų pagerinti, pakeisti ar įdiegti naujo savo veikloje, kad Jūs jaustumėtės saugus ir padidėtų jūsų pasitikėjimas policija?“ kategorijų reitingas

Kategorija	Skaičius	Procentai*
Kelti kvalifikaciją, didinti profesionalumą, tobulinti darbuotojų atranką	85	19
Keisti santykių su gyventojais pobūdį	82	19
Didinti materialinį aprūpinimą, gerinti techninę bazę	72	17
Didinti pareigūnų skaičių, gerinti patruliavimą	70	17
Gerinti operatyvumą	67	16
Didinti atsakomybę, sąžiningai atlikti darbą	66	15
Panaikinti korupciją	58	14
Glaudinti ryšius su bendruomene, gerinti prevenciją	47	11
Gerinti įstatyminę bazę	16	4
Gerinti eismo priežiūrą	15	4
Būti pavyzdžiu	13	3
Kita	28	7

* Procentai skaičiuoti nuo respondentų, atsakiusių į klausimą, skaičiaus (N=428)

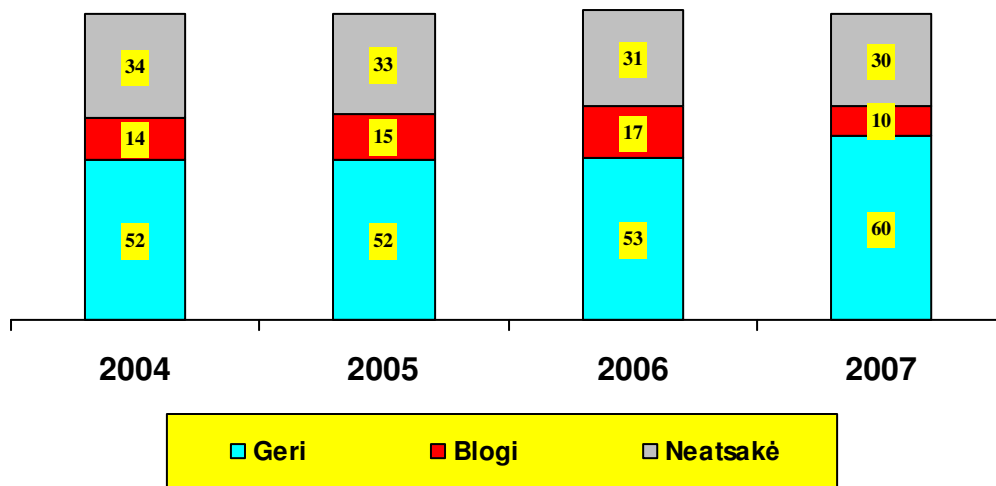
Dalis respondentų savo atsakymuose pateikė keletą pasiūlymų, todėl procentų suma nelygi 100.

Daugumos respondentų nuomone, tam kad didėtų visuomenės pasitikėjimas policija bei žmonės jaustųsi saugesni, svarbiausia reikėtų kelti policijos pareigūnų kvalifikaciją, didinti profesionalumą, tobulinti darbuotojų atranką bei keisti santykių su gyventojais pobūdį. Taip pat kaip viena dažniausiai minimų priemonių buvo materialinio aprūpinimo didinimas, techninės bazės gerinimas, pareigūnų skaičiaus didinimas, patruliavimo gerinimas. Šie tyrimo rezultatai parodo, jog respondentai nėra patenkinti policijos santykiais su visuomene ir netgi tai laiko viena pagrindinių nepasitikėjimo šia teisėtvarkos institucija priežasčių.

Baltijos tyrimai „The Gallup organization“ atliko panašią Lietuvos gyventojų apklausą apie policiją. Skirtumas tas, jog šiame tyrime galima pastebėti kitimo tendencijas 2004-2007 metais⁴.

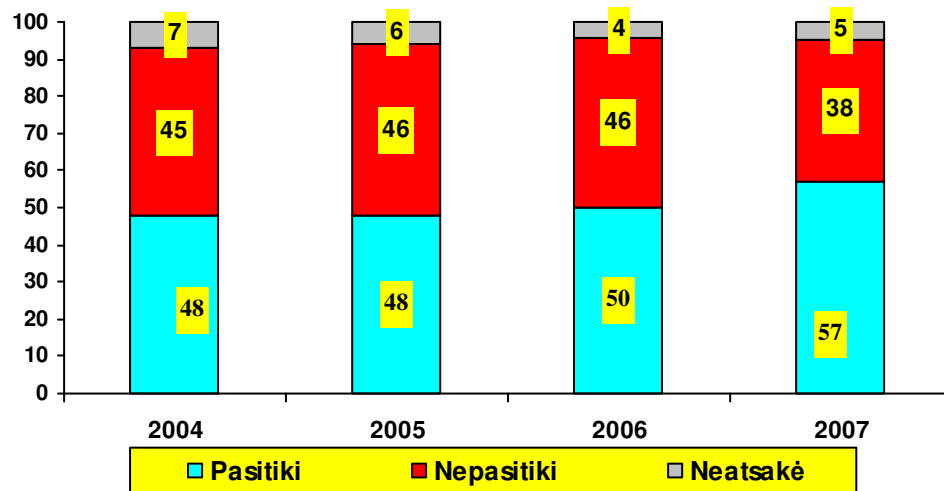
⁴

Naudotas šaltinis prieinamas adresu: http://www.policija.lt/apklausa/Policija-prezentacija%202007_files/frame.htm

Paveikslas 2. Atsakymų į klausimą „Kokie yra policijos santykiai Jūsų gyvenamojoje vietovėje?“ pasiskirstymas (proc.).

Iš pateikto grafiko galima pastebėti, jog gyventojų ir policijos santykių vertinimas 2004-2007 metais išaugo (2004 metais santykius vertino gerai 52% respondentų, o 2007 metaisi – 60%).

Paveikslas 3. Atsakymų į klausimą „Ar Jūs pasitikite policija?“ pasiskirstymas (proc.).

2007 metų tyrimo rezultatai rodo, jog pasitikinčių policija yra daugiau nei pusė respondentų, t. y. 57%. Lyginant tiriamųjų atsakymų pasiskirstymą, galime pastebėti, jog nuo 2004 metų pasitikėjimas policija išaugo (2004 metais pasitikėjimą policija išreiškė beveik 10% mažiau respondentų, nei 2007 metais).

Šie rezultatai parodo, jog tiek pasitikėjimas policija, tiek policijos ir gyventojų santykių vertinimas palaipsniui auga. Ypač ryškus pokytis abiem klausimais pastebimas 2006-2007 metais.

Tyrimė taip pat buvo pateikiami teiginiai apie Lietuvos policijos veiklą ir prašoma pažymėti, kuriais sutinkama ir su kuriais ne.

POLICIJOS VEIKLOS VERTINIMAS

- **Labiausiai sutinkama su šiais teiginiais (sutinkančių proc.):**
- “Policijos pareigūnų išvaizda yra tvarkinga” (76%);
- “Sėkmingas policijos darbas labai priklauso nuo pakankamo finansavimo” (78%);
- “Mažas darbo užmokestis lemia, kad į policiją ateina dirbti atsitiktiniai asmenys” (77%);

- **Mažiausiai sutinkama su šiais teiginiais (nesutinkančių proc.):**
- “Policija išsamiai ir pakankamai informuoja visuomenę apie savo veiklą” (60%);
- “Lietuvoje policijos pareigūno darbas yra gerbiamas” (61%);
- “Aš norėčiau, kad mano vaikas dirbtų policijoje” (60%).

Analizuojant policijos veiklos vertinimą, galime pastebėti, jog nors pasitikėjimas policija palaipsniui auga, tačiau teigiamo įvaizdžio formavimui to nepakanka. Išryškėja respondentų nuomonė apie nepakankamą finansavimą, mažo užmokesčio pasekmes („į policiją ateina dirbti atsitiktiniai asmenys“). Lietuvoje policijos pareigūno darbas vis dar negerbiamas. Esant tokiai situacijai, labai svarbu yra išsiaiškinti, kokias išorinės komunikacijos priemones naudoja policijos komisariatų viešųjų ryšių poskyrių specialistai ir kiek jos naudingos.

8. Lietuvos policijos ryšių su visuomene koncepcija ir jos vykdymas

Pastaruoju metu ištis imta rūpintis policijos įvaizdžiu. 2005 m. Lietuvos generalinis komisaras patvirtino Lietuvos policijos ryšių su visuomene koncepciją, kuri parengta siekiant sisteminti ir optimizuoti informacijos teikimą visuomenei bei atskiram

asmeniui, formuoti visuomenėje ir tam tikrose jos grupėse teigiamą policijos įvaizdį ir skatinti pasitikėjimą policija. Atlikta aplinkos analizė, išsiaiškinti išorės ir vidaus veiksniai.

Koncepcijos aplinkos analizėje teigiama, jog „neretai nutylima, slepiama ar vengiama viešai kalbėti apie neigiamus reiškinius, pasitaikančius policijos darbe. Kartais žinias paskelbia policijos pareigūnai, įstatymo neigalioji to daryti. Informuodami žiniasklaidą apie nusikalstamų veikų tyrimą kai kurie policijos pareigūnai ar net policijos įstaigos netinkamai vertina savo prestižo ar veiklos prioritetų kriterijus. Bendravimas su žiniasklaida dažnai yra ignoruojamas, nesuprantama jo įtaka, siekiama išvengti bet kokio veiklos viešumo. Nors Informacijos teikimo visuomenės informavimo priemonėms reglamentas patvirtintas policijos generalinio komisaro 2001 m. kovo 21 d. įsakymu Nr. 120 ir policijos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės darbą su žiniasklaida iš dalies sunormino ir nustatė tam tikrą tvarką, ši veikla dar nėra pakankamai sisteminga, daug kas daroma stichiškai ir atsitiktinai.“

Plėtojant policijos viešuosius ryšius yra aktualus ryšių su įvairiomis visuomeninėmis organizacijomis, institucijomis užmezgimas, bendradarbiavimo sutarčių su jomis pasirašymas ir abiem pusėms naudingų priemonių numatymas bei įgyvendinimas. Kaip teigiama Lietuvos ryšių su visuomene koncepcijoje, daugelis policijos įstaigų pasirašė tokias sutartis.

Atsižvelgus į Lietuvos policijos veiklos specifiką ir strateginius prioritetus, Lietuvos ryšių su visuomene koncepcijoje siūlytinos tokios tikslinės grupės: Lietuvos bendruomenė, žurnalistai, nevyriausybinės organizacijos, verslininkai ir verslo organizacijos.

Lietuvos ryšių su visuomene koncepcijoje išskirtos stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės.

STIPRYBĖS. Jau vien tai, jog atlikti pirmieji oficialūs sociologiniai tyrimai („Baltijos tyrimai“), auga pasitikinčių policijos veikla gyventojų skaičius yra pagrindinės stiprybės. Taip pat buvo patvirtintas Informacijos teikimo visuomenės informavimo priemonėms reglamentas, Policijos departamente ir kai kuriose kitose policijos įstaigose pradėti kurti ryšių su visuomene padaliniai, patvirtintas Policijos pareigūnų etikos kodeksas, pradėtas darbo su visuomene reglamentavimas. Strateginiuose veiklos planuose nustatomi ir nuolat tobulinami policijos veiklos vertinimo kriterijai, lemiantys piliečių nuomonę apie policiją, strateginis planavimas pradedamas įgyvendinti visais policijos sistemos lygmenimis. Pradėtos rengti metodinės rekomendacijos kaip bendrauti s žiniasklaida, plėtojamas

tarptautinis bendradarbiavimas. Dar viena svarbi stiprybė - visuomeninė konsultacinės policijos tarybos įsteigimas. Taip pat rengiamos ir įgyvendinamos prevencinės programos, policijos įvaizdžiui gerinti sukurtas simbolis Policijos bičiulis Amsis.

SILPNYBĖS: Viena pagrindinių silpnybių, pateikiamų koncepcijoje – tai, jog neatliekama visuomenės informavimo priemonėse skleidžiamos informacijos apie policijos įstaigų veiklą ir pačių policijos įstaigų platinamos informacijos stebėseną ir analizę, taip pat nėra ilgalaikio ryšių su visuomene plano. Padalinių, vykdančių ryšių su visuomene funkcijas metodikų ir mokymų stoka, neparengta bendrų veiksmų koncepcija. Dar viena labai svarbi silpnybė – tai, jog nėra bendros ryšių su visuomene strategijos, sistemos ir organizacinės struktūros. Taip pat dažni policijos pareigūnų tarnybinės veiklos pažeidimai, įtvirtintų policijos pareigūnų etikos normų nesilaikymas, mentalitetas policijos uždarumas, bendradarbiavimo su vietos bendruomene problemos. Nėra prevencinių programų ir joms vykdyti skiriamų lėšų panaudojimo efektyvumo vertinimo kriterijų, nepakankamas prevencinių programų finansavimas. Išskiriama silpnybė, jog Policijos pareigūnai nemoka bendrauti ir bendradarbiauti su visuomene, žiniasklaida, visuomeninėmis organizacijomis ir institucijomis.

GALIMYBĖS: Kaip viena pagrindinių galimybių koncepcijoje nurodomas palankus visuomenės požiūris į policijos demonstruojamą norą keistis, tobulėti, gyventojų pasitikėjimo policija kilimo tendencija, teigiamo policijos įvaizdžio kūrimas ir palaikymas, ryšių su visuomene per visuomenės informavimo priemones palaikymas ir tinkamas jos nuomonės veikimas. Taip pat pareigūnų darbo ir gyventojų aptarnavimo sąlygų gerinimas bei policijos, kaip socialines paslaugas teikiančios institucijos, protegavimas. Dar viena galimybė - policijos įvaizdžio kėlimas bendradarbiaujant su kitomis institucijomis ir visuomeninėmis organizacijomis.

GRĖSMĖS: Pasitikėjimo policija, kaip socialines paslaugas teikiančia institucija, mažėjimas – viena pagrindinių grėsmių. Taip pat atotrūkis tarp policijos ir visuomenės, tarp policijos ir kitų valstybės institucijų bei visuomeninių organizacijų bei atsakomybės už visus socialinius procesus priskyrimas vien tik policijai. Koncepcijoje numatoma dar viena grėsmė - didelis politinių struktūrų noras daryti įtaką policijos veiksmams. Taip pat svarbu būtų apsvaistyti tokias grėsmes kaip žemas policijos sistemos konkurencingumas palyginti su kitomis teisėsaugos institucijomis, mažas policininko profesijos prestižas bei policijos pareigūnų padaromų eismo įvykių ir kitų rezonansinių drausmės pažeidimų gausa.

Tam, kad būtų galima įtvirtinti teigiamas policijos ypatybes, tokias, kaip profesionalumas ir patikimumas, modernumas, atvirumas ir visuomeniškumas, koncepcijoje siūlomi būdai:

1. Policijos pareigūnų komentarai apie policijos darbą, nusikalstamumo dinamiką šalyje.
2. Lietuvos policijos pareigūnų žiniasklaidai perduodama informacija apie sėkmingas operacijas, bylas ir pan.
3. Žiniasklaidos informavimas apie policijos veiklą.

Siekiant išsiaiškinti, kaip realiai yra rūpinamasi policijos įvaizdžiu, ar naudojamos koncepcijoje numatytos komunikacijos priemonės, interviu metu teisėsaugos institucijų atstovams buvo užduoti klausimai, apie tai, kokias išorinės komunikacijos priemones jie naudoja ir kokios, jų manymu, priemonės labiausiai pasitarnautų, keičiant visuomenės nuomonę apie teisėsaugos institucijas bei kriminogeninę situaciją šalyje.

Pagrindinės teisėsaugos darbuotojų išsakytos išorinės komunikacijos priemonės:

- Pranešimai spaudai;
- Informacijos teikimas per radijo stotis;
- Informacijos talpinimas internetiniuose policijos/prokuratūros puslapiuose;
- Spaudos konferencijos;
- Reidai kartu su žiniasklaidos atstovais;
- Iš įvykių filmuota medžiaga;
- Prevencinių programų pristatymai;
- Suvestinės;
- Teikiant informaciją elektroniniu paštu;
- Informaciniai leidiniai;
- Filmai;
- Konkursai, šventės, sąskrydžiai, susitikimai su gyventojais ir pan.

Akivaizdu, jog naudojama dauguma išorinės komunikacijos tiek su žurnalistais, tiek su pačia visuomene priemonių. Tiek ryšių su visuomene koncepcija, tiek pačių teisėsaugos institucijų darbuotojų atsakymai parodo, jog dedama nemažai pastangų, siekiant pagerinti šių institucijų įvaizdį: įkurti viešųjų ryšių poskyriai, 2004 m. atkurtas Lietuvos policijos žurnalas „Policija“, įgyvendinant elektroninės valdžios koncepciją bei siekiant gerinti policijos ir visuomenės bendradarbiavimą, Policijos departamento interneto svetainėje pateikiama visuomenei naudinga informacija, sudarytos galimybės asmenims interneto svetainėje pateikti jiems rūpimus klausimus, atsakymai pateikiami šalia pateikto

klausimo, taip pat platinamos informacinės brošiūros, plakatai. Kaip viena ryšių su visuomene gerinimo ir nusikaltimų prevencijos bei gyventojų saugumo užtikrinimo stiprinimo priemonių yra nacionalinių ir vietinių prevencinių programų, projektų rengimas ir jų įgyvendinimas. Dauguma teisėsaugos institucijų atstovų spaudai teigė, jog savo darbe naudoja šias priemones.

Tačiau reikalingas tolesnis ir efektyvesnis išorinės komunikacijos priemonių naudojimas bei finansiniai ištekliai. Kaip jau minėta teorinėje dalyje, S. Aleksandravičiūtės (2006m.) atlikto tyrimo rezultatai parodė, jog vis dar ne visuose komisariatuose įkurti atskiri ryšių su visuomene poskyriai, ryšių su visuomene specialisto funkcijas atlieka ne profesionalūs pareigūnai, be to šios pareigos jiems yra ne pagrindinės, o tik šalutinės.

Tiriamieji, kalbėdami apie pastangas pagerinti teisėsaugos institucijų įvaizdį, akcentavo pačių darbuotojų profesionalumo gerinimą, atrankos kriterijų svarbą ir kuo dažnesnį susitikimų su visuomene organizavimą. Policijos atstovo spaudai A teigimu, keičiant visuomenės nuomonę apie teisėsaugos institucijas bei kriminogeninę situaciją šalyje, pirmiausia reikėtų tobulinti darbuotojų atranką, į policiją turėtų ateiti tam darbui atsidavę žmonės. Taip pat svarbus, anot jo, teisingas visuomenės švietimas, susitikimai, renginiai, jaunos kartos, kaip nepakančios nusikaltimams ugdymas. Šiuo atveju svarbiausias tampa prevencijos ir viešųjų ryšių pareigūnų darbas. „*Policijai trūksta labai daug ko: profesionalumo, geresnio dalykinio pasiruošimo, materialinio - techninio aprūpinimo ir, svarbiausia, kasmet vis geresnių darbo rezultatų, kad gyventojai matytų, jog pareigūnai tikrai dirba jų labui*” (Policijos atstovas spaudai B)

Prokuratūros atstovės spaudai A nuomone, tik sumažėjęs nusikalstamo skaičius, gerėjanti kriminogeninė situacija, tai yra objektyvių ekonominių, socialinių, kultūrinių sąlygų Lietuvoje gerėjimas gali pakeisti šią situaciją: „*Jokie „piarai“ šioje srityje nepadės, netgi gali pakenkti, kaip buvo su išpūstais Grigaravičiaus reitingais. Į viešųjų ryšių priemonės žiūriu skeptiškai, manau, kad mūsų sistemai gali padėti tik objektyvi, nešališka, nedozuojama informacija.*“

Kriminalinio pobūdžio informacija intriguoja žiūrovus, tačiau visgi nori jie privalo žinoti, kad policija, kuria dažnai nepasitikima, laimėjo, o nusikaltėliai buvo nubausti. Svarbu pareikšti, kad ši pergalė buvo neatsitiktinė. Darbuotojai neturėtų labai girtis, bet ir pernelyg nesikuklinti bei pareikšti, kad nusikaltėliai buvo išaiškinti, nes policijos įstaigai vadovauja kompetentingi vadovai, paprasti pareigūnai yra profesionalai ir nuolat sunkiai dirba kontroliuodami organizuotą nusikalstamumą.

Doc. dr. A. Kiškio nuomone, būtina apie tai kalbėti ir rodyti ne vien teisėsaugos institucijų klaidas, bet ir pasiekimus. Tai viena pagrindinių priemonių, siekiant pagerinti šių institucijų įvaizdį. *„Išsivysčiusiose šalyse sukuriama filmukai, kur, pavyzdžiui, rodoma, kaip policininkas, rizikuodamas savo sveikata ir gal net gyvybe, padeda gyventojams net tokiose situacijose, kuriose jis neprivalo padėti. Pažiūrėjus tokį filmuką (sukurtą Australijoje mačiau Stokholme per seminarą) susidaro įspūdis, kad policininkas – tai pats geriausias pagalbininkas. Filmukas sukurtas taip, kad tiesiog sugraudina. Rodoma, kaip natūraliai žmonės džiaugiasi, dėkoja jam už pagalbą,“* teigia doc. dr. A. Kiškis

Kaip parodė antriniai duomenys, vis dėlto daugiausia informacijos apie policijos veiklą gyventojai gauna iš komercinių televizijos kanalų. Taigi komunikacijos tarp teisėsaugos institucijų ir žiniasklaidos svarbos paneigti neįmanoma. Šiuo atveju labai reikšmingas tampa žurnalistų profesionalumas, korektiškumas, teisinis išprusimas, socialinė atsakomybė, abipusis geranoriškumas ir pasitikėjimas komunikuojant su teisėsaugos institucijomis.

Remiantis antrinių duomenų analize galima teigti, jog pasitikėjimas policija auga. Tai leidžia daryti išvadą, jog viešųjų ryšių poskyrių įsteigimas, internetinių tinklalapių bei kitų išorinės komunikacijos priemonių naudojimas turi įtakos teigiamam teisėsaugos institucijų įvaizdžio formavimui, pasitikėjimo augimui ir viešosios nuomonės apie kriminogeninę situaciją formavimui.

9. REZULTATŲ APTARIMAS

Iš tiesų daugelis tyrimų, atliktų tiek užsienyje, tiek Lietuvoje patvirtino kriminalinės informacijos iškreipimo faktą. Analizuojant šios problemos tiriamųjų vertinimą pastebėta, jog iš visų trijų tikslinių tyrimo grupių žurnalistai labiausiai neigia šį neatitikimą apskritai. Iš vienos pusės to priežastis gali būti nenoras pažvelgti į problemą giliau arba tiesiog savo kaltės pripažinimas. Tačiau tai taip pat leidžia daryti išvadą, jog žurnalistai tiki, jog esama kriminogeninė situacija pateikiama žiniasklaidoje profesionaliai, objektyviai atspindint padėtį šalyje. Tuo tarpu kai kurie teisėsaugos institucijų atstovai žurnalistų darbą ir tokią kriminalinės informacijos iškreipimo galimybę vertina kaip žurnalistų neprofesionalumą, dažną kaitą ir nesigilinimą į patį problemos analizavimą.

Žinoma negalime kaltinti žurnalistų, šiuo atveju yra susidariusi tam tikra vidinė žiniasklaidos ideologija, kuomet kriminalai pateikiami kaip pasilinksminimas,

pramoga, siekiant patenkinti skaitytojų poreikius ir kartu pasiekti didesnę pelną. Tyrimo rezultatai patvirtino tai, jog visuomenės poreikis yra viena kriminalinių publikacijų gausos ir tuo pačiu neatitikimo realiai situacijai priežastis. Galima būtų daryti išvadą, jog einama lengviausiu keliu, siekiant sujaudinti skaitytoją, žiūrovą ar klausytoją. Tačiau užimant eterio laiką bei užpildant spaudos puslapius, galbūt nevertėtų atsižvelgti tik į pačios auditorijos instinktus. Šiuo atveju siekiant pakeisti susidariusią situaciją, reiktų iš esmės pergaltvoti vidinę žiniasklaidos ideologiją. Pastaruoju metu pasitikėjimas žiniasklaida, nors ir yra ganėtinai aukštas, tačiau mažėja. Galbūt tai savaimė šiek tiek pakoreguos naujienų atranką.

Nors abu tyrimo ekspertai, keletas žurnalistų ir teisėsaugos institucijų atstovų spaudai kalbėjo apie komercines kriminalinės informacijos gausos ir neatitikimo priežastis, tam, kad patvirtinti šias sąsajas, reikalingas išsamesnės studijos. A. Dobrynino atliktas tyrimas nepatvirtino šios hipotezės. Tačiau, akivaizdu, jog didelę dalį pelno iš ties sudaro kriminalų skaitomumo bei žiūrimumo reitingai.

Kalbant apie naujienų atranką galima būtų teigti, jog labiausiai nukenčia naujienos, ypač kriminalinės naujienos vertė, kuomet „būtina užpildyti spragą“. Atsiradus kriminalinėms rubrikoms televizijoje, atskiroms skiltims spaudoje bei laidoms per radiją, atsirado ir kasdienė kriminalinių naujienų atranka, ne visada paisant jos reikšmę ir svarbą auditorijai.

Ilgą laiką Lietuvos žiniasklaidoje vyravo palyginti neaukšto profesinio lygio ir nelabai etiški kriminalinių straipsnių ir reportažų standartai: buvo atskleidžiami įtariamųjų ir nusikaltimų aukų vardai bei veidai, pažeidžiami baudžiamojo kodekso principai, pernelyg brutaliai nagrinėjamos nusikaltimų detalės. Susirūpinus šiuo klausimu, daugumos teisėsaugos institucijų atstovų spaudai nuomone, padėtis pagerėjo, tačiau problemos tai neišsprendė – pagrindinė etinė žiniasklaidos ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo dilema tapo ikiteisminės medžiagos atskleidimas, kuomet informacija yra neleistinai paviešinama, atrenkama tai, kas sukelia daugiausia visuomenės dėmesio.

Išanalizavus antrinius duomenis, akivaizdu, jog daugiausia informacijos apie policijos veiklą gyventojai gauna iš komercinių TV kanalų. Todėl labai svarbus tampa ne tik kuo objektyvesnis tokios informacijos pateikimas, bet ir abipusio pasitikėjimo, pagalbos ir bendradarbiavimo tarp žiniasklaidos ir teisėsaugos institucijų tobulinimas. Interviu su teisėsaugos institucijų atstovais parodė, jog iš ties dalis žurnalistų yra nusiteikę prieš pačią sistemą, o tai lemia subjektyvumo ir asmeninių nuostatų egzistavimą, perduodant kriminalinę informaciją visuomenei. Tokie tyrimo rezultatai patvirtina išsikelto hipotezę,

kad kriminalinės tematikos publikacijų gausa žiniasklaidoje stiprina neigiamą teisėsaugos institucijų įvaizdį.

Galimybės tiesiogiai bendrauti ir perduoti informaciją visuomenei yra ribotos. Svarbiausias ir efektyviausias informacijos perdavimo kanalas, kaip parodė tyrimo rezultatai yra žiniasklaida. Tačiau tiesioginis bendravimas taip pat aktualus informacijos perdavimo kanalas, nes policijos akcijų ir renginių atsiranda galimybė tiesiogiai bendrauti su visuomenės nariais.

Giluminių interviu rezultatų analizė parodė, jog per pastarąjį dešimtmetį susirūpinta teisėsaugos institucijų įvaizdžiu, pradėta naudoti daugelį išorinės komunikacijos priemonių ir tai koja kojon žengė su pasitikėjimo šiomis institucijomis, kaip parodė antriniai duomenys, augimu. Todėl galima būtų daryti išvadą, jog teigiamas teisėsaugos institucijų įvaizdžio formavimas, pasirenkant tinkamas išorinės komunikacijos priemones gali sustiprinti visuomenės pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis ir pakeisti viešąją nuomonę apie kriminogeninę situaciją šalyje.

Vienas svarbiausių dalykų, dėl kurio žmonės nepasitiki teisėtvarkos sistema, yra korupcija ir įvairaus pobūdžio piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi. Šios ydos nesvetimos ir policijai. Todėl būtina krizinėse situacijose pademonstruoti, jog be išlygų kovojama su šiomis problemomis. Pareigūnų išsilavinimas ir kvalifikacija, kaip parodė tyrimas taip pat yra aktuali tema. Svarbu įtvirtinti nuostatą, kad policija negaili pastangų šiems dalykams pagerinti ir tai duoda rezultatų.

Teisėsaugos institucijos visa savo veikla privalo deklaruoti ir įgyvendinti sieki tapti atviromis organizacijomis, bendradarbiaujančiomis su visomis visuomenės socialinėmis grupėmis, institucijomis, visuomeninėmis organizacijomis ir pačia visuomene, teikiančiomis kokybiškas paslaugas visuomenei, jai tarnaujančiomis ir nuoširdžiai besirūpinančiomis žmonių saugumu, dirbančiomis dėl žmonių ir tik žmonėms.

IŠVADOS

1. Smurtas viešojoje erdvėje turi poveikį psichologinei būsenai: skatina, ypač vaikus, moko atitinkamai elgtis, moko įvairių agresijos būdų, išliejant susikaupusį pyktį dažniau pasirenkami destruktivūs būdai, mažina jautrumą smurtui aplinkoje, skatina visuotinį baimės jausmo atsiradimą. Kriminalinės tematikos gausą žiniasklaidoje galime laikyti viena iš daugelio nusikalstamumo augimo priežasčių, tačiau tai nėra svarbiausias ar lemiantis faktorius.
2. Nusikalstamų įvykių pateikimas žiniasklaidoje formuoja iškreiptą visuomenės nuomonę apie kriminogeninę situaciją šalyje ir taipogi formuoja neigiamą požiūrį į teisėsaugos institucijas. Visuomenėje susidaro įspūdis, jog nusikalstamumo reitingai šalyje auga, kai tuo tarpu pastarųjų metų statistiniai duomenys rodo nusikalstamumo tendencinę mažėjimą.
3. Atlikto kokybinio tyrimo rezultatai patvirtino teorinėje dalyje suformuluotą išvadą, jog kriminalinės informacijos atranka ir pateikimas neretai remiasi pramoginiais kriterijais. Informacinė funkcija išlieka, ypač siekiant pranešti ir apsaugoti visuomenę, tačiau, pateikiant informaciją apie nusikalstamą įvykį vis dar dominuoja siekis sujaudinti ir šokiruoti.
4. Iškelta hipotezė, jog neatitikimą tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos ir realios kriminogeninės situacijos sąlygoja komercinės priežastys ir visuomenės poreikis. Tačiau siekiant nustatyti komercinių priežasčių svarbą, reikalingi išsamesni tyrimai. Komercinių priežasčių sąsajoms su kriminalinių naujienų gausa ir neatitikimu realiai kriminogeninei situacijai patvirtinti, galėjo turėti įtakos žurnalistų nenoras atskleisti visų motyvų ir interesų, atvirumo stoka.
5. Remiantis tyrimo rezultatais, išskirti pagrindiniai naujienų atrankos kriterijai: aktualumas, lokalumas, naujumas, reikšmingumas ir netikėtumas.
6. Visuomenė pasitiki per žiniasklaidos priemones gaunama informacija - kiekybinių tyrimų analizė atskleidė, jog daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad žiniasklaida objektyviai nušviečia tikrovę, pateikdama informaciją apie policijos darbą. Tai įrodo, jog nors pasitikėjimas žiniasklaida po truputį mažėja, vis tik visuomenė pasitiki ir ganėtinai objektyviai vertina pateikiamą informaciją.
7. Išorinės komunikacijos priemonių naudojimas turi įtakos teigiamam teisėsaugos institucijų įvaizdžio formavimui, pasitikėjimo augimui ir viešosios nuomonės apie

kriminogeninę situaciją formavimui. Tai įrodo 2005 metais sudaryta Lietuvos policijos ryšių su visuomene koncepcija ir jos vykdymas, išorinių komunikacijos priemonių praktinis naudojimas, kurį patvirtino giluminiai interviu ir pasitikėjimo policija tendencingas didėjimas.

8. Nustatyta, jog kriminalinės tematikos publikacijų gausa žiniasklaidoje stiprina neigiamą teisėsaugos institucijų įvaizdį. Šias sąsajas patvirtina tai, jog daugiausia informacijos visuomenė gauna iš komercinių TV kanalų ir dauguma gaunamą informaciją vertina kaip objektyvią, kai tuo tarpu kokybiniai tyrimai parodė, jog žiniasklaida iškreipia realią situaciją, nušviečiant visuomenę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aleksandravičiūtė, S. *Lietuvos policijos išorinės komunikacijos specifika*: magistro darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2006.
2. Altheide L David. "The news media, the problem frame, and the production of fear. *The Sociological Quarterly*, 1997, vol 38, no 4, p. 647-668.
3. Andrejevas, V., Gražulienė, R. *Policijos bendravimas su žiniasklaida*, LTU, 2003, p.9, 12, 15.
4. Andrikiene, L. *Pornografija ir smurtas internete negali būti toleruojami*. 2007. [Žiūrėta 2007m. gruodžio 16d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=20924>>
5. Baltijos tyrimai „The Gallup organization“. *Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją*. 2007. [Žiūrėta 2008 01 05]. Prieiga per internetą:
http://www.policija.lt/apklausa/Policija-prezentacija%202007_files/frame.htm
6. Berkowitz L. *Aggression. Its Causes, Consequences, and Control*. 1993. [Žiūrėta 2007m. spalio 4d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.temple.edu/tempress/titles/berko_reg.html>
7. Bielinis L. *Visuomenė, Valdžia ir Žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*. Vilnius, Eugrimas, 2005., 29psl.
8. Blinstrubas, A., Balčiūnas S. Šiaulių apskrities gyventojų viešosios nuomonės apie policijos veiklą tyrimo statistinė ataskaita. Šiauliai, 2007. [Žiūrėta 2008 01 06]. Prieiga per internetą:
<http://www.policija.lt/siauliuapk/dokumentai/tyrimo_apie_policija_ataskaita.doc>
9. Chapman, B., Mirrlees-Black C., Brawn C. Improving public attitudes to the Criminal Justice System: The impact of information. *Home Office Research, development and Statistics Directorate*, 2002.
10. Chermak, S., McGarrell, E., Gruenewald, J. Media coverage of police misconduct and attitudes toward police. *An International Journal of Police Strategies & management*, 2006, vol. 29 no. 2, p. 261-281
11. Dagytė, I. *Integruotos komunikacijos teoriniai pagrindai*: paskaitų konspektas. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2007.
12. Dobryninas, A. *Virtuali nusikaltimų tikrovė*. Vilnius, 2001, p. 12-13, 76, 159-161.
13. Dovidaitis, D. *Pasaulinė visuomeninių organizacijų patirtis nusikalstamumo prevencijoje*. 2006. [Žiūrėta 2007m. spalio 15d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.nplc.lt/pr12/pr12-1.doc>

14. Dowler, K. Comparing American and Canadian Local Television Crime Stories: A Content Analysis. *Canadian Journal of Criminology & Criminal Justice*. 2004
15. Edelman, M. The Politics of Misinformation. 2001. P. 5, 74-76.
16. Feilzer, Martina Yvonne. Criminologists make news? Providing factual information on crime and criminal justice through the weekly newspaper column. *Crime Media Culture*, 2007; 3; 285.
17. Galiauskas J. C. *Smurto atvaizdai ir atvaizdų smurtas*, 2007. [Žiūrėta 2007m. lapkričio 8d]. prieiga per internetą: <http://www.vtv.lt/naujienos/virtualios-visuomenes-komentarai/j.-c.-galiauskas-smurto-atvaizdai-ir-atvaizdu-sm.html>
18. Gauntlettas, D. "10 trūkumų „žiniasklaidos poveikių“ modelyje" 2006. [Žiūrėta 2007 m. spalio 15d]. Prieiga per internetą: <http://www.balsas.cc/modules.php?name=News&file=print&sid=100> >
19. Glosnienė, A. *Ryšių su visuomene ABC bibliotekininkams* : mokomoji knyga, Vilnius, 1999, 19, 31 p.
20. Groebel, J. *The UNESCO Global Study on Media Violence*. 1998. [Žiūrėta 2007m. spalio 4d]. Prieiga per internetą: <http://www.hinifoto.de/gaming/unesco.html>.
21. Gudaitis, R. *Kai kurie smurto žiniasklaidoje atspindžių aspektai*. 2006, pranešimas konferencijoje „Smurtas šeimoje – žmogaus teisių pažeidimas“
22. Gudaitis, A. 2005-2006 metų analitinė apžvalga "Visuomenės informavimo demokratinės kultūros plėtros gairės" ir 2006 metų veiklos ataskaita Kaunas, 2007
23. Gudaitis, R. *Visuomenės informavimo demokratinės kultūros plėtros garės (III). Perkamos žiniasklaidos objektyvumas*. 2007. [Žiūrėta 2007m. gruodžio 4d]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/62927>
24. Innes, M. The Media as an Investigative Resource in Internet Enquiries. *Brit. J. Criminol.*, 1999, vol. 39, no. 2
25. Kiškis, A. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija: *Jurisprudencija*, 2004, t. 59(51); 39–53.
26. Lietuvos žurnalistų sąjunga. *Pasaulis pagal "Pavojingą zoną"*. 2004m., [žiūrėta 2007m, spalio 15d.]. Prieiga per internetą: http://www.lzs.lt/about.php?id=404&type=news&page_menu=1.
27. Lietuvos žurnalistų sąjunga. „Visuomenės interesas“: Ar griežtesnė žiniasklaidos priežiūra apsaugotų Lietuvą nuo dorovės nuopolio? 2005. [Žiūrėta 2007 spalio 29d]. prieiga per internetą:

<http://www.lzs.lt/about.php?id=643&type=news&page_menu=1>

28. Lietuvos policijos ryšių su visuomene koncepcija, patvirtinta Lietuvos policijos generalinio komisaro Vytauto Grigaravičiaus 2005m., įsakymo nr. 5-V-317.
29. Lippmann, W. *Public opinion*, 1922, p. 29-35.
30. Miller, K. (2005). Communication theories: perspectives, processes, and contexts, p. 151-165.
31. Naylor, B. Reporting Violence in the British Print Media: Gendered Stories. *The Howard Journal*, 2001, Vol. 40, No 2, Mau, p. 180- 194.
32. Randall, D. *Universalus žurnalistas*, 2005, 25-29 psl.
33. Raymond, L. Research on media imitation. *British Columbia Film Classification Office*, 2003.
34. Rimkevičius, M. *Smurtas prieš nepilnamečius Lietuvos regioninėje spaudoje*: magistro darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2004.
35. Stangals, W. *Social Learning Theory of Albert Bandūra*. 1998. [Žiūrėta 2007 spalio 4d]. Prieiga per internetą:
<<http://paedpsych.jk.uni-linz.ac.at:4711/LEHRTEXTE/Bandura.html>>
36. Urbonas V. *Žurnalistikos pagrindai*. Klaipėda, 2007, 90psl.
37. Valackienė, A. *Sociologinis tyrimas*. Kaunas, 2004, p. 31.
38. Vaitkūnienė, E. *Publikacijų kriminalinėmis temomis specifika Lietuvos spaudoje*: magistro darbas. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2002.
39. Verslo žinios. *Teisiniai interneto svetainės kūrimo aspektai: į ką atkreipti dėmesį*. 2004-01-08, V, Nr. 4, Karjera ir vadyba, Nr. 1, 6p.
40. Žižienė, E. Ar surasime priešnuodį nuo smurto viruso? *Krikščioniškos minties, kultūros ir visuomenės laikraštis*, 2002. [Žiūrėta 2007m. spalio 18d]. prieiga per internetą:
<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20021115/visu_01.html>
41. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija [Žiūrėta 2007 12 10] Prieiga per internetą:
<<http://www.lzlek.lt/index.php?lang=1&sid=370>>
42. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. [Žiūrėta 2007 12 10] Prieiga per internetą:
<http://www.hrmi.lt/downloads/structure//Zmogaus_teisiu_ir_pagrindiniu_laisviu_apsaugos_konvencija.pdf>

Klausimai žurnalistams

1. Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą? Kas turėjo daugiausia įtakos kriminalinės tematikos gausėjimui žiniasklaidoje apskritai?
2. Kaip Jūsų manymu kito žiniasklaidos funkcijos per pastarąjį dešimtmetį?
3. Kiek metų dirbate kriminalinės tematikos srityje?
4. Kokia tema, Jūsų manymu, labiausiai domina skaitytoją (politika, kriminalai, ekonomika, kultūra sportas ir pan.)?
5. Kokiais kriterijais vadovaujasi Jūsų laikraštis atsirenkant temas pirmiesiems puslapiams? Kokie pagrindiniai redaktoriaus reikalavimai?
6. Nupasakokite pagrindinius antraščių reikalavimus.
7. Kaip kito reikalavimai šios srities straipsniams, naujienoms bėgant laikui?
8. Kokie yra pagrindiniai informacijos šaltiniai Jūsų darbe? Kodėl?
9. Kaip vyksta bendradarbiavimas su teisėsaugos institucijų pareigūnais, ar dažnai kyla sunkumų siekiant gauti reikalingą informaciją?
10. Kokias nusikaltimo detales siekiate išsiaiškinti rinkdamas (-a) informaciją?
11. Kokie yra naujienų atrankos principai Jūsų darbe?
12. Patvirtinkite arba paneikite teiginį, jog naujienų atranka vyksta, remiantis pramoginiais kriterijais.
13. Ką laikote vertinga naujiena?
14. Kaip dažnai tenka susidurti su etinėmis dilemomis? Kaip jas sprendžiate?

Klausimai teisėsaugos institucijų ryšių su visuomene specialistams

1. Kokios, Jūsų manymu yra pagrindinės priežastys, nulėmusios smurto tematikos paplitimą žiniasklaidoje? Kodėl?
2. Kaip vyksta bendradarbiavimas su žurnalistais? Su kokiais sunkumais susiduriate?
3. Kaip pateikiate žurnalistams informaciją? Su kokiais jų reikalavimais/pageidavimais dažniausiai susiduriate? Kokios nusikaltimo detalės labiausiai rūpi žurnalistams?
4. Ar teko pastebėti Jūsų pateiktos informacijos iškraipymą žiniasklaidoje?
5. Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą?
6. Kiek laiko dirbate šioje srityje?
7. Kaip kito bendradarbiavimas su žurnalistais bėgant laikui? Kaip kito jų pageidavimai, požiūris?
8. Kokias išorinės komunikacijos priemones dažniausiai naudojate savo darbe (pranešimai spaudai, prevencinių programų pristatymai, suvestinės ir pan.)?
9. Kaip Jūsų nuomone keitėsi teisėsaugos institucijų įvaizdis per pastarąjį dešimtmetį?
10. Kokios priemonės, Jūsų nuomone labiausiai pasitarnautų, keičiant visuomenės nuomonę apie teisėsaugos institucijas bei kriminogeninę situaciją šalyje?

11. Kokios priemonės pagerintų teisėsaugos institucijų ir žurnalistų bendradarbiavimą?
12. Ar esti atvejų, kai kriminalistai panaudoja žiniasklaidą kaip priemonę nusikaltimo bylos tyrimui?
13. Ar esti atvejų, kai kriminalistai panaudoja žiniasklaidą kaip priemonę nusikaltimo bylos tyrimui?

Klausimai ekspertams

1. Kokios, Jūsų manymu yra pagrindinės priežastys, nulėmusios smurto tematikos paplitimą žiniasklaidoje? Kodėl?
2. Jūsų manymu, nusikalstamumas Lietuvoje pastaraisiais metais tendencingai didėjo ar mažėjo?
3. Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą?
4. Kaip apibūdintumėte žiniasklaidos poveikį visuomenės nuomonei apskritai?
5. Kokią įtaką, Jūsų manymu, viešosios nuomonės formavimui daro kriminalinių naujienų antplūdis žiniasklaidoje?
6. Kokį poveikį žmonių sveikatai, elgesiui, nuotaikai turi smurto, nusikaltimų pateikimas ar netgi propagavimas žiniasklaidoje?
7. Ar kriminalinės tematikos paplitimą žiniasklaidoje galima laikyti viena iš priežasčių, paskatinusių nepilnamečių nusikalstamumo augimą?
8. Kaip manote, kokių priemonių turėtų imtis teisėsaugos institucijos, keičiant visuomenės nuomonę tiek apie kriminogeninę padėtį šalyje bei gerinant teisėsaugos įvaizdį šalyje?
9. Su kokiais etiniais pažeidimais dažniausiai susiduriate, vertinant žiniasklaidoje pateikiamą kriminalinę informaciją?

Priedas nr. 2

Žurnalistų atsakymai

Žurnalistė A

1. Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą? Kas turėjo daugiausia įtakos kriminalinės tematikos gausėjimui žiniasklaidoje apskritai?
Paprasčiausia būtų atsakyti, kad žiniasklaida tenkina auditorijos poreikius. T.y. jei yra kas skaito apie nužudymus ir kitas baisybes, visada atsiras, kas tokią informaciją pateiks. Tačiau iš tiesų aš norėčiau paprieštarauti, kad žiniasklaida stipriai iškreipia kriminologinę situaciją. Juk straipsniuose pasirodantys pranešimai nėra sugalvoti. Tai tikrai nutikusios istorijos. Todėl dėl to, kad tokio pobūdžio informacijos gausėja žiniasklaidoje iš dalies "kalta" pati visuomenė - įvykių nemažėja, juos noriai skaito/žiūri/klauso, todėl tokių naujienų pagausėjo.
2. Kaip Jūsų manymu kito žiniasklaidos funkcijos per pastarąjį dešimtmetį?
Pastaraisiais metais žiniasklaida geriausiai vykdo vieną funkciją - skatina pramogauti. Kitos funkcijos (šviečiamoji, etc.) liko toli užnugaryje.
3. Kiek metų dirbate kriminalinės tematikos srityje?
Iš tikrųjų tai aš nesu specializavusi vien šioje srityje :) Tačiau dažniau ar rečiau tokios tematikos publikacijas rašau jau penkerius metus.
4. Kokia tema, Jūsų manymu, labiausiai domina skaitytoją (politika, kriminalai,

- ekonomika, kultūra sportas ir pan.)?)
Pirmiausia reikėtų atskirti, kieno skaitytoją? L.T. - bulvaras, kriminalai, "Atgimimo" - politika, socialinės tematikos aktualijos. Jei kalbame konkrečiai apie "15min", tai tyrimai rodo, kad mažiausiai mūsų skaitytojams rūpi politika, dėl to jos ir mažiausia :) Labai gaila, bet kriminalai daugeliu atveju dominuoja.
5. Kokiais kriterijais vadovaujasi Jūsų laikraštis atsirenkant temas pirmiesiems puslapiams? Kokie pagrindiniai redaktoriaus reikalavimai?
Tema turi būti aktuali to miesto (mano atveju - Kauno) gyventojams. Žodžiu - vienas pagrindinių kriterijų - lokalumas. Taip pat auditorija - konkreti tema neturi dominti tik vienos kurios nors srities atstovus, ji turi būti bendra (kiek tai įmanoma) naujiena/įdomybė/problema.
  6. Nupasakokite pagrindinius antraščių reikalavimus.
Jos turi atkreipti dėmesį, skatinti perskaityti straipsnį. Taip pat trumpos. Pvz., "Gal kavos?" - neseniai buvusio straipsnio apie pasimatymų tradicijų kitimą antraštė.
  7. Kaip kito reikalavimai šios srities straipsniams, naujienoms bėgant laikui?
Tikriausiai turite omenyje, kriminalinės tematikos straipsniams? Jei taip, tai jie per tą laiką, kol dirbu "15min" mažai pasikeitė. Mes stengiamės vengti subjektyvumo, pagrindinis tikslas - pateikti faktiškai teisingą informaciją, su kuo mažiau interpretacijų. Vengiame vertinimų, tiesa, tam tikrais atvejais (pvz., prie rezonansinių temų) vertinimus "leidžiame" atlikti specialistams. Tačiau žurnalisto nuomonės neturi būti.
  8. Kokie yra pagrindiniai informacijos šaltiniai Jūsų darbe? Kodėl?
Patys įvairiausi. Jei kalbame apie kriminalinius įvykius, tai pagrindiniai šaltiniai yra visos miesto operatyvinės tarnybos (policija, ugniagesiai, greitosios pagalbos tarnyba), su kuriais kasdien palaikome ryšį (jie mums siunčia pranešimus el. paštu, skambina telefonu, mes patys jiems skambiname ir pan.), skaitytojai (nemaža dalis info. "ateina" per juos), taip pat mūsų kolegos, mes patys (vaikštome ir "ieškome" naujienų :)).
  9. Kaip vyksta bendradarbiavimas su teisėsaugos institucijų pareigūnais, ar dažnai kyla sunkumų siekiant gauti reikalingą informaciją?
Bendravimas vyksta per atstovus spaudai arba Viešųjų ryšių poskyrius. Problemų kyla kone kasdien. Ypač, kai reikia gauti informaciją, jau po institucijų darbo laiko. Tokiu atveju gelbsti asmeninės pažintys.
  10. Kokias nusikaltimo detales siekiate išsiaiškinti rinkdamas (-a) informaciją?
Kuo daugiau detalių, tuo tikslesnis ir tikresnis istorijos atspindėjimas. Mus, kaip žurnalistus, domina visos įmanomos detalės. Tačiau viešai skelbiame tik tas, kurias leidžia pranešti institucijų atstovai. Priešingu atveju galima pakenkti tyrimui.
  11. Kokie yra naujienų atrankos principai Jūsų darbe?
Kaip jau minėjau, naujienos aktualumas tiksliniam skaitytojui, lokalumas, pačios naujienos "šviežumas".
  12. Patvirtinkite arba paneikite teiginį, jog naujienų atranka vyksta, remiantis pramoginiais kriterijais.
Kai kuriais atvejais - taip, kai kuriais - ne. Priklauso nuo publikacijos tematikos.
  13. Ką laikote vertinga naujiena?
Čia reikia pavyzdžių? :) Vertinga naujiena yra ta, kuri skatina diskusiją. Kurį perskaičius, kyla dar daugiau klausimų ir noras rasti atsakymų į juos. O jei kalbame apie konkrečius pavyzdžius, tai naujiena gali būti patys įvairiausi dalykai, svarbiausia, atrasti įdomų požiūrio kampą į juos.
  14. Kaip dažnai tenka susidurti su etinėmis dilemomis? Kaip jas sprendžiate?

Neretai. Vadovaujamės asmeniniais moralės principais, redakcijos politika ir profesine etika. Džiaugiuosi, kad "15min" nesivaiko vienadienių sensacijų, todėl tokios problemos, kai tenka "perlipti" per save yra labai retos dabartiniame mano darbe.

Žurnalistė C:

Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą?

- Aš nepastebiu neatitikimo tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyse. Gyventojai informuojami plačiau apie visus policijoje, pasienio tarnyboje, muitinėse įregistruotus reikšmingesnius įvykius, o mažiau reikšmingi tik paminimi. Tikrai netvirtinčiau, kad Lietuvoje žiniasklaida išpučia kriminogeninę situaciją arba sąmoningai iškreipia faktus, aprašo tai, ko nebuvo.

Kiek metų dirbate kriminalinės tematikos srityje?

- Dvidešimt metų.

Kokiais kriterijais vadovaujasi Jūsų laikraštis atsirenkant temas pirmiesiems puslapiams? Kokie pagrindiniai redaktoriaus reikalavimai?

- Pagrindinis kriterijus – tema turi būti įdomi skaitytojams, reikšminga ir nauja. Redaktoriaus reikalavimai – tema turi būti parašyta įdomiai, aiškiai, suprantamai, faktai privalo būti patikrinti

Nupasakokite pagrindinius antraščių reikalavimus.

- Antraštė turi būti trumpa, įtaigi, vaizdinga, patraukianti skaitytojo dėmesį. Priklausomai nuo to, kiek vietos skirta rašiniui, gali būti reikalavimas, kad antraštėje nebūtų daugiau nei 3 ar keturi žodžiai.

2. Kaip kito reikalavimai šios srities straipsniams, naujienuoms bėgant laikui?

- Kriminalinių naujienų skyriaus žurnalistai dažniau aprašo ne tik patį nusikaltimą, o ir susitinka su įvykio dalyviais, liudininkais, bendrauja su aukų artimaisiais. Tokie rašiniai turi didesnę auklėjamąją, prevencinę reikšmę, kadangi skaitytojai suvokia, jog nelaimė gali atsitikti bet kuriam iš mūsų. Pastaruoju metu vengiama spausdinti vaikų nuotraukas, dažnai neminimi net jų vardai ir pavardės. Suaugusiųjų pavardės minimos, tačiau įtariamieji nusikaltimo padarymo taip ir vadinami – įtariamaisiais. Aukų veidai kartais uždengiami tinkleliu, kad nebūtų atpažįstami.

3. Kokie yra pagrindiniai informacijos šaltiniai Jūsų darbe? Kodėl?

- Rašant kriminaline tematika pirmas informacijos šaltinis yra policijos suvestinės, kurios prieinamos kiekvienam žurnalistui, o taip pat įvairių tarnybų spaudos pranešimai. Pastaruosius keletą metų suvestinėse nurodomi tik inicialai, o pavardės – ne. Todėl žurnalistams tenka sugaišti daug laiko bandant išsiaiškinti aukų ir jų skriaudikų pavardes. Tai atima labai daug laiko ir pastangų. Išsiaiškinus pavardes kiekvienas žurnalistas peržvelgia savo duomenų bazę, ieškodamas, ar nebuvo šis asmuo paminėtas anksčiau. Taip pat ieškoma internete, visose įmanomose duomenų bazėse. Jei įvykis reikšmingas – susisiekiama su artimaisiais, kad būtų išklaudyta jų įvykio versija.

4. Kaip vyksta bendradarbiavimas su teisėsaugos institucijų pareigūnais, ar dažnai kyla sunkumų siekiant gauti reikalingą informaciją?

- Oficiali informacija – suvestinės ir spaudos pranešimai yra prieinami kiekvienam. Atliekant gilesnį tyrimą kyla labai daug sunkumų. Vis sunkiau gauti informaciją

apie įvykio detales, pareikštus kaltinimus. Ne kiekvienam žurnalistui pavyksta surasti daugiau informacijos, nei nurodyta suvestinėse.

5. Kokias nusikaltimo detales siekiate išsiaiškinti rinkdamas (-a) informaciją?

- Rinkdamas informaciją žurnalistas nesiekia išsiaiškinti nusikaltimo detalių – tai atlieka pareigūnai, jie tam turi įgaliojimus, o žurnalistas neturi teisės atlikti ikiteisminį tyrimą, apklausti žmonių, rinkti įrodymus. Todėl žurnalistas gali tik aprašyti įvykį. Paprastai stengiamasi kuo tiksliau aprašyti, kaip įvyko nusikaltimas, jeigu tai pasikartojantis nusikaltimas – prisimenami kiti panašūs atvejai. Apibūdinami nusikaltėliai, jeigu apie juos randama informacijos.

6. Kokie yra naujienų atrankos principai Jūsų darbe?

- Naujiena turi būti šviežia, svarbi, reikšminga, įdomi, naudinga.

7. Ką laikote vertinga naujiena?

- Vertinga naujiena yra tokia, kuri pirmiausia šviežia, įvykusi neseniai, geriausiai šiandien. Antra, ji turi būti niekam kitam nežinoma – ekskluzyvas. Ji turi būti reikšminga arba įdomi. Tarkim, tai, kad Seimas šiandien priėmė įstatymo pataisas yra šviežia informacija ir reikšminga, tačiau neįdomi. Tai jų kasdienis darbas. Bet jeigu sužinoma, kad Seimas priėmė įstatymo pataisas, kurios leidžia parduoto verslo grupei Gedimino pilį – tai jau ir šviežia, ir įdomi informacija, net jei ją aprašys visi kiti leidiniai.
- Skaitytojai labai domisi kriminalinėmis publikacijomis. Štai "Lietuvos Žinių" 2007 metu internete dažniausiai skaitomos temos: pirma vieta - "Dienos temos", antra vieta - "Kriminalines paraštes", trečia vieta - "Orai ir horoskopai". Pirmas tris vietas užėmusios tematikos skaitytojų skaičius beveik lygus. O štai "Verslas" atsidūrė 10 vietoje, "Pasaulis" 11-je, "Sportas" - 13-je. Ką jau kalbėti apie "Kultūrą", stabiliai užimančią paskutiniąsias vietas.
- Dar siek tiek apie kriminalinių publikacijų gausą: Didžioji dauguma Lietuvos laikraščiu išsilaiko patys, negauna jokios dotacijos iš valstybes, išskyrus keletą kultūros ir politikos leidinių. Taigi tam, kad laikraštis gyvuotų, jis turi būti skaitomas. O labiausiai skaitomi kriminalai. Taip visada buvo ir visada bus. Manau, kad niekada nebegrįš sovietmetis, kai buvo nutylimos lėktuvų katastrofos, geležinkeliu avarijos, sprogimai chemijos gamyklose, žiaurūs nužudymai ir kanibalizmas, kad tik tai nekenktu sovietu šalies įvaizdžiui. Žurnalistai patys nesugalvoja nusikaltimų - jie juos tik aprašo. Spauda tėra veidrodis, kuris atspindi gyvenimą. Žurnalistai kruopščiai tikrina faktus, aš nežinau nei vieno atvejo, kai tyčia buvo iškraipyti faktai. Tačiau kartais žurnalistus suklaidina policijos pareigūnai, kartais įvyksta klaidų ko nors nesupratęs, tarkime, supainiojus pavardes, arba paskubėjus.

"Lietuvos žinios", išanalizavusios kelis moksleivių mergaičių išprievartavimo Vilniaus rajone atvejus paskelbė, kad panašu, jog siautėja maniakas. Policija paneigė šią prielaidą. O dar po metų buvo sulaikytas vyriškis, prievartavęs nepilnametes. Laikraštyje aprašytas būdas, kad jis įsiviliodavo mergaites i automobili pažadėjęs pavėžėti iki namų, pasitvirtino. Maniako braižą spauda buvo aprašiusi, perspėjo tėvus ir moksleives, kad nesutiktų būti pavežamos pakeliui iš mokyklos. Tikiu, kad kai kam tai padėjo išvengti smurto. Sutinku, kad žiaurios nužudytųjų nuotraukos - tikrai problema. Jos labai įtaigios, tai faktas. Jos gąsdinančios - tai irgi faktas. Pasaulio agentūros platina nuotraukas iš karo veiksmų zonų - tikrai baisias nuotraukas, lavonų krūvas. Manau, kad to reikia - pamatę, žmonės geriau supranta, kas yra žiaurumas. Bet reikėtų tam tikro saiko jausmo dėl neigiamas emocijas sukeliančių nuotraukų. Tik kas nustatys, kiek tokiu nuotraukų galima spausdinti per savaite? Ar per mėnesį? Tačiau diskusija bet koku atveju yra geras dalykas.

Žurnalistas B

1. Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą? Kas turėjo daugiausia įtakos kriminalinės tematikos gausėjimui žiniasklaidoje apskritai?

Žiniasklaidoje pateikiama informacija yra atrenkama pagal, tai, ar ji bus įdomi skaitytojui ar žiūrovui. Galbūt dėl to ir gaunasi tam tikras neatitikimas. Gausėjimui didžiausią įtaką turi auditorijos poreikiai – lietuviškas žmonių mentalitetas.

2. Kaip Jūsų manymu kito žiniasklaidos funkcijos per pastarąjį dešimtmetį? Funkcijos priartėjo prie žmonių poreikių – žinojimas, pagalba jiems.
3. Kiek metų dirbate kriminalinės tematikos srityje?

Trejus

4. Kokia tema, Jūsų manymu, labiausiai domina skaitytoją (politika, kriminalai, ekonomika, kultūra sportas ir pan.)?

Neįmanoma išskirti vienos temos. Tačiau bene labiausiai domina kriminalinės temos.

5. Kokiais kriterijais vadovaujasi Jūsų laikraštis atsirenkant temas pirmiesiems puslapiams? Kokie pagrindiniai redaktoriaus reikalavimai?

Temos aktualumas, įdomumas ir artumas paprastam žmogui.

6. Nupasakokite pagrindinius antraščių reikalavimus.

Turi „priversti“ skaitytoją perskaityti tą straipsnį (turi sudominti, intriguoti). Antraštė yra viena svarbiausių straipsnio dalių.

7. Kaip kito reikalavimai šios srities straipsniams, naujienoms bėgant laikui?

Pastaruoju metu pasakojimas turi būti kuo gyvesnis, turi būti kuo daugiau realių detalių ir žmonių skausmo.

8. Kokie yra pagrindiniai informacijos šaltiniai Jūsų darbe? Kodėl?

Įvairių tarnybų darbuotojai, bendrovių arba institucijų viešųjų ryšių padaliniai ir mano kolegos iš kitų leidinių ar televizijų.

9. Kaip vyksta bendradarbiavimas su teisėsaugos institucijų pareigūnais, ar dažnai kyla sunkumų siekiant gauti reikalingą informaciją?

Bendravimas vyksta dažniausiai per atstovą spaudai, tačiau kuo dažniau stengiuosi bendrauti tiesiogiai su atsakingais pareigūnais, nes bendraujant su atstovais, informacija būna labai skurdi.

10. Kokias nusikaltimo detales siekiate išsiaiškinti rinkdamas (-a) informaciją?

Visas.

11. Kokie yra naujienų atrankos principai Jūsų darbe?

Renkuosi pagal tai, ar tai bus įdomu skaitytojui.

12. Patvirtinkite arba paneikite teiginį, jog naujienų atranka vyksta, remiantis pramoginiais kriterijais.

Iš dalies sutinku, nes žmogui turi būti įdomu skaityti straipsnį.

8. Ką laikote vertinga naujiena?

Tai naujiena, kuri ją perskaičiusiam žmogui duos naudos.

9. Kaip dažnai tenka susidurti su etinėmis dilemomis? Kaip jas sprendžiate?

Tenka neretai. Šiais atvejais stengiuosi būti kuo objektyvesnis ir kuo daugiau įsigilinti į visas aplinkybes.

Žurnalistė D

1. Atsiprašau, bet nesupratau pirmojo klausimo esmės.
2. Žurnalistė esu daugiau kaip 15 metų, tiek pat rašau ir kriminalinėmis temomis.
3. Pirmieji puslapiai skirti visuomenei svarbioms naujienoms, aktualijoms. Svarbiausia, kad informacija būtų teisinga, pateikiama aiškiai, suprantamai.
4. Antraštės – informatyvios, atitinkančios maketavimo reikalavimus.
5. Dirbau laikraščiuose, kur buvo laikomasi klasikinių informacijos pateikimo principų. Ta pati informacija vienaip bus pateikiama bulvariniame leidinyje, kitaip – šalies dienraštyje, nes abu leidiniai turi skirtingus uždavinius: vienas -- informuoti visuomenę, kitas – informuoti ir linksminti (ar intriguoti).
6. Jei turime omenyje kriminalinius įvykius, jų pirmas šaltinis – Policijos departamento įvykių suvestinės, rajonų policijos komisariatų darbuotojai, prokuratūros, teismų atstovai.
7. Informacija sunkiau gaunama savaitgaliais, kai nedirba atstovai spaudai. Tokiu būdu, informacija apie įvykį gali būti trumpa, neišsami. Įvykio detalėms atskleisti paprastai yra kalbinami įvykio liudininkai ar dalyviai.
8. Jei informacija renkama trumpai žiniai apie įvykį, jokių nusikaltimo detalių nesiaiškinu, nes tai tyrėjų darbas. Žurnalistės darbas – remiantis tyrėjų duomenimis tiksliai įvardyti nusikaltimą, įtariamuosius ir kt. su įvykiu susijusius faktus. Jei informacija renkama probleminiam ar tiriamajam straipsniui – atitinkamai pasirenkami ir respondentai bei dokumentinė medžiaga.
9. Naujienos svarbios tiek, kiek jos svarbios visuomenei. Tą suvokimą kiekvienas žurnalistas turi išsiugdyti.
10. Atsakymas tas pats kaip ir “9”.
11. Nelabai aišku, ką norėjote paklausti. Bet galiu pasakyti, kad bet kokių keblumų išvengti pavyksta griežtai laikantis žurnalistinės etikos.

Žurnalistė E

Aš nemanau, kad atitikimas yra labai didelis. Galbūt toks įspūdis susidarė, atsiradus atskiroms kriminalų rubrikoms, kad ta informacija nebėra talpinama bendrose naujienose, ji išskiriama ir taip tampa ryškesnė. Visa informacija, susijusi su kriminalais yra viena iš sudėtingiausiai gaunamų informacijų. Tai labai sunkiai prieinama informacija, į kurią reikia įdėti daugiausia darbo. Galiu pateikti paprastą pavyzdį, kaip Lietuvos radijuje buvo bandoma nutraukti ar tiesiog pakęsti transliacijos laiką kas rytą transliuojamą valandinę laidą apie kriminalus, po to sulaukiama daugybės pasipiktinusių ir nusivylusių klausytojų skambučių. Manau, kad žmonėms jau įprasta girdėti visas naujienas apie padarytus nusikaltimus, tai jau tapo tradicija. Ta vadinamoji „liūdnoji“ kronika tapo neatskiriama laikraščio dalis. Iš pačių žurnalistų pusės, tikslas yra pranešti, informuoti visuomenę apie visai šalia jų vykstančius įvykius ir galbūt netgi apsaugoti juos (pvz.: ateina pas močiutę apsimesčius ir teigia kad dėl euro įvedimo jūs turite mums parodyti kiek šiuo metu turite litų, mes turime surinkti šią informaciją ir močiutės pinigai vagiami, tai būtina žinoti visuomenei, ko ji gali tikėtis ir kaip reikėtų apsaugoti).

Pagrindiniai šaltiniai yra teisėsaugos institucijų suvestinės. Taip pat patys žurnalistai, kolegų neretai tampa šaltiniai. Pastaruoju metu nemažai informacijos suteikia žiūrovo, atsiųsdami filmuotą medžiagą mobiliaisiais telefonais, ar kitomis priemonėmis.

Pagrindinė problema bendraujant su teisėsaugos institucijų atstovais, yra neteikimas informacijos, ypač kas liečia rimtesnius, rezonansinius įvykius. Žinoma jų darbo specifika neleidžia komentuoti ikiteisminių įvykių, tačiau kartais susidaro įspūdis, kad tai sukuriama perdėtai ir dirbtinai.

Pagrindinės detalės yra laikas, nusikaltimo vieta, nukentėjusysis, ar jau žinomi įtariamieji. Labai svarbu yra išsiaiškinti nusikaltimo priežastis, nukentėjimo laipsnis, mastas. Pagrindiniai aspektai, pagal kuriuos yra atrenkamos naujienos, tai laikas, nes svarbiausias naujienos principas ir yra pats naujumas bei padaryta žala, nuostolis, kokio masto tai nusikaltimas.

Žurnalistas F

1. Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą? Kas turėjo daugiausia įtakos kriminalinės tematikos gausėjimui žiniasklaidoje apskritai?

Neatitikimas labiausiai formuojasi, kadangi žurnalistai visų pirma gauna informaciją iš policijos suvestinių, kuriose ta informacija pateikiama itin trumpai, nenusakomos pavardės, be to dažnai keičiasi informacija vėliau, vykdam tyrimą. Pasitaiko tokių dalykų, kai ne tiksli informacija papuola į žiniasklaidą, tarkim nepatvirtintas įtariamasis žiniasklaidos atstovų pateikiamas kaip vienintelis įtariamasis ir pan. Netikslumų tikrai atsiranda, šito išvengti tiesiog neįmanoma. Manau, tai kiekvieno žurnalisto asmeninis klausimas, kaip jis tikrina informaciją, ar apskritai sugeba patikrinti ir pasirinkti. Konkurencija, mano manymu vyksta tik tarp didžiųjų dienraščių. Kriminalinių naujienų populiarumas išaugo atgavus nepriklausomybę. Greičiausiai tai lėmė iki tol visiškai neskelbtina laikyta kriminalinė informacija, išaugęs visuomenės poreikis. Na, o dabar tai tapo kažkokiu nacionaliniu bruožu, pamatyti, išgirsti kaip gyvena kaimynas. Siekiant žinoti saugumo garantus šalyje, tačiau dažniausiai pasimokoma tik iš savų klaidų. Juk vis dar siaučiantys telefoniniai sukčiai jau tampa nacionaliniu anekdotu. Pastaruoju metu labai išaugo smulkiųjų nusikaltimų paklausa.

Kaip Jūsų manymu kito žiniasklaidos funkcijos per pastarąjį dešimtmetį?

Informacinė funkcija išliko, tik galbūt žiniasklaida tapo labiau analitiška. Svarbu tapo ne tik pateikti, kad tai įvyko, bet ir paanalizuoti, kodėl.

2. Kiek metų dirbate kriminalinės tematikos srityje?

12 metų dirbu kriminalinės tematikos srityje.

3. Kokia tema, Jūsų manymu, labiausiai domina skaitytoją (politika, kriminalai, ekonomika, kultūra sportas ir pan.)?

Skaitomiausia tema – kriminalai, saugumas (artimųjų, šeimos) ir nepasitikėjimas teisėtvara, vaikų nepriežiūra, paauglių nusikalstamumas ir daugiavaikių motinų vaikų nepriežiūra.

4. Kokiais kriterijais vadovaujasi Jūsų laikraštis atsirenkant temas pirmiesiems puslapiams? Kokie pagrindiniai redaktoriaus reikalavimai?

5. Nupasakokite pagrindinius antraščių reikalavimus.

Kuriant antraštes svarbu yra nesikartoti, ir beje, mes turime savo skaitytojus, į kuriuos ir orientuojamės. Svarbiausia yra nusakyti pagrindinę mintį. Pagrindiniai reikalavimai daugiau techniški.

6. Kaip kito reikalavimai šios srities straipsniams, naujienoms bėgant laikui?

Reikalavimai tikrai kito bėgant laikui. Anksčiau užtekdam trumpų žinučių su vardo ir pavardės inicialais, dabar skaitytojai nori žinoti daug daugiau: kur vyko veiksmas, kas jį įvykdė. Aš iš tiesų esu priešininkas įstatymo dėl nepilnamečių asmeninės info skelbimo. Nors ir nepilnamečiai, bet nenubaustas ir net nepagėdintas spaudoje, kitą kartą jis nusižengs galbūt dar labiau.

7. Kokias nusikaltimo detales siekiate išsiaiškinti rinkdamas (-a) informaciją?

Dėl nusikaltimo detalių, anksčiau ypač buvo svarbu kas kur ie kaip. Dabar skaitytoją labiausiai domina motyvai: kas užsakė, kodėl, kas įvykdė ir pan. taip pat lb svarbi detalė – apsisaugojimo priemonės t.y. kas buvo galima parodyti, kad nusikaltimo išvengti, kaip apskritai nuo tokių dalykų apsisaugoti.

8. Kokie yra naujienų atrankos principai Jūsų darbe?

Naujienų atranka pirmiausia priklauso nuo asmeninio požiūrio: patys sprendžiame, kokį įvykį pasirinkti, tačiau tas sprendimas priklauso nuo to, kas būtų įdomu skaitytojui, apskritai svarbu yra pačiam žurnalistui susitikti su įvykio dalyviais, neretai pasirinkus tarkim tris-keturias temas, išnagrinėjus jas, į žiniasklaidą pateikiame vieną, kuri mūsų manymu labiausiai atitinka paklausą. Pagrindiniai kriterijai: aktualumas, įdomumas.

Kokie yra pagrindiniai informacijos šaltiniai Jūsų darbe? Kodėl?

Priedas nr. 3

Teisėsaugos institucijų ryšių su visuomene specialistų atsakymai

Policijos atstovas spaudai A

1. Kokios, Jūsų manymu yra pagrindinės priežastys, nulėmusios smurto tematikos paplitimą žiniasklaidoje? Kodėl?

Manau yra dvi versijos. Pirmoji, tai kuo daugiau apie tai bus kalbama, rodoma, iškeliamas bent koks atvejis susijęs su smurtu ir pagražinant jis parodomas, tuo daugiau pvz. TV pritrauks žiūrovų. Lietuva – jausminga šalis. Antra versija, kad į šalį reikia pritraukti daugiau pinigų, kurie bus skirti smurto prevencijai. Tokiu būdu galės pasipelninti lektoriai, leidėjai, pinigus administruojančios bendrovės ar įmonės ir pan. Norint pinigų pritraukti, reikia problemą viešinti.

2. Kaip vyksta bendradarbiavimas su žurnalistais? Su kokiais sunkumais susiduriate? Bendradarbiavimas vyksta labai gerai. Panevėžio policija turi tiek regioninėje TV, radijuje, spaudoje savo puslapius. Todėl galima skelbti įvairią mums reikalingą informaciją, kurios žurnalistai negali iškraipyti ar jos nerodyti, nespausdinti. Trūksta kvalifikuotų žurnalistų, kurie teisingai ir kvalifikuotai nušviestų policijos darbą, įvykių tyrimą.

3. Kaip pateikiate žurnalistams informaciją? Su kokiais jų reikalavimais/pageidavimais dažniausiai susiduriate? Kokios nusikaltimo detalės labiausiai rūpi žurnalistams?

Informacija pateikiama vaizdo kasetėse, siunčiama elektroniniu paštu. Pageidavimų, o tuo labiau reikalavimų negaunu. Labiausiai žurnalistus domina nusikaltimų detalės, kurios yra ikiteisminio tyrimo medžiaga.

4. Ar teko pastebėti Jūsų pateiktos informacijos iškreipimą žiniasklaidoje?

Taip.

5. Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą?

Kaip minėjau, profesionalių, savo darbą išmanančių žurnalistų, neįsigilinama į esančią situaciją ar aprašomą problemą. Paviršutiniškas darbas ir išankstinis nusistatymas prieš žmogų ar pačią policijos sistemą.

6. Kiek laiko dirbate šioje srityje?

Policijoje 20 metų, iš jų 12 bendrauju su žiniasklaida.

7. Kaip kito bendradarbiavimas su žurnalistais bėgant laikui? Kaip kito jų pageidavimai, požiūris?
Su žurnalistais bendradarbiavimas liko beveik nepakitęs. Jis kinta tada, kai keičiasi žiniasklaidos priemonių savininkai.
8. Kokias išorinės komunikacijos priemones dažniausiai naudojate savo darbe (pranešimai spaudai, prevencinių programų pristatymai, suvestinės ir pan.)?
Pranešimai spaudai, spaudos konferencijos, reidai kartu su žiniasklaidos atstovais, iš įvykių filmuota medžiaga, prevencinių programų pristatymai, suvestinės, informaciniai leidiniai, filmai, konkursai, šventės, sąskrydžiai, susitikimai su gyventojais ir pan.
9. Kaip Jūsų nuomone keitėsi teisėsaugos institucijų įvaizdis per pastarąjį dešimtmetį? Įvaizdis yra nepastovus. Atsitikus neigiamam įvykiui (girtas pareigūnas padarė eismo įvykį, korupcija ir pan.) įvaizdis nukrenta. Po gaujų narių sulaikymo, grupuočių padarytų nusikaltimų išaiškinimo jis kyla.
10. Kokios priemonės, Jūsų nuomone labiausiai pasitarnautų, keičiant visuomenės nuomonę apie teisėsaugos institucijas bei kriminogeninę situaciją šalyje?
Pirmiausia darbuotojų atranka. Į policiją turėtų ateiti dirbti tam darbui atsidavę žmonės. Bet čia tolina ateitis, o dabar teisingas visuomenės švietimas, susitikimai, renginiai, jaunos kartos, kaip nepakančios nusikaltimams ugdymas padėtų pagerinti visuomenės nuomonę. Čia turėtų dirbti ir pirmu smuiku griežti prevencijos ir viešųjų ryšių pareigūnai. O dėl kriminogeninės padėties, tai ji ne tokia ir bloga. Statistika rodo, kad šalyje mažėja registruotų įvykių. Tačiau, ne paslaptis, yra ir latentinis nusikalstamumas
11. Kokios priemonės pagerintų teisėsaugos institucijų ir žurnalistų bendradarbiavimą? Dažnesni susitikimai neformalioje aplinkoje
12. Ar esti atvejų, kai kriminalistai panaudoja žiniasklaidą kaip priemonę nusikaltimo bylos tyrimui?
Taip, bet gana retai.

Policijos atstovas spaudai B

1. Žurnalistai mato, jog gyventojams patinka skaityti straipsnius ar žiūrėti reportažus kriminalinėmis temomis. Kol bus šios temos paklausa, tol bus ir straipsnių ar reportažų.
2. Dažniausiai su rašančiais arba radijo žurnalistais bendraujam telefonu, su televizijos atstovais tenka susitikti, nes reikia duoti interviu. Tačiau būna ir nemažai išimčių. Sunkumų atsiranda labai dažnai, nes žiniasklaidos atstovai pageidauja sužinoti apie nusikaltimus visas smulkmenas. Tačiau pareigūnai taip pasielgti neturi teisės. Tai yra labai plati tema.
3. Informacija pateikiu įvairiomis formomis. Kas rytą vietinių radijo stočių atstovams pateikiu žodinę informaciją, darome garso įrašą. Rašantys žurnalistai man patys skambina telefonu, televizinininkai atvyksta pas mane į darbą. Tačiau visų pirma kasryt apie įvykius visuomenei pranešu internete esančiame Klaipėdos VPK puslapyje. Žiniasklaidos atstovams rūpi visos įvykių smulkmenos, kuo daugiau, tuo jiems geriau. Tačiau skiriasi specifika – daug kas priklauso nuo to, ar žurnalistas atstovauja vietinei žiniasklaidos priemonei, ar respublikinei. Vietiniams žurnalistams tinka ir smulkūs nusikaltimai, o stambiųjų leidinių ar televizijų atstovai ima tik pačius rimčiausius įvykius.
4. Iškraipymų kartais būna, tačiau nedažnai. Tokias klaidas dažniausiai daro jauni patirties neturintys žurnalistai. Patyrę vilkai informaciją iš pradžių patys rimtai patikrina, tik po to skelbia.
5. Realybė visada daugiau ar mažiau skiriasi nuo spaudoje paskelbtos informacijos. Dėl to nemaža kaltė tenka ir žurnalistams, nes kiekvienas jų nori, jog jo pranešimas

būtų įdomesnis už kolegų, labiau skaitomas, žiūrimas. Kartais dėl šios priežasties kai kurie žiniasklaidos atstovai tyčia ar netyčia persistengia, kai ką nuslepia, kai ką pagražina. Būna, kad kai kurie žurnalistai gina įvairių firmų, kitokių verslo struktūrų interesus, todėl apie kai kuriuos nusikaltimus netgi nutyli ar tyčia juos pateikia tendencingai. Tačiau ir policija ne apie visus nusikaltimus praneša iškart. Bet ne iš blogos valios, o todėl, kad kai kada to reikalauja operatyviniai (slapti tyrimo) interesai. Pavyzdžiui, per anksti paskelbus apie kurio nors įtariamojo sulaikymą, gali pasislėpti jo sėbrai, todėl tyrimas gali labai ilgai užsitęsti. Toks informacijos „prilaikymas“ įstatymais yra leidžiamas.

6. Esu seniausiai Lietuvoje dirbantis teisėsaugos įstaigų atstovas spaudai. Stažas – 13 metų.
7. Bėgant laikui ir palaipsniui įgyjant vis daugiau patirties, bendrauti su žurnalistais sekasi vis lengviau su seniai dirbančiais žiniasklaidos atstovais, nes atsiranda savitarpio pasitikėjimas ir supratimas. Tačiau juos keičia jauni žurnalistai, su jais bendraujant kyla problemų.
8. Visas, kurios buvo išvardintos, tačiau dažniausiai – internetą. Nuo jo kas rytą prasideda informacijos teikimas.
9. Įvaizdis kasmet po truputį gerėja.
10. Policijai trūksta labai daug ko: profesionalumo, geresnio dalykinio pasiruošimo, materialinio - techninio aprūpinimo ir, svarbiausia, kasmet vis geresnių darbo rezultatų, kad gyventojai matytų, jog pareigūnai tikrai dirba jų labui. Visko ir neišvardinsi.
11. Reikia, kad policijos pareigūnai dažniau bendrautų su žurnalistais.
12. Labai daug tokių atvejų žinau, nes ir pats esu prie to prisidėjęs. Labai dažnai prašome paskelbti informaciją apie pasislėpusius nusikaltėlius, dingusius be žinios asmenis, surastus vogtus daiktus, aptiktus mirusius žmones, nes reikia surasti jų artimuosius ar nustatyti asmenybę.

Policijos atstovė spaudai C

Manau, kad smurto tematikos paplitimą žiniasklaidoje lėmė tai, kad iki paskelbiant Lietuvos Nepriklausomybę, žiniasklaidoje šia tema buvo rašoma mažai. Aš dar pamenu, kad tada „nuskambėdavo“ taip vadinamų spekuliantų ir valstybinio turto grobstytojų bylos. Žmonės nelabai ir žinojo, kokie nusikaltimai padaryti šalyje, nes apie juos nei kalbėjo, nei rašė.

Pirmaisiais metais labai subujojo organizuotas nusikalstamumas, kai jaunuoliai, „dare“ pinigus Rusijoje iš plastmasiukų ir megztinių, prarado galimybę lengvai užsidirbti didelius pinigus, o kukliai gyventi jau nebemokėjo, dirbti ar ką nors savo kurti nesugebėjo ir nuėjo paprasčiausiu keliu – pradėjo reketuoti verslininkus, privačių parduotuvių savininkus, turgaus prekeivius.

Žiniasklaida pasiskelbė laisva ir nepriklausoma, rašė ir rodė bei kalbėjo apie viską – informaciją gauti nebuvo sunku – visur buvo deklaruojamas viešumas. O kai pasipylė „berniukų“ tarpusavio karų šūvių aidai – dienraščiuose, TV atsirado specialiai kriminalams skirti ištisi puslapiai (dabar, beje, jie menkesni). Kodėl? Todėl. Kad žmonėms buvo įdomu viskas, apie ką jiems anksčiau nebuvo nei rašoma, nei rodoma, nei kalbama. (kaip, beje, ir apie seksą. Dabar jau nepasakysiu, kiek buvo pigių laikraščių, balansuojančių ant pornografijos ribos, net pornografinių. Jie buvo graibstomi. Deja, dabar tai persikėlė į rimtus dienraščius – pažiūrėkite, ar nors vienas dienraštis be šito apsieina?). Be to, dar nebuvo rimtai žiūrima į nekaltumo prezumpcijos principą, buvo ignoruojami tiek baudžiamojo proceso kodekso, tiek baudžiamojo kodekso reikalavimai.

2. Bendradarbiavimas su žurnalistais vyksta gana įvairiai. Su profesionalais – vienoks, su neprofesionalais, kurių, beje, Panevėžyje didžioji dauguma, – kitoks. Profesionalas niekada nereikalaus ir neklaus neįmanomų dalykų, nes išmano savo darbą, sritį, apie kurią rašo. Beje, Panevėžyje žurnalistai, mano nuomone, yra labai išlepe – kiekvienu atveju reikalauja tuoj, dabar, visko (telefonu), nesusimąstydami, kad, norint patenkinti jų norus, reikia eiti, ieškoti, rinkti ir t. t.

Ruošdama jiems paros įvykių suvestines, jau žinau už kokio įvykio „užsikabins“, tad iki darbo pradžios stengiuosi surinkti visą galimą informaciją, kad su žurnalistu vyktų normalus pokalbis. Gana dažnai siunčiu žiniasklaidos atstovams pranešimus spaudai, kviečiu dalyvauti pareigūnų organizuojamuose prevencijos reiduose, renginiuose. Jei įvykis, kuris tikrai turės rezonansą visuomenėje, stengiamės tuoj pat pasiųsti el. paštu pirminį pranešimą apie įvykį (nes dažnai kaltinami, kad nepranešame apie įvykius. O ką pranešti, kai net budėtojas nieko konkretaus nežino, operatyvinė grupė dar dirba įvykio vietoje, o ir pati institucija negali pateikti netikslios informacijos), vėliau siunčiu platesnį pranešimą. Sunkumai? Panevėžyje dirba daug žmonių „iš šalies“, bet visiškai nesistengiančių domėtis kriminalistikos tema, niuansais, įstatymais, norinčių sužinoti, kas galima, ko negalima, labai mėgstančių plagijuoti. Labai dažnas pavyzdys : pasiunti pranešimą spaudai, įdeda jį į laikraštį (tiesa, kartais pakeičia pavadinimą) žodis žodin, nenurodo informacijos šaltinio, nors mūsų sukurtas pranešimo blankas reikalauja: „Cituoju Panevėžio m. VPK atstovo spaudai pranešimus, prašome nurodyti informacijos šaltinį“, ir pasirašo savo pavarde. Ar žurnalistui reikia domėtis, ieškoti, klausinėti? Aišku, kad ne, tereikia tik nukopijuoti kompiuteryje. Dar viena problema – žurnalistais ypač laikraščiuose dažnai keičiasi, nespėji sekti pavardžių kaitos, bet, paskambinę ir pareikalavę informacijos, labai išsižeidžia išgirdę, kad aš jų nepažįstu. Manau, kad kiekvienos žiniasklaidos priemonės vadovas turėtų būti suinteresuotas akredituoti savo atstovus policijoje (Akreditacija buvo pradėta, bet taip iki galo ir neįgyvendinta visuose policijos įstaigų lygmenyse).

3. Informaciją žurnalistams pateikiu kaip paros įvykių suvestines, pranešimus spaudai, prašymus paskelbti informaciją (ieškomi asmenys, asmenybės nustatymas, dingę ir t. t.), spaudos konferencijas, susitikimus su pareigūnais - tarnybų vadovais, bendrus prevencijos reidus, kvietimus dalyvauti renginiuose, atsakymus į klausimus. Apie žurnalistų reikalavimus kalbėjau atsakinėdama į 2 klausimą. Dar pridurčiau, kad TV žurnalistai dėl reportažų nesitaria iš anksto – „užgriūna kaip perkūnas iš giedro dangaus“, o juk pareigūnai turi savus planus, darbus, negali visko mesti ir be jokio pasiruošimo stoti prieš kamerą. Kartais tokiam interviu reikia surasti tyrėją, jam reikia pasiruošti ir kt. Manau, kad nemaža dalis žurnalistų nežino nei Visuomenės informavimo įstatymo, nei Žurnalistų etikos kodekso reikalavimų, dirba pagal principą „Pats muša, pats rėkia“. Kokios nusikaltimo detalės rūpi? Jei tai smurtinis nusikaltimas, kiek dūrių, kiek smūgių, žodžiu, kuo daugiau siaubo ir kraujo. Ir dar „pletkai“ – kaimynų nuomonė, praeivių komentarai (o juk kaimynai kartais turi ir piktų kėslų), labai retai žurnalistas pasidomi tuo, ką pareigūnai žino apie šeimą, nukentėjusiuosius. Bet per darbo metus jau prisitaikiau, žinau kaip ir ką iš galimos skelbti informacijos pateikti žurnalistams. Rašydami probleminius straipsnius, nelabai stengiasi pateikti kelias nuomones, tame tarpe ir pareigūnų, eina lengviausiu keliu – nesivargina gilintis, aiškintis.

4. Iškraipymų būna pakankamai. Ypač iš neprofesionalų. Todėl prašome atsiųsti straipsnį paskaityti prieš publikaciją, kad galima būtų pataisyti klaidas. Labai išsižeidžia žurnalistai dėl šio prašymo. Nežinau kodėl, juk tik patiksliname, kas ne taip buvo suprasta ir parašyta, arba netiksliai pateikta įstatymo formuluotė, sumaišyti straipsniai ir kt. Kai po publikacijos nurodai klaidas, neatsiprašys, nepatikslins, neištaisys klaidos dienraštyje.

5. Taip yra todėl, kad žiniasklaida, deklaruodama savo laisvę ir nepriklausomybę, yra priklausoma. Žiūrėkite, po eismo įvykyje žuvusių vaikų, prasidėjo masinė policijos ataka. Daugelis TV laidų, publikacijų tam tikruose dienraščiuose skelbia net kelerių metų senumo įvykius, nekalba, nerodo ir nepublikuoja naujienų, kuriose turėtų parodyti operatyvų ir gerą policijos darbą. (Beje, taip buvo, kai keitėsi kitų struktūrų vadovai). Tad policijai teks kentėti dar keletą mėnesių, gal pusmetį ar ilgiau.

6. Atstovu spaudai policijoje dirbu per 10 metų.

7. Kaip kito bendradarbiavimas? Kai žurnalistai nesikeičia, nusistovi normalūs darbiniai santykiai (tokie yra dabar su miesto dienraščiu „Panevėžio rytas“, dienraščio „Respublika“ atstove Panevėžyje, su „Lietuvos ryto“ atstove, kai nepapūčia priešingos krypties vėjai iš sostinės). Kiek sunkiau su LNK atstove Panevėžyje. Su tomis žiniasklaidos priemonėmis, kuriose žurnalistai dažnai keičiasi, sunkiau, bendradarbiavimas, atrodo, nusistovėjo, bet pasikeitė žmogus, ir vėl viskas iš pradžių. Su pastoviais žurnalistais dirbti geriau, nes jie jau žino, ką tu gali pasakyti, nereikalauja to, ko negali nei žinoti, nei sakyti, nes žino įstatymus, žino, kad reikia laiko jiems reikalingai informacijai surinkti.

8. Manau, kad viską pasakiau atsakydama į 3 klausimą. Pridėsiu dar, kad praktikuojame žurnalistų susitikimus su viršininku ar tarnybų vadovais, kur pateikiame mums aktualią informaciją, atsakome į klausimus. Dar organizuojame ir bendrus renginius, pvz., Policijos dienos proga kviečiame žurnalistus į varžybas, dalyvauti akcijose.

9. Apie teisėsaugos institucijų įvaizdį tegaliu pasakyti tiek, kad juo niekada labai ir nesirūpinta. Pastaraisiais metais apie kalbama, įkurti Viešųjų ryšių poskyriai ar grupės, šiuose skyriuose dirbantiems žmonėms organizuojami mokymai. Visi nori rezultato čia ir dabar, ir pyksta, kad reitingai žemi. Bet tokia institucija kaip policija negali turėti aukštų reitingų, nes tai jėgos struktūra, joje dirbantys žmonės susiduria tik su neigiamomis emocijomis, juos lydi pastovi įtampa, į šią instituciją žiūrima pro padidinamąjį stiklą. Pz., nesvarbu, kad per metus tarkim 70 pareigūnų buvo kalti dėl eismo įvykių, o kitų profesijų žmonių, jaunimo – tūkstančiai, sužaloję ir užmušę šimtus žmonių, žiniasklaidoje net ir žmonių nesužalojęs, bet padaręs eismo įvykį pareigūnas bus paminėtas. O kiek gerbiamų Seimo narių, ministrų, teisėjų, advokatų, žurnalistų vaikų pasirinko darbą policijoje? Koks būtų atsakymas? Kur tie geriausi visuomenės žiedeliai, kodėl jie neina dirbti į policiją, parodyti, ką gali, ką galima pakeisti, padaryti? O koks pačios valstybės požiūris į policiją? Žmones, joje dirbančius? Taigi...

10. Visur ir visuose lygmenyse Seimo narių, Vyriausybės reiškama konkreti, teisinga, nepolitizuota nuomonė apie policijos, kaip valstybės institucijos svarbą ir reikalingumą. Juk policijos pareigūnas – valstybės tarnautojas, jis vykdo savo pareigas, nedera bet kam spręsti – teisus ar neteisus, reikėjo klausyti pareigūno reikalavimų ar nereikėjo ir t.t. Teisumą ar neteisumą nustato mūsų šalyje teismas, o ne aš, jūs, Seimo narys ar kas nors kitas. Tegul žinomi Lietuvoje žmonės (pvz., E. Mildažytė ir kiti) nustoja viešai deklaruoti, kaip jie nusižengė įstatymams, nepakluso pareigūnų reikalavimams. Jei taip daryti gali „išrinktieji“, taip darys ir kiekvienas pilietis. Įstatymai ir reikalavimai turi būti visiems vienodai taikomi. Taip pat pati policija turi skirti didelį dėmesį viešiesiems ryšiams (dabar gi to dar nėra, neturi specialistų, nes negali jiems mokėti deramo atlyginimo).

11. Profesionalumas, pagarba, kiekvieno iš jų darbo specifikos supratimas ir darbo vertinimas, tolerancija ir kantrybė.

12. Taip. Todėl ir kalbame ne tik apie bendravimą su žiniasklaida, bet ir apie bendradarbiavimą. Savo darbe tai naudoju, bet tik su profesionalais, laiko patikrintais žurnalistais.

Prokuratūros atstovė spaudai A

1. Nepervertinkit smurto paplitimo tematikos žiniasklaidoje. Jo yra tiek, kiek jo yra gyvenime. Klausimas, mano nuomone, suformuluotas tendencingai.
2. Su žurnalistais bendraujame: a) telefonu, b) elektroniniu paštu siųsdami pranešimus spaudai, c) rengdami spaudos konferencijas ir brifingus, d) bendraudami betarpiškai. Didelių sunkumų nėra, kai pats esi dirbęs žurnalistu.
3. Atsakyta 2 punkte – inf. pateikimo formos nurodytos. Pagrindiniai žurnalistų reikalavimai - kuo daugiau ir išsamesnės informacijos. Dažnai reikalaujama įtariamųjų pavardžių. Jiems niekada ne gana.
4. Jei naudoja mūsų pranešimą spaudai, praktiškai iškraipymų nebūna. Būna netikslumų, bet nedidelių, kai informacija gaunama telefonu.
5. Nesuprantu klausimo. Kuo remiantis jis formuluojamas? Negi žurnalistai „išgalvoja“ nusikaltimus? Jei turima omeny, kad apie tuos pačius nusikaltimus (pvz, Jonaitienę, Skuodo tragediją etc.), pasakoja įvairios vadinamosios publicistinės laidos, tai yra sąlygota Lietuvos rinkos, kuri yra per maža žiniasklaidai. Tai yra, Lietuvoje per daug žiniasklaidos priemonių tenka 1 gyventojui. Rinka perpildyta, temos tos pačios. Visi verda tame pačiame katile. Kita priežastis - žiūrovams (skaitovams) dėl man asmeniškai sunkiai suvokimų priežasčių šios temos dar yra patrauklios. Čia reiktų klausti psichiatrų, bet manau, kad tai slypi ir lietuvių „genetikoje“: a) kaip gerai, kad tai atsitiko ne su manimi, b) ačiū Dievui, kitiems dar blogiau, c) taip jam ir reikia ir pan. Žiniasklaida, siekdama išlaikyti žiūrovą (skaitovą), jam pataikauja. Visgi, manyčiau, veikia rinkos dėsnis: kokia paklausa, tokia ir pasiūla. Kai ims mažėti šios produkcijos vartotojų, ir „produkcija“ sumažės. Lemia objektyvūs visuomeniniai veiksniai.
6. Atstove spaudai dirbu nuo 1999 m. sausio 6 d. Prieš tai dirbau žurnalistė, tai man tikroji profesija.
7. Bendravimas kito iš esmės. Pradžioje rašydavome straipsnius į spaudą, kokius 2-3 metus, o pranešimus siųsdavome retai. Daugiau informacijos teikdavome telefonu, skelbdavome įtariamųjų pavardes, išsamiai pasakodavome nusikaltimų detales. Žiūrinti iš šių dienų pozicijų - dirbome labiau kaip žurnalistai, bet ne kaip atstovai spaudai, pažeidinėdami nekaltumo prezumpcijos, asmens duomenų, privataus asmens gyvenimo principus, tačiau spauda dėl to buvo labai patenkinta. Nebuvo tradicijos, elektroninio pašto, nebuvo jokių mokymų, kiekvienas dirbome pagal savo supratimą. Pranešimus siųsdavome faksu, kartais dozuodavome informaciją ta prasme, kad teikdavome ne visoms žiniasklaidos priemonėms ir pan. Manau, kad buvau viena iš pirmųjų Respublikoje atstovių spaudai tarp teisėsaugos institucijų, pradėjusi kovoti už proporcingą ir bešališką informacijos teikimą žiniasklaidai ir tai bandžiau daryti jau nuo kokių 2001 m. Šis principas pasitvirtino.
8. Atsakyta 2 punkte. Mes jokių suvestinių neplatiname, brošiūrų taip pat. Naujovė - atsirado internetinis prokuratūros puslapis.
9. Pagal statistiką, įvaizdis nelabai keitėsi, nes visuomenės pasitikėjimas šiomis institucijomis vis dar žemas, tačiau žurnalistų nuomonė apie šių institucijų teikiamą informaciją yra palankesnė, šia informacija pasitikima ir ja tikima.
10. Tik sumažėjęs nusikalstamo skaičius, gerėjanti kriminogeninė situacija, tai yra objektyvių ekonominių, socialinių, kultūrinių sąlygų Lietuvoje gerėjimas. Jokie „piarai“ šioje srityje nepadės, netgi gali pakenkti, kaip buvo su išpūstais Grigaravičiaus reitingais. Į viešųjų ryšių („*piarščikų*“) priemonės žiūriui skeptiškai, manau, kad mūsų sistemai gali padėti tik objektyvi, nešališka, nedozuojama informacija.
11. Abipusis geranoriškumas, geri, žmogiški kontaktai, abipusis pasitikėjimas.

12. Kaip suprantu, kaip priemonę jie negalėtų panaudoti, nebent turima galvoje, ar pagal straipsnius spaudoje pradedami ikiteisminiai tyrimai, ar žurnalistai bendradarbiauja su teisėsauga? Jei taip, tai žinau atvejų, kad tokių tyrimų buvo pradėta ir kad žurnalistai kartais talkina pareigūnams.

Prokuratūros atstovas spaudai B

Nusikaltimų tematika žiniasklaidoje buvo, yra ir bus viena populiariausių tematikų žiniasklaidoje. Nėra nusikaltimų tematikos – žiniasklaida tampa nebeįdomi. Žmonės mažai domina kultūra, politika ir kt. Pirmosiose puslapiuose daugiausiai rašoma apie nusikaltimus: „kelių maniakas Jonaitis“, „motina - žudikė Jonaitienė“ ir t.t. O priežastis yra viena – žiniasklaida pati populiario šią tematiką, kadangi per šalį nuo 1991 iki dabar ritasi nusikaltimų banga, ir kasdien rašydama apie tai pirmosiose savo puslapiuose akcentuoja, kaitina žmonių sąmonę. Kai mažėja žiaurūs nusikaltimai – žudymai, pradėta rašyti apie karą keliuose. Tai irgi smurtas - tik „ant ratų“ (sudegė 4 gyvi žmonės, automobilis nukentėjusieji vilko daugiau kaip 200 metrų, policininkas mirtinai partrenkė tris vaikus ir pan.

Kodėl yra rašoma? Todėl, kad visiems yra įdomu. Visi pripratome, kada TV, spauda pirmosiose puslapiuose rodo, rašo apie rezonansinius nusikaltimus. TV3 propaguoja mano pateiktą informaciją apie baigtus ikiteisminius tyrimus ir perduotas baudžiamąsias bylas į teismą : rodomas prokuratūros pastatas ir perskaitomas mano pranešimas.

Visiems (o gal ir ne visiems) yra išugdytas psichologinis nusikaltimų bruožo pažinimo stereotipas. Kuo daugiau kraujo, tuo įdomiau. Lemia ir žmogaus kultūra. Bet šiandien nėra tos žmogaus kultūros, kuri būtų viduje. Raskite nors vieną Lietuvos pilietį, kuris nebūtų susidūręs su teisėsauga. Gali būti , kad ir ne jis, bet giminėje – ar tai tikrai brolis, sesuo, artima giminė yra nukentėję ar prisidėję prie nusikaltimų. Štai ir atsakymas, kas lemia smurto tematikos paplitimą žiniasklaidoje. Ypač prie to prisideda ir patys politikai: Brazauskas ir Brazauskienė (Draugystė byla), Zuokas, seimo nariai, VSD, Policijos pareigūnai, kyšių ėmimas, Trakų sklypų byla ir pan.

Bendradarbiavimas su žiniasklaida – vienas svarbiausių prokuratūros atstovo spaudai komunikacijos programos elementų - vyksta prokuratūros įstatymo numatytose ribose. Jis turi dvejopą paskirtį: tiesioginį ir netiesioginį.

Tiesioginis – tai bendravimas su žurnalistais telefonu, brifingo metu, interviu ir netiesioginis, naudojant komunikacijos priemones – televizija, radijas, spauda, interneto žiniasklaida ir kt. Tikslas – maksimaliai efektyviai padėti kurti prokuratūros įvaizdį, atsakyti į žurnalistų paklausimus telefonu ir raštu, spaudos pranešimai, susitikimų derinimas (prašant žiniasklaidos atstovams) su prokurorais ir t.t.

Kol kas nėra jokių sunkumų.

Dėl informacijos iškraipymo kol kas neteko pastebėti..

Spaudos atstovu dirbu nuo 1992 metų (pradėjau Energetikos ministerijos atstovu spaudai), prokuratūroje – nuo 2000 metų.

Bendradarbiavimo pokyčiai su žiniasklaidos atstovais – akivaizdūs. Neliko brutalumo, kišimasi į asmeninį gyvenimą, pagerėjo bendravimo kultūra (įtakos turėjo ir Žurnalistų etikos inspekcijos įkūrimas).

Atsakydamas į trečią Jūsų klausimą – kaip pateikiate žurnalistams informaciją, su kokiais sunkumais susiduriate, galiu atsakyti, kad informacija daugiausiai pateikiama per pranešimus spaudai, organizuojamus žurnalistams susitikimus su prokurorais, brifingus ir t.t.

Iš savo patirties galiu pasakyti, kad informacijos šaltiniai yra labai įvairūs (kaimynai, artimieji, policijos pareigūnai, prokurorai, žurnalistų išsigalvojimai (bandymai išprovokuoti informacijos davėjus) ir t.t. Tai ir sąlygoja tuos neatitikimus. Juk ne paslaptis, kad tiek prokurorai, tiek ir policijos pareigūnai teikia klaidinančią informaciją, tikėdamiesi rasti atsakymus į juos dominančius klausimus.

Teisėsaugos institucijų įvaizdis gerėja. Ypač prokuratūros, kai Generalinėje prokuratūroje, atėjus naujam generaliniam prokurorui, buvo įkurtas Viešųjų ryšių skyrius. Tą pastebti ne vien žiniasklaidos atstovai, tą pastebime ir mes, apygardų spaudos atstovai.

Atsakydamas į paskutinius Jūsų tris klausimus, galiu pasakyti tik tiek, kad tik objektyvi pateikta informacija pakeis visuomenės nuomonę apie teisėsaugos institucijas. Ypač tai priklausys nuo teisėsaugos institucijose dirbančių pareigūnų, darbuotojų elgesio, kai žmonės juose matys ne tik spaudos aparato darbuotojus, bet ir visuomenės intereso gynėjus, kai kiekvienas nusikaltimas bus atskleistas, o kaltieji nubausti, kai žmogus, kreipdamasis į prokurorą, policininką rastu užtarėją ir gynėją.

Nereikia jokių injekcijų dėl sąlygų pagerinimo tarp žurnalistų ir atstovų spaudai, tarp prokurorų, policininkų ir žurnalistų. Taip pat reikia diegti (pradžiamokslį) rašančių, dirbančių TV ir radijuje žurnalistų teisinį išprusimą.

Tokių atvejų, kai kriminalistai panaudoja žiniasklaidą kaip priemonę nusikaltimo bylos tyrimui, buvo. Kol kas tai šis klausimas nėra akcentuojamas, afišuojamas atvirai.

Prokuratūros atstovė spaudai C

Mano nuomone, pagrindinės priežastys, nulėmusios smurto tematikos paplitimą žiniasklaidoje yra šios:

- a) natūralus visuomenės susidomėjimas draudžiamu dalyku, nelaimėmis. Be to, menkas visuomenės teisinis raštingumas lėmė ne racionalaus, bet emocinio viešo diskurso įsivyravimą ir ilgalaikį populiarumą;
  - b) nepakankamai veiksmi žiniasklaidos atskaitomybės kontrolė – žiniasklaidos lauke susiformavo nebaudžiamumo pojūtis;
  - c) sparti technologijų raida, laisva prieiga prie norimų vaizdų, knygų, filmų – tik turėk pinigų;
  - d) auditorijos pasitikėjimas: nuo nepriklausomybės pradžios iki R. Pakso skandalo žurnalistai (dabar labiau žiniasklaidos savininkai) naudojami ir naudojami visuomenės pasitikėjimu, menku žmonių raštingumu šiuo klausimu;
  - e) visiškai priešingas žurnalistinių ir teisinių išsilavinimą turinčių asmenų požiūris į visuomeninius įvykius ir reiškinius, abipusis nepasitikėjimas, jokių dialogo bandymų, abipusis užsispyrimas nekeisti turimo požiūrio ir tarpusavio bendravimo;
  - f) teisėsaugos ir teismų pareigūnų, šiose institucijose dirbančių spaudos atstovų nemokėjimas bendrauti su žiniasklaidos atstovais, jų komunikavimo klaidos.
- Kodėl būtent šios priežastys? Todėl, kad tokiomis sąlygomis formavosi lietuviškoji eterio kultūra.

2. Bendradarbiavimas su žurnalistais palaipsniui gerėja. Per 2 metus tiek žurnalistai, tiek aš sugebėjome susiformuoti nuomonę apie patikimumą ir profesinę kultūrą. Su etikos nesilaikančiais žurnalistais bendraujama formaliai, bet mandagiai, su patikimais žurnalistais – atviriau.

Pradėjus darbą sunku buvo pelnyti tiek žurnalistų, tiek prokurorų pasitikėjimą. Be to, įtariai žvelgė ir kolegos iš ikiteisminio tyrimo įstaigų (nuo jų priklauso, kiek visuomenė gauna informacijos tyrimo pradžioje, kol tyrimas vykdomas tyrėjų). Laikotarpis tarp dviejų ugnių buvo nelengvas, tačiau jis baigėsi.

Šiandieninis sunkumas – norėtusi daugiau dėmesio skirti ryšiams su visuomene, tačiau žurnalistai, jiems reikalingos informacijos paieška ir teikimas bei atstovo spaudai funkcijos surija didžiąją trijų skyriaus darbuotojų laiko dalį.

3. Informacija žurnalistams teikiama laikantis 5 pagrindinių principų (jie reglamentuoti juridinė reikšmę turinčiu teisės aktu, prieinami viešai):

a) **operatyvumo**, kai informacija perduodama įvykių, atliekamų veikslių, renginių metu arba iškart po jų greitai ir tiksliai, pirmenybę teikiant elektroninėms ryšio priemonėms.

b) **nekaltumo prezumpcijos**, kai informacijoje apie prokuratūros veiklą pabrėžiama, jog minimi asmenys laikomi nekaltais, kol jų kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu;

c) **interesų balanso**, kai siekiama rasti priimtina sprendimą tarp šių šalių:

prokuroro, kuris siekia netrukdomai vykdyti ikiteisminį tyrimą bei užtikrinti ikiteisminio tyrimo konfidencialumą, tačiau privalo informuoti visuomenę apie savo veiklą, ir *visuomenės informavimo priemonių atstovų*, kurie siekia rinkti ir platinti informaciją visuomenei bei teikia kritišką nuomonę valstybinių institucijų veiklos atžvilgiu;

prokuroro, prokuratūros valstybės tarnautojo ar darbuotojo, kuris turi specialių žinių ir yra atitinkamos prokuratūros veiklos srities ekspertas, ir *Generalinės prokuratūros Viešųjų ryšių skyriaus valstybės tarnautojo, atstovo spaudai*, kuris turi informacijos vadybos žinių ir yra bendravimo su visuomenės informavimo priemonių atstovais specialistas;

prokuroro, kuris vadovauja ikiteisminiam tyrimui, ir tam tikras užduotis ikiteisminio tyrimo metu atliekančių *kitų teisėsaugos institucijų pareigūnų*;

d) **tolygumo**, kai informacija apie prokuratūros veiklą vienu metu teikiama visų visuomenės informavimo priemonių atstovams be specialios atrankos;

e) **reprezentatyvumo**, kai informacija apie prokuratūros veiklą teikiama gerbiant prokuratūros kaip valstybės institucijos statusą, formuojant jos teigiamą įvaizdį visuomenėje, vartojant taisyklingą kalbą.

Informacija žurnalistams skelbiama ar teikiama šiais būdais:

- a) pranešimais spaudai;
- b) interneto svetainėje;
- c) BNS spaudos centre;
- d) brifingų metu;
- e) per spaudos konferencijas;
- f) telefonu;
- g) retkarčiais – elektroniniu paštu, t. y. raštu atsakant į klausimus;
- h) pagal rašytinį prašymą, laikantis įstatymų ir prižiūrint prokurorui, pageidaujantiems (dažniausiai tiriamąjį darbą atliekantiems) žurnalistams leidžiama susipažinti su tam tikrais procesiniais dokumentais.

Žurnalistai dažniausiai reikalauja/ pageidauja:

- prokuroro mobilaus telefono (dažniausiai neskelbiama, nes prokurorai dažnai būna teismuose, ten palaiko valstybinę kaltinimą; neskelbiami ir organizuotų nusikaltimų tyrimo prokurorų telefonai dėl pareigūnų saugumo, dažniausiai tarpininkaujama dėl reikiamos informacijos, žurnalistai informaciją gauna netiesiogiai, jei prokurorai užsiėmę)
- paties prokuroro komentaro (stengiamasi išspręsti žurnalistų naudai, dažniausiai pavyksta);
- pateikti informaciją kuo greičiau (beveik visada tenkinama – 85 proc.)

- pasakyti įtariamojo asmens duomenis (niekada netenkinama, dažniausiai sužino iš gynėjų)
- sužinoti, kada bus atliekami proceso veiksmai – kratos, kardomosios priemonės skyrimas, apklausa ir pan. (patvirtinama po fakto, iki fakto neskelbiama).

Žurnalistus dominančios nusikaltimo detalės priklauso nuo nusikaltimo pobūdžio, pavyzdžiui, finansinėse bylose jie pačioje ankstyviausioje tyrimo stadijoje nori žinoti tikslias sumas, nužudymų atvejais – smūgius, aplinkybes ir pan. Žurnalistus domina tyrimo kryptys, keliamos versijos, kurios neskelbiamos, nes antraip, jos niekad nepasitvirtintų, įkalčiai būtų sunaikinti anksčiau nei juos surinktų pareigūnai. Tada žurnalistai patys kelia versijas, kai kurios jų sutampa su pareigūnų tiriamomis.

4. Žurnalistai itin iškraipė žinias apie V. Pociūno žūties tyrimo išvadas – neskelbė visų prokurorų aiškinimų, kupiūravo informaciją, dirbtinai priešino su nukentėjusios L. Pociūnienės, jos gynėjo žodžiais, provokavo (atvykdavo neįspėję, skambindavo, apgaudinėdavo ir pan.).

Taip pat „Respublika“ skelbė daug iškraipytos informacijos apie senas bylas, formavo neigiamą nuomonę apie Darbo partijos bylą tyrusius prokurorus.

Visais kitais atvejais pasitaiko kiek skambesnių ir juridine prasme ne visai tikslių straipsnių pavadinimų formuluočių, parašų po nuotraukomis, bet sąmoningų piktybinių iškraipymų nedaug.

5. Manau, kad neatitikimą tarp kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės padėties lemia tai, kad bet kurią istoriją žurnalistai stengiasi pateikti kaip konfliktą arba nusikaltimą; tai, kad realiai procese dalyvaujantys asmenys dalyvauja su savo istorijomis įvairiose publicistinėse ar tiriamosios žurnalistikos laidose ir todėl, kad politikai labai mėgsta kreiptis į prokuratūrą dėl bet kokių dalykų rinkiminių kampanijų metu. Iš to susidaro įspūdis, kad už absoliučiai viską atsakingi prokurorai, jie viską tiria, nors iš tiesų esama specialių institucijų. Be to, toks viešumas pačioje ikiteisminio tyrimo pradžioje dažniausiai padaro rimtą žalą tyrimui tuo atveju, jei iš tiesų esama nusikaltimo, nes prasikaltusieji išpėjami. Be to, žurnalistai neskelbia apie procesų baigtį, ypač teisėsaugai sėkmingų bylų baigtį.

6. Ryšių su visuomene srityje dirbu ketverius metus – dvejus metus ir vadovaujantį darbą, ir teisėsaugos srityje. Iki tol dirbau socialinio draudimo srityje. Nesu dirbusi šio darbo privačiame sektoriuje, esu tik bendradarbiavusi (atskiri projektai).

7. Bendravimas su žurnalistais nusistovėjo – abi pusės išbandė ribas, kiek galima sau leisti.

8. Išorinės komunikacijos priemonės išvardintos atsakant į 3 klausimą. Galima pridėti, kad kartais siūlomos temos/ problemos tam tikriems žurnalistams arba jie kviečiami į renginius, kai tikimasi iškelti kokią aktualiją.

9. Šioje srityje dirbu tik 2 metus. Pasitikėjimas prokuratūra augo, po to šiek tiek krito. Pasitikėjimas generaliniu prokuroro tik augo.

10. Sąžiningas ir mandagus teisėsaugos pareigūnų bendravimas su žmonėmis (nukentėjusiais, įtariamaisiais, gynėjais, kt.), taip pat visų žmonių santūrumas piktai ar neigiamai vertinti tai, su kuo jie nėra susidūrę (stengtis neperimti žiniasklaidos nuomonės, išankstinio neigiamo nusistatymo, gynėjų peršamų ar turtingų įtariamųjų užpirktų nuomonių, kt.).

11. Pratybos prokurorams, kaip elgtis prieš kameras, mokymai, skatinantys žiniasklaidos ir žurnalistikos funkcionavimo suvokimą. Griežtesnė žurnalistų profesinio rengimo sistema, taip pat žiniasklaidos savininkų pozicija nesamdyti asmenų be žurnalistinio išsilavinimo žurnalistiniam darbui, puoselėti socialinę atsakomybę, ne vien siekti pelno.

12. Per dvejų metų darbo praktiką iš prokurorų girdėjau tik dvi istorijas. Abi yra nutikusios nepriklausomybės pradžioje (iki 2000 m.). Viena jų tokia, kad susitarus su leidėju buvo

išspausdintas specialus dienraščio numeris. Pirmame puslapyje publikuotas straipsnis apie tai, kaip tam tikri asmenys duoda parodymus. Šis leidinys parodytas įtariamajam. Po kurio laiko labai sunkiu nusikaltimu kaltintas asmuo sutiko bendradarbiauti su teisėsauga, prisipažino ir davė parodymus prieš savo bendrininkus, neva prašnekusius anksčiau už jį. Kitas atvejis – nesėkmingas. Labai sunkų nusikaltimą padaręs asmuo paspruko ir teisėsaugai liko nepasiekiamas tik dėl to, kad žurnalistai neiškentė, kol prokurorai gaus teisėjo sankciją atitinkamiems veiksams ir per žinias paskelbė, kad nusikaltimas išaiškintas. Kaip minėjau, asmuo pabėgo.

Galiu teigti, kad prokurorai taip, kaip pateikta pirmoje istorijoje, žiniasklaida naudojami retai. Kartais pasitaiko, kad siekdami suformuoti nuomonę, prokurorai leidžia tam tikras bylos ar nusikaltimo detales sužinoti žurnalistams, tikėdamiesi skandalingos publikacijos ir likusių žurnalistų „prisirišimo prie temos“ (pavyzdžiui, S. Stulpino ir R. Baškytės pavyzdys), bet tai būna retai. Be to, Generalinė prokuratūra neigiamai vertina tokius dalykus, darbinių pasitarimų metu ar raštu išsako pastabas. Kita vertus, patys žmonės skundžiasi proceso tvarka arba Prokurorų etikos komisijai.

Žiniasklaidos pagalba prokurorai naudojasi tais atvejais, kai ieškoma pasislėpusių įtariamųjų (rodoma nuotrauka), reikia kreiptis į visuomenę ir perspėti dėl ko nors. Tačiau tai pranešama įprastomis išorinės komunikacijos formomis.

Priedas nr. 3

Ekspertų atsakymai

Doc. dr. Alfredas Kiškis:

1. Kokios, Jūsų manymu yra pagrindinės priežastys, nulėmusios smurto tematikos paplitimą žiniasklaidoje? Kodėl?

Alfredas Kiškis:

Perpildyta žiniasklaidos rinka ir dėl to esanti labai didelė konkurencija. Kad atkreiptų vartotojų dėmesį žiniasklaidos produkcijoje į pirmą planą dedamas smurtas, sensacijos ir kiti dalykai.

Kad būtų pasiektas analogiškas vartotojų dėmesys yra daug pigiau (sąnaudų prasme) pateikti smurtą, negu sukurti kitokio pobūdžio produkciją. Sąnaudų ir gaunamos naudos santykis nulemia smurto produkcijos pasirinkimą.

2. Pastebimas didelis neatitikimas tarp pateikiamos kriminalinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje ir tikros kriminogeninės situacijos šalyje. Kaip manote kokios priežastys sąlygoja šį neatitikimą?

Alfredas Kiškis:

Dėl analogiškų priežasčių, kaip ir pirmajame klausime žiniasklaidoje pateikiami kriminaliniai įvykiai, padedantys patraukti vartotojus, tenkinti jų žemiausius jausmus. Analitinės apžvalgos nepritrauktų tokios didelės vartotojų grupės dėmesio. Todėl kriminalinio pobūdžio informacija žiniasklaidoje pateikiama nesubalansuotai. Pateikiami žiaurūs nusikaltimai, o apie tuos, kurių įvyksta daugiausia, neinformuojama. Susidaro vaizdas, kad tikrovėje vyksta labai daug sunkių nusikaltimų, nors realiai tikimybė tapti jų auka yra labai maža.

3. Kaip apibūdintumėte žiniasklaidos poveikį visuomenės nuomonei apskritai?

Alfredas Kiškis:

Manau, kad poveikis yra didelis.

4. Kokią įtaką, Jūsų manymu, viešosios nuomonės formavimui daro kriminalinių naujienų antplūdis žiniasklaidoje?
Alfredas Kiškis:
Informuoja apie realią tikrovę, kad nežiūrėtume į pasaulį rožiniais akiniais. Baugina. Iš šios informacijos žmonės sužino, kas vyksta, ir dėl to jaučiasi mažiau saugūs.
Dėl šio antplūdžio žmonės labiau linkę manyti, kad blogai dirba teisėsaugos institucijų sistema.
5. Kokias rekomendacijas pateiktumėte žurnalistams, ko jie labiausiai turėtų vengti pateikdami kriminalinius įvykius?
Alfredas Kiškis:
Nedėti juos į pirmą planą. Laikytis žurnalistinės etikos ir atitinkamų teisės normų. Siūlyčiau greta atitinkamų ypač rezonansinių kriminalinių įvykių pateikti ekspertų komentarus apie jų priežastis ir būdus, kaip to galima išvengti.
6. Kaip manote, ar kriminalinės tematikos paplitimą žiniasklaidoje galima laikyti viena iš priežasčių, paskatinusių nepilnamečių nusikalstamumo augimą?
Alfredas Kiškis:
Manau tai yra viena iš priežasčių. Tačiau tarp šimtų kitų priežasčių. Kriminalinės tematikos paplitimas žiniasklaidoje turi poveikį nepilnamečių nusikalstamumui, tačiau nedidelį.
7. Kaip manote, kokių priemonių turėtų imtis teisėsaugos institucijos, keičiant visuomenės nuomonę apie kriminogeninę padėtį šalyje bei gerinant teisėsaugos įvaizdį šalyje?
Alfredas Kiškis:
Tam jos turi skirti specialų, žymiai didesnę dėmesį, skirti atitinkamus finansinius ir kt. išteklius. Šioje srityje tiesiog reikia dirbti. Išsivysčiusiose šalyse sukuriama filmukai, kur, pavyzdžiui, rodoma, kaip policininkas, rizikuodamas savo sveikata ir gal net gyvybe, padeda gyventojams net tokiose situacijose, kuriose jis neprivalo padėti. Pažiūrėjus tokį filmuką (sukurtą Australijoje mačiau Stokholme per seminarą) susidaro įspūdis, kad policininkas – tai pats geriausias pagalbininkas. Filmukas sukurtas taip, kad tiesiog sugraudina. Rodoma, kaip natūraliai žmonės džiaugiasi, dėkoja jam už pagalbą.

Doc. dr. Nida Žemaitienė

Žiniasklaida didele dalimi tapo komercine – tai viena priežastis ir taip pat tam tikrus dėsnius diktuoja žiūrimumas. Pasiūla formuojama pagal tai, ko reikia žiūrovui. Pagrindinis žiniasklaidos principas – naujienų paieška, kuomet svarbiausia yra atkreipti dėmesį ir jaudinti. Naudojant kriminalinius stimulus – tai, kas yra baisu, tai, kas sukrečia, paliečia kiekvieną žmogų, ir manyčiau, kad būtent kriminaline tematika tai pasiekti yra lengviausia, nereikia labai didelio įdirbio siekiant kraupinti, šurpinti ir tai traukia žmogų. Tai yra natūralu, tokia žmogaus prigimtis. Kita priežastis yra ta, jog iš ties yra didelė gausa šurpių nusikaltimų – kriminogeninės situacija šalyje yra sudėtinga ir duoda pakankamai peno apie tai rašyti.

Be abejonės tas neatitikimas egzistuoja. Mes taip pat savo ruožtu esame atlikę tam tikrus tyrimus, kurie parodė, jog tarp realios situacijos ir pateikiamos žiniasklaidoje yra ryškių neatitikimų ta prasme, jog iš tiesų išanalizavus savižudybių atvejus Lietuvoje, nustatyta, jog daugiausia nusižudo vidutinio amžiaus žmonių, pagyvenusių, ypač kaime gyvenančių vyrų, na, o išanalizavus, kaip spaudoje reprezentuojama savižudybė, stebimas didelis

neatitikimas, kadangi spaudoje dažniausiai pateikiami jaunų savižudžių atvejai. Ir vėlgi dėl tų pačių motyvų – tai, kas liečia jaunų žmonių suicidišką elgesį, daug labiau sukrečia ir jaudina. Kalbant apie kriminalinės tematikos pateikimą žiniasklaidoje, dėsningumai esti, mano manymu, panašūs, ieškoma kuo šurpesnių nusikaltimų, o tie, kurie įvykdomi dažniausiai retai pateikiami spaudoje ar televizijoje. Tai ir formuoja tam tikrą neteisingą nuostatą, jog nėra taip, kaip atrodo. Žmonių sąmonėje kuriamas iškreiptas pasaulio vaizdas. Tai turi įtakos ir neatsakingumo augimui. Didžiąja dalimi žiniasklaidos poveikis yra negatyvus.

Žinoma, žiniasklaida turi didelę įtaką visuomenei, jos nuomonės formavimui. Jau pačių politikų siekis kuo daugiau pasirodyti viešojoje erdvėje prieš rinkimus parodo tą tikėjimą žiniasklaidos galia. Taip pat visuomenės nuomonės apklausos rodo didelį pasitikėjimą žiniasklaida. Visuomenė tiki tuo, kas pateikiama.

Poveikių žmonių sveikatai ir elgesiui yra iš ties daug. Eksperimentiniai Bandūros darbai įrodo, kaip veikia žmonių psichiką. Žiniasklaidos formuojamas pasaulėvaizdis skatina, ypač vaikus moko atitinkamai elgtis, moko įvairių agresijos būdų, ypatingai vaikai yra labai imlūs išmokimui. Taip pat pastebėta, jog yra slopinami agresijos impulsai ta prasme, jog išliejant susikaupusį pyktį dažniau pasirenkami destruktivūs būdai, kai viešojoje erdvėje yra pateikiami tam pavyzdžiai. Dar vienas labai svarbus efektas – mažina jautrumą smurtui aplinkoje t.y. rečiau suteikiama pagalba aukai, kadangi smurtas tampa natūralia gyvenimo dalimi, formuojasi tam tikras pripratimas ir prisitaikymas. Visi šie efektai yra moksliskai įrodyti ir parodo, ko galima tikėtis neatsakingai reprezentuojant smurtą žiniasklaidoje.

Manau, kad sąveika tarp nusikalstamumo augimo, ypač nepilnamečių tarpe ir smurto žiniasklaidoje gausos yra sunkiai įrodoma, tačiau remiantis galima būtų teigti jog ši sąveika tikrai egzistuoja.